

Šiame numeryje:

- Aparačiko permontuotas poetas. Antano Maceinos atviras laiškas prel. Ladui Tulabai Šventraščio ir jo vertimo reikalu. Henriko Nagio poezija - Laiškas Kaziui Bradūnui. Aštuntasis baltistų suvažiavimas. 3000 dolerių už mokslo veikalą. JAV LB Kultūros tarybos Dramos konkursas. Muzikos konkursas-festivalis. Kūrybos premijos Lietuvoje. Iš mūsų psichologų veiklos. Balio Sruogos „Giesmės apie Gediminą“ trečioji laida.

ŠVENTRAŠTIS IR JO VERTIMAS

Atviras laiškas prel. Ladui Tulabai

Antanas Maceina

Garbingasis Prelate,

Jūsų atveika(1) į maną Jūsų vertimo (evangelijų ir Apaštalų darbų) aprašą(2) teikia man progos šį aprašą dar kiek papildyti ir sykiu paaikškinti bei patikslinti tai, ką nūn minite savo atsakyme. Juk tik sutartiniu kūrybos ir kritikos darbu pažęsdame susikurti lietuvišką religinę kalbą, kuriai esame įpareigoti pačios Bažnyčios. Atsakydami lotynų kalbos vyravimo, Bažnyčia savaiame uždavė tautoms sunkų ir ilgalaikį uždavinį išskaidrinti liturginius tekstus taip, jog jie tiktų ir Dievui garbinti, ir jo žodžiui skelbti(3). Šventraštis gi susiliecia su liturgija pačiu esmingiausiu būdu: "Liturgija yra Raštas, virtės malda ir veiksma" (H. Schlier). Štai kodėl kiekvienam tikinčiajam šiandien rūpi ir turi rūpėti, kad prie altoriaus nebūtų kalbama gremėzdikiai. Štai kodėl ir aš pats nagrinėjau Jūsų vertimą kiek platčiau, negu įprasta laikraščio recenzijoje. Jūs rašote, kad kritikos nebijo, nes "disputando res clarescit" (p. 2) — galvįdantis aiškėja pats dalykas. Tad pasiaisiškininkime dar valandėlę!

vienas žmogaus žodis — net ir dogmų apibrėžtyse — nėra preciziškas. Preciziška yra tik mokslo formulė. Tik moksle vanduo yra H2O. Bet kaip tik ne tai manė Kristus, tardamas samarijietei, kad ji turėjusi prašyti ji "gyvo vandens" (Jn 4,10). Gyva kalba, tai teigiate ir Jūs patys, "įvairuoja ir turi daugybę niuansų" (t.p.). Vertėjo uždavinys bei pareiga yra suvokti šį prasmįjį svetimos kalbos niuansą ir pasieškoti jam atitiktą savojo kalboje. Todėl kai Jūs savo vertime leidžiate Kristui klausyti, "Argi Jūs tarpe yra asmuo" (Mt 7,9), mes tuojau suklūstame, kadangi filosofijos istorija mus moko, jog graikai neturėję asmeniui nei sąvokos, nei žodžio. Lietuviškasis *asmuo* yra labai naujoviškas, ir evangelistas Matas nesiekia taip aukštai: jis paprasčiausiai sako "ánthros - žmogus". Taip vertia ir naujoji vulgata (*homo*) ir arkiv. J. Skvireckas, ir kun. Č. Kavaliauskas. Visiems jiems *asmuo* yra per atsajus, per filosofinis, kad nusakytų žmogaus santykį su savo sūnumi. Tokių šūvių viršum galvos Jūsų vertime pasitaiko nemaža (plg. Mt 21,33; Mk 12,1; Apd 16,35 ir 38...). Mes galimės religinėje mūsų sąmonėje įsiskakinti *Alyvų darželio*, kurį Jūs paverėtė *akiu*: "Tuomet jis ateina su jais į *akį*, vadinamą *Getsemani*" (Mt 26,36; Mk 14,32); tai primena mums "žemės *akį*", "gyvulių *akį*", "Lietūkį" ir net "kolūkį". Taip pat galimės ir *Cedrono upelio*, kuris Jūsų vertime virto *srautu*, vadinasi, *ūžiančia* bei *putojančia* srove ar *kriokliu*: "Jėzus išėjo su savo mokiniais ir anapūs *Kedrono srautu*" (Jn 18,1). Visi kalnuoti vietų upeliukai yra, tiesa, sraunūs. Bet ar jie yra srautai? Tad ir arkiv. J. Skvireckas, ir kun. Č. Kavaliauskas vadiną *Kedroną upeliu*, ir es mesame jiem dekingi už šį seno religinio įvaizdžio saugojimą.

Tai miniu ne todėl, kad mano pastabos būtų "paskutinis žodis" ar "aukščiausias autoritetas", kaip Jūs pašlepiamai vadinatė mano aprašą (t.p.), o todėl, kad nereikalingos ir net neprasmingos pakaitos jaukia tikinčiojo sąmonę. Nei Jūs, nei kas kitas nelaikio, sakysime, K. Rahnerio SJ atžagareivių teologijos srityje. O vis dėlto ir jis pataria, "iš principo laikytis to, kas įprasta (das Vorgebene), kol pakaitos bus įrodytos; kitaip žmogus neteks pats savyes"(5). Ir iš tikro, skaitydami Jūsų vertimą, mes daugier ap-

Titian (italas, 1477—1576)

Sv. Jonas Evangelistas Patmoje (Nacionalinė galerija Washingtone)

praėti negalite, pripažindamas, jog "versti Šv. Raštą reikia ir kalbinės kultūros" (Jūsų vertimo įvadas, p. 10). O kaip *kalbantieji* "kuria kalbą ir nustato jos dvasią", girdime tremties parengiuose. Teapsaugo mus Viešpats nuo tokios "kūrybos" ir nuo tokios "dvaišios"! Kalbantieji kuria kalbą tol, kol tauta neturi rašomosios kalbos. Šiai gi susikūrus (pas mus tai įvyko 20 šimt.), ji virsta *normine* ir pagal ją stengiamasi kalbėti. Net ir termės vieno džia, rašomosios kalbos įtaigaujamos. Be to, Jūsų vertimas priklauso ne šnekamosios, o irgi rašomosios kalbos kategorijai. Todėl rašomosios — ir tai *dabartinės* — kalbos mastu jis tegali būti matuojamas.

Šį mastą aš ir esu taikęs savaime Jūsų vertimo apraše. Anketėnėji ir dabartiniai pavyzdžiai rodo, jog Jūsų vertimo kalbinė kultūra nėra tokia, kokios jau esame pasiekę savo raštijoje. Ji yra atkritusi į 19 šimt. lygį — tuo tik skirtumu, jog ano meto lietuvių kalba buvo nelietuviška *leksiška* (lenkybės), o Jūsų vertimas yra nelietuviškas *sintaksiška* (graikybės). Tik paskaitykite, Prelate, kiek atidžiau tokius savo sakinius:

- 1. "Su Dievo karalyste yra taip, kaip jei žmogus pasėtu dirvoje sėklą, ir jis miegotų ir keltųsi naktį bei dieną, o sėkla dygtų ir augtu, jam nežinant kaip" (Mk 4,26-27);
2. "Nes, sakau jums, jog tai, kas parašyta — Su piktadariais paskaitytas — turi išsipildyti manyje. Mat, tai, kas mane liečia, eina prie išsipildymo" (Lk 22,37);
3. "O atsitiko, kad jam becinant savo eilėje kunigiškos tarnybos pareigas, teko burtu, kaip tai buvo įprasta kunigiškoje tarnyboje, įėjus į Viešpaties šventyklą, aukoti smilkalus" (Lk 1,9-9);
4. "O kaip kai kurie užsikirti ir prieštaravo, piktodžiaudami Keliui daugybės akivaizdoje, jis, atsitraukęs nuo jų, atskyrė mokinius, mokindamas kasdien Ti-rano mokykloje" (Apd 19,9);
5. "O kai tatau buvo įvykdyta, Paulius įsijėję į mintį, apkeliaves Makedoniją ir Achaja, vykti į Jeruzalę, tardamas: Kai būsiu ten buvęs, turiu pamatyti ir Romą" (Apd 19,21).

Visų šių sakinių *žodžiai* yra lietuviški, tačiau patys sakiniai yra nelietuviški, kadangi suresti pagal svetimą (graiškią) sintaksę. Ne ta čia sunkenybė, kad "vargu ar kuris Šv. Rašto vertėjas yra pasiekęs ar pasiekęs bent reliatyvaus tobulumo" (p. 2), kaip Jūs lyg ir norėtumėte teisinti savo vertimo silpnynes. Sunkenybė čia ta, kad Jūs pasirinkote *klaidingą metodą*, norėdami vesti skaitytoją prie originalo; *klaidingą* todėl, kad buvęte įsitikinę, jog graiškišką kalbą, kaip kinta mūsų kalba dabartinėje Lietuvoje, vartojama "proletariato klasė". Antra vertus, mes irgi zinome, kas pakėlė bei išvystė mūsų kalbos kultūrą ligi dabartinio jos aukščio: Jaunius, Būga, Jablonskis, Baltikonis, Skardzius, Salya, Dambriūnas (miniu tik mirusiuosius) — visi *profesoriai*. Kartu su jais ir jų padedami kūrė mūsų kalbą mūsų *rašytojai* — pagal gražų V. Mykailaičio — Putino posakį: "Literatūros meno kūrėjas yra kartu ir tautinės kalbos kūrėjas" (Raštai VIII,18). Šių tad *rašancūjų* "klasė" dėka turime šiandien tokią kalbinę kultūrą, pro kurią ir Jūs

Kertinė Parasė

Aparačiko permontuotas poetas

Poeto Juozo Kėkšto gyvenimo kelias primena romantinę sąjūdžio asmenybės biografiją. Revoliucionierius, maištininkas, idealistas, patyręs "buržuazinius" lenkų kalėjimus ir "pažangųjį" bolševikų gulagą Sibire, blaškomas iš kontinento į kontinentą, jis nepakluso jokiame režimui. Mirė, kaip ir gyvenome, vienišas, paralyžiūsus surakintas, Varšuvoje, lenkų veteranų prieglaudėje. Tokį žmogų, nenusilenkusį jokiam stabui, nelengva panaudoti politinės propagandos tikslams. Iki sugrįžimo į Lenkiją 1959-ais metais, Kėkštas Lietuvos oficialiajam kultūriniam aparatui neegzistavo. Jam atsidūrus sovietinėje sferoje, Vilniuje buvo išleista jo poezijos rinktinė, pasirodė keletas straipsnelių apie jį. Bet Vilniaus aparatai ir toliau juo nepasitikėjo, nelaikė "savu" žmogumi. Jie žinojo, kad pradėjęs Kėkštą sprauti į primityvius ideologinius rėmus, maištingasis poetas būtų garsiai užprotestavęs. Kėkštas liko Varšuvoje, nes jis žinojo, kad, jam persikėlus į Vilnių, nusileistų dar viena uždanga.

Nespėjo praėti metai po Kėkšto mirties, ir ant jo jau tempama "tarybinė" uniforpa. Šis uždavinys patikėtas saugumo tarnautojui, žurnalistui Vytautui Kazakevičiui. Išeivijoje vadinamas "emi-grantologu", Kazakevičius uoliai darbuojasi ir "ne-krologijos" srityje — įderina išeivijoje mirusių lietuvių rašytojus į Sovietinę pseudo - istoriją. Kokią Kėkšto asmenybę, neva pasiremdamas jo laiškais, "Pergalėje" sunarsto Kazakevičius? Tai poetas, taip susizavėjęs tarybinės kultūros "klestėjimu", kad jis pasiūau-na paversti išeivijos rašytojus "gerais tarybiniais kultūrininkais", o „antitarybiškus rašėjus“ sugrūsti į "mešlyną". Savo buvusius literatūrinus draugus, kurie atsisakė "linkti į tarybinę pusę", Kėkštas iškoneveikęs — tvirtina Kazakevičius. Tokiu būdu ma-

giškai transformuotas maištingasis poetas tampa "tarybinis" agitpropininku. Lavonai parankūs — jie negali protestuoti. Kazakevičiaus rašiniai paprastai primena degtindario pašūrė — iš abiejų kyla klajostojai, vilniškijs. Jo aromatas itin stiprus straipsnyje apie "tarybinį" Kėkštą. Paradoksiškai, Kazakevičius daug kalba apie Kėkšto ryšius su "Literatūros lankų" žurnalo ir "Žemės" antologijos grupe. Tai tikrai buvo svarbus tarpsnis poeto kūrybiniame gyvenime, jo pirmas suartėjimas su lietuviška literatūrine grupe. Jis buvo vienas pagrindinių "Literatūros lankų" skatintojų ir steigėjų, žurnalo redakcinės kolegijos narys. Tačiau Kėkštui mirus, vilniškijs spaudoje pasirodžiusiuose kukliuose, nepasitikėjimo tebedvelkinčiuose nekrologuose nė žodeliu nebuvu paminėti nei "Literatūros lankai", nei "Žemės" antologija. nei bendroji "žemininkų" draugystė. Šis „tarybiškasis“ tikrovės fiksavimo būdas — "pavojuosius" sąjūdžius ir asmenybes leidžiant minėti tik Kazakevičiaus tipo žurnalistams — Kėkštui buvo gerai žinomas ir atgrasus.

Kėkštas patyrė ir kitą "tarybinės" kultūros "palaimą" — cenzūrą, kurios nekętė visa savo esybė. Jo bičiuliai ir plunksnos draugai iš Amerikos rėmė jį medžiaginiai ir knygomis, kol, Vilniaus ir Maskvos aparčių paslauga dėka, jis pradėjo knygų, laiškų ir siuntinių nebegauti. Siuntėjams teko slapstyti už kitų pavardžių, keisti adresus, kol korespondencija dalinai atsistatė. Su savo bičiuliais, kuriuos jis buvo tariamai iškoliojęs, Kėkštas nenustojo susirašinėjęs ir jų nė vienu piktu žodžiu neminėjo. O buvo žmogus atviras. Permontuodamas Kėkšto asmenybę, Kazakevičius išreiškia pikta nusivylimą "Literatūros lankų" bendradarbiais, kurie nepalinko į "tarybinę" pusę, kaip to neva tikėjosi Kėkštas. (Nukelta į 2 psl.)

Salvador Dali (ispanas, g. 1904)

Svenčiausiojo Sakramento įsteigimas Paskutinėje vakarienėje (Nacionalinė galerija Washingtone, D.C.)

Nepamirštamas profesorius Mykolas Biržiška

Šiame numeryje:

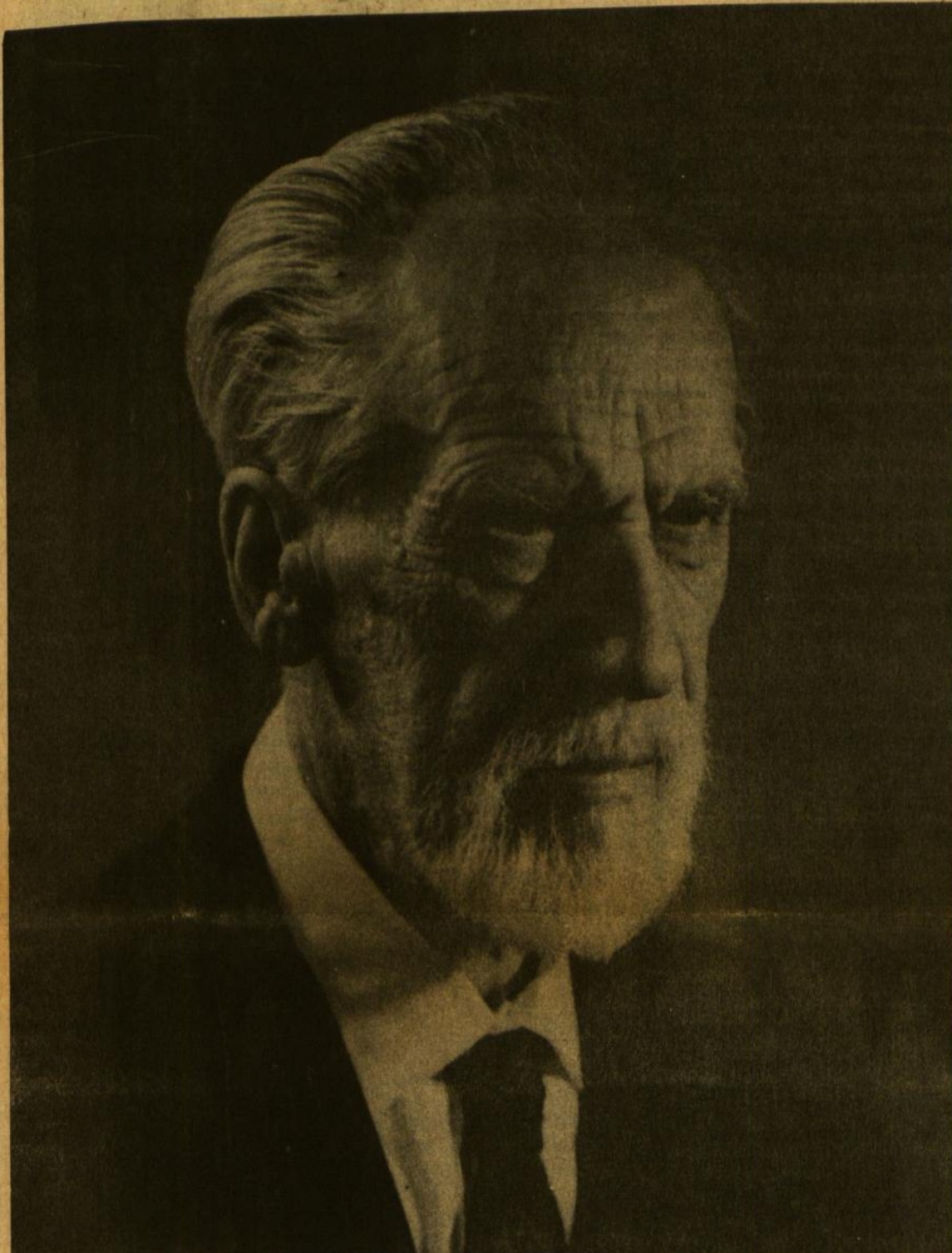
- Šiomet taipgi verta prisiminti.
- Nepamirštamas profesorius Mykolas Biržiška: dvigubą sukaktį minint.
- Stratfordo festivalio trečiojo scenoj.
- Ispaniškosios Pietų Amerikos poezijos antologija „Atogrąžų saulė“.
- Iš Pietų Amerikos ispanų poezijos.
- Nelengva ištrukti iš savojo kevalo.
- Amerikiečių dėmesys tautotyrai.
- Prasiveržimas su knygomis.
- Galerijų naujienos.
- Nauji leidiniai.

Dvigubą sukaktį minint

Žvelgiant retrospektyviai į senam žmogui dar netolimą, o jaunam jau į užuomaršos migla aptrauktą praeitį — į Nepriklausomos Lietuvos kūrimosi laikotarpį — tenka stebėtis, kokių didelių asmenybių buvo davusi tai epochai mūsų tėvynė. Prie jų priklauso ir profesorius Mykolas Biržiška, kurio dvigubą jubiliejų šiomet minime: 100 metų nuo gimimo (g. 1882. VIII.24) ir 20 metų nuo mirties m. 1962. VIII.24) — tą pačią rugpjūčio mėn. 24 dieną.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą, dar pačioje jaunystėje, jis tapo karštu lietuviybės apaštalu. Nepamirškime, kad tai buvo laikai, kada rusų okupuotoje Lietuvoje, dvaruose, miestuose ir miesteliuose, daugiau skambėjo ne lietuvių, bet lenkų kalba. Vasaros atostogų metu pro Biržiškos gimtuosius Vieškinius lėkė iš Varšuvos į Palangą trukiniai, pilni lenkų, vykstančių "do Polagi". Kaip dabar rusai, taip tada varšuviškai buvo įaišviešpatavę Baltijos paplūdimiuose. Sunku dabar patikėti, bet dar 1930 m. viena ponia Lenkijoje atkakliausiai tvirtino: „Eau gimusi ir augusi Marijampolėje, bet niekad jokios lietuvių kalbos negirdėjau. Ir tokios kalbos iš viso nėra. Tai tik maskolių ir vokiečių prasimanymas“.

Mykolas Biržiška, dar studentu būdamas, giliai jautė žmonių vargą, socialinę ir tautinę neteisybę, tapo socialdemokratu ir aktyviu revoliucionierium. Pats kilęs iš į Lenkiją orientuotos šeimos, tapo sąmoningiu lietuviu patriotu ir atvertė į lietuviybę ne tik savo tėvus, bet ir daug jaunimo plačiose apylinkėse. Kovotojas už demokratinį principus, už lietuvišką žodį, už lietuvių teises buvo rusų persekiojamas, kalinamas. Didžiojo Vilniaus seimo dalyvis. Jis man iš pat vaikystės paliko gilų, šviesų vaizdą. Jo žodžiai buvo didžiai autoritetingi, priimami be rezervų. Ir ne tik mano šeimoje, kurią su juo

Prof. Mykolas Biržiška (1882.VIII.24-1962.VIII.24)

Nuotr. L. Kanto

ir jo tėvais rišo kelių generacijų artimi saitai.

Nepaprastai buvo didelis įspūdis mums, lietuviams, išblaškytiems po Rusijos plotus, kai, nepaisant karo fronto, mus pasiekė žinia: 1918. II. 16 Lietuva paskelbta nepriklausoma valstybe, o aktą pasirašiusių tarpe yra ir Mykolas Biržiška. Sužinojome apie jo energingą

veiklą Lietuvos Komitete, kai, baigęs universitetė teisiu mokslus, karo metu jis buvo pasilikęs Vilniuje, žavėjomės jo spaudos darbu lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis. Vis policijos sekamas, bet vis drąsiai kovojantis!

Grįžom į Lietuvą. Mykolą radom politinio ir kultūrinio gyvenimo sukūryje, organizuo-

jantį švietimą, parpinantį pirmuosius lietuviškus vadovėlius... pirmosios lietuviškos gimnazijos direktorių, Lietuvos švietimo ministerių... Kartu jį vadovavo kovai su lenkais, nenulstamai stovėjo Vilniaus sargyboje. Aukštą kultūringą, kad ir kieta, buvo ta kova su lenkais; persekiojamas, baudžiamas, teisiamas. Pagaliau, būdamas Lietuvos vyriausybės generaliniu igaliotiniu Vilniuje, kartu su savo vadovaujama lietuvių gimnazija lenkų policijos brutaliai išmestas į gatvę, suimtas, grąsintas mirties bausme; pagaliau kartu su 32 lietuviomis (įsikūšus Tautų Sąjungai) 1922 m. iš Vilniaus išmestas į nepriklausomą Lietuvą; vienas iš kelių dalyvavusių derybose su lenkais Suvalkuose ir pasirašiusių čia pat lenkų sulaužytą sutartį.

Moralinis Mykolo autoritetas dar išaugo. Mūsų jaunutės valstybės gyvenime jisai tapo Lietuvos sąžine (tai, berods, Vlodo Putvio suformuluota sąvoka).

Mykolas Biržiška Kaune — laikraščių redaktorius, ilgametis "Aušros" gimnazijos direktorius (1922 — 1930). Tylus, teisingas, visų gerbiamas. Jau nimas mokėsi iš jo raštų patikinti ir mylėti Lietuvą, ypač veikė jo gyvas žodis.

Jei ne Mykolas ir Vaclovas Biržiškos — ką mes būtume ži-

noję apie senąją lietuvių literatūrą? Tai jų iniciatyva prasidėjo tyrinėjimai, tai jie pirmieji atskleidė daugybę XVI, XVII šimtmečių mūsų rašytojų vardų, parodė, kad to laikotarpio literatūra Lietuvoje buvo kur kas aukštesnio lygio negu ano metu Rusijos rašaliava, kad tikrai aukštąs buvo to laiko Lietuvos kultūros lygis ir kaip darniai jis pulsavo drauge su Vakarų Europos gyvenimu.

Vytauto Didžiojo universiteto profesorius ir Latvijos universiteto garbės daktaras, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, profesorius ir rektorius — Mykolas Biržiška ir čia išliko santūrus, kuklus, paprastas. Nors nedaug tesileido į kasdieninį bendravimą su studentais, nes skendo tarp knygų, dirbo, tyrinėjo, rašė, važinėjo ir politikos reikalais į užsienius.

„Kai rašai, tikrink ir dar kartą tikrink!“ — tai nepamirštamas patarimas, profesorius duodamas visiems jauniems ir šias eilutes rašančiam. Kiekvienam, parodžiusiam norą rimtai dirbti, negailėjo nurodymų, pasiūlymų, literatūros. Dirbo užmiršdamas save, savo šeimą, ilgomis nakties valandomis, tuo sukeldamas nemažą rūpesčio artimiesiems, nes kiek jo dvasia buvo tvirta, tiek jo kūnas visada atrodė trapus. Jo kruopštumas, sąžiningumas, pasišventimas lietuviškam darbui prilygo gal tik jo brolio Vaclovo „Arbeitsbeesessenheit“ (versti gal reiktų — darbo apsiėstasis).

Pagaliau vėl Vilniuje 1939 — 1944 m. Mykolas Biržiška — Vilniaus universiteto rektorius. Jam tada gal daugiau negu kam kitam derėjo Magnificencijos titulas: senosios mūsų sostinės mylėtojas, jo Alma Mater istorikas, Adomas Mickevičiaus, tos aukštos mokyklos garbintojas ir jos idėjų tęsėjas, mokalininkas ir visa siela atsidavęs Lietuvai.

Tačiau sunkiu laiku teko tas pareigas eiti. Pirmoji bolsėvikių okupacija — teroras, išniekinimas viso, kas lietuvių širdžiai šventa, naikinamas gražiaus darbo vaisių, trėmimai, egzekucijos... Po to vėl žiauri vokiečių okupacija su tokiu pat niekinimu, fiziniu ir dvasiniu žudymu... Kiek takto, kiek apdairumo, orientacijos reikėjo Rektoriui, kad ne tik garbingai atsilaukėtų, bet ir gelbėtų tai, kas dar buvo gelbėtina...

Antrosios bolsėvikių okupacijos katastrofa. Trepties tragedija. Niekad neteko iš profesoriaus išgirsti nors vieną žodį, kuriuo jis apgailėtai asmeniškai nuostolius. O pasiliko pinigais nekainojama retų leidinių biblioteka. Tačiau jo turto nepavydėtų jam nė senosios kartos lietuvių ateivis JAV darbininkas: net nuosavo namo Rektorius nebuvo įsigijęs, o iš valdžios gautą už nuopelnus kaip signataras mišką pardavęs ir pastatęs Viešniuose ligoninę. Sielojosi tik bendra Lietuvos nedalia.

Daug vargo, paniekos teko pakelti Vokietijoje, bastytis po Austrijos miestus, evakuotis iš (Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Šiomet taipgi verta prisiminti

Šių metų išeivijos kultūrinėje veikloje gražiai minimos Meironio gimimo ir mirties sukaktys. Prisimenami Krėvės ir M. Biržiškos šimtmetiniai gimtadieniai. Tačiau nereiktų praeiti negirdomis ir pro kitas dvi sukaktis, ypač reikšmingas mūsų dailės istorijai. Šiomet kaip tik sukanka 75 metai nuo Pirmosios lietuvių dailės parodos Vilniuje ir nuo Lietuvių dailės draugijos įkūrimo taipgi Vilniuje.

Anuos du 1907 metų mūsų kultūrinio gyvenimo faktus galima laikyti naujosios, moderniosios Lietuvos meno istorijos pradžia, naujuoju mūsų meno renesansu, tampriai siejamu ir su politiniu Lietuvos atbudimu, su Didžioju Vilniaus seimu 1905 metais, su gyvenimiškąja lietuvių dailininkų ir kitų kultūrininkų bičiulyste Krokuvėje, Krokuvos Meno akademijoje ir kitur pasaulyje, su Čiurlionio apsisprendimu lietuviškosios kultūros labui, žodžiu su tuo kultūrinio kilimu, kurio, spaudą atgavus, jau neįmanoma buvo sustabdyti.

Štai būdingas ano meto nuotaukų ir užmojų vaizdas. „Rūtos“ draugijos Krokovoje nariai, studentai Petras Rimša, Adalbertas Staneika ir Adomas Varnas 1905 metais išvyko Lietuvos dailės reikalais, išvyko pasikalbėti su žmonėmis krašte, užmegzti su jais ryšius ir bandyti įsteigti Lietuvių dailės draugiją, kuri judintų kultūrinį gyvenimą ir padėtų labai sunkioje materialinėje būklėje lietuviams studentams užsienyje. Krokuviečiai pėsti apkeliavo visą Lietuvą, apsisitodami pas ūkininkus ir kitur. Lietuvių studentų lankymasis visur kėlė nuotaukas ir teikė vilties. Studentai lankė istorines vietas, rinko liaudies meną. Jie perėjo Dūkiją, Suvalkiją, Zemaitiją, Aukštaitiją ir pasiekė Vilnių. Rudenį A. Staneika ir A. Varnas grįžo Krokuvon.

A. Staneikai tai buvo, galima sakyti, pirmi kontaktai su tėvų žeme. Įspūdžiai buvo ne-

paprasti. Kai keliauninkai apsisitodavo pas ūkininkus, ten būdavo tikra šventė: buvo sukviečiami kaimynai, jaunimas dainuodavo lietuviškas dainas per ištiesius vakarus. Išeinant jie buvo apdovanojami maisto produktais, vaisiais ir kt. Tai akivaizdžiai rodė, kaip ūkininkai džiaugėsi, matydami lietuvius studentus, ir iš jų daug tikėjosi savo ir visos tautos labui. A. Staneika po to sakė, kad lietuvių ūkininkai, stebint jų elgesį, jų galvojimo būdą, jų kilnumą, buvo tikrieji Lietuvos aristokratai.

Petras Rimša pasiliko Lietuvoje. Iškelto mintys tačiau ne nuėjo veltui. 1907 sausio 9 d. Vilniuje buvo surengta Pirmoji lietuvių dailės paroda, o tu pat metų rugsėjo 2 d. Vilniuje įsteigta Lietuvių dailės draugija. Tada lietuvių visuomenė šiemis įvykiams pagristai skyrė didelę reikšmės, buvo suprasta, kad lietuvių tauta jau rikiuojasi į pasaulio kultūrinę tautų gretas.

1910 m. Dailės parodą iš Vilniaus perkėlus į Kauną ji čia virtė tiesiog tautine švente, kur suruoštame koncerte savo kūrinis skambino M. K. Čiurlionis, o solistas Kipras Petrauskas atliko lietuvių liaudies dainas bei operų arijas.

Netrukus prasidedantis šių metų mūsų kultūrinės veiklos rudens sezonas, dar galėtų būti puikiai panaudotas, bent didesnėse lietuvių kolonijose, kuria nors forma prisimenant 75 metų sukaktį ir nuo Pirmosios lietuvių dailės parodos Vilniuje ir nuo Lietuvių dailės draugijos įsteigimo. Tuo rūpintis turėtų cionykščiai mūsų dailininkų sambūriai ir šiaip kultūrinio pobūdžio organizacijos bei Lietuvių Bendruomenė. Sakysim, labai praverstų šiam tikslui skirtoje kultūrinėje vakaronėje žvilgtelėti į ano meto mūsų kultūrinę situaciją, į išskirtinių pavardžių, kaip Čiurlionio ir kitų, reikšmę ir į ano meto jaunatvišką kūrybinį entuziazmą, kurio išeivijoje šiandien jau pradėdam pasigesti.
F. Andriūnas

Lietuviai studentai (dailininkai, rašytojai, muzikai). „Rūtos“ draugijos nariai, 1905 metais Krokovoje. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: Petras Rimša, Ignas Slapelis ir Sofija Kymantaitė (1909 metais ištekėjusi už Mykolo Konstantino Čiurlionio). Antroje eilėje iš kairės į dešinę: Adomas Varnas, Juozas Herbačiauskas, Zigmantas Skirgaila ir Adalbertas Staneika.

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982
RUGSĖJO MĖN 4 d. / SEPTEMBER 4, 1982
PART TWO - Nr. 183 (32)

Šiame numeryje:

- Šepetys, modernizmas ir lietuvių menas.
- Vilkaviškio vyskupijos bažnyčios.
- Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ antrasis tomas.
- Vlado Šlaito eilėraščiai.
- Kas buvo Juozui Paukšteliiui.
- Puikybės ir magikos mitai.
- Nauji leidiniai.

Vilkaviškio vyskupijos bažnyčios

JURGIS GLIAUDA

Bronius Kviklys, LIETUVOS BAŽNYČIOS – VILKAVISKIO VYSKUPIJA. Išleido Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla Chicagoje 1982 m. Leidinys didelio formato, 480 psl. Kietais viršeliais; įrišo Zonne riškla. Tiražas 2000 egz. Spausdino Mykolo Morkūno spaustuvė Chicagoje. Knyga gaunama ir „Drauge“. Kaina – 23 dol., su persiuntimu – 25 dol.

Nepalyginamasis dokumentas

Atsišvietusi praeitis bełtristiniame veikale yra proklamuojama kaip perkošta istorinė realybė. Tai vaizduotės sukurtos aplinkos mirazas. Tai realus nerealios aplinkos atspindas, kuris žavi ir masina stebėtojus. Toli už jūrių marių, geležinės uždangos atskirtas, žiaurių muitinių ir režimo sargų nuo santykių su laisvuju pasauliu sergimas yra kraštutinis, kurio meilės syvais tebegyvena išėjimą. To krašto praieities, nūdienos ir net ateities mirazais minta nostalgija ir viltis.

Kaip pirmasis „Lietuvos bažnyčių“ serijos tomas „Telsių vyskupija“, taip ir antrasis tos serijos tomas „Vilkaviškio vyskupija“, šiomis dienomis išleistas iš spaustuvės, iškyla išėjimo visad nostalgineje pangaėje kaip nuostabus tolimos, visad išsilgotos tėvynės gamtovaizdžio mirazas. Varpinių siluetai, religinių procesijų šešėliai, fantastiškos formos kryžių kontūrai, tikintųjų ir kunigų veidai... Istoriniai padavimai, istoriniai faktai, nūdienos religinės praktikos heroizmas, antireliginis teroras. Kas su malda širdyje pradaro bažnyčios duris,

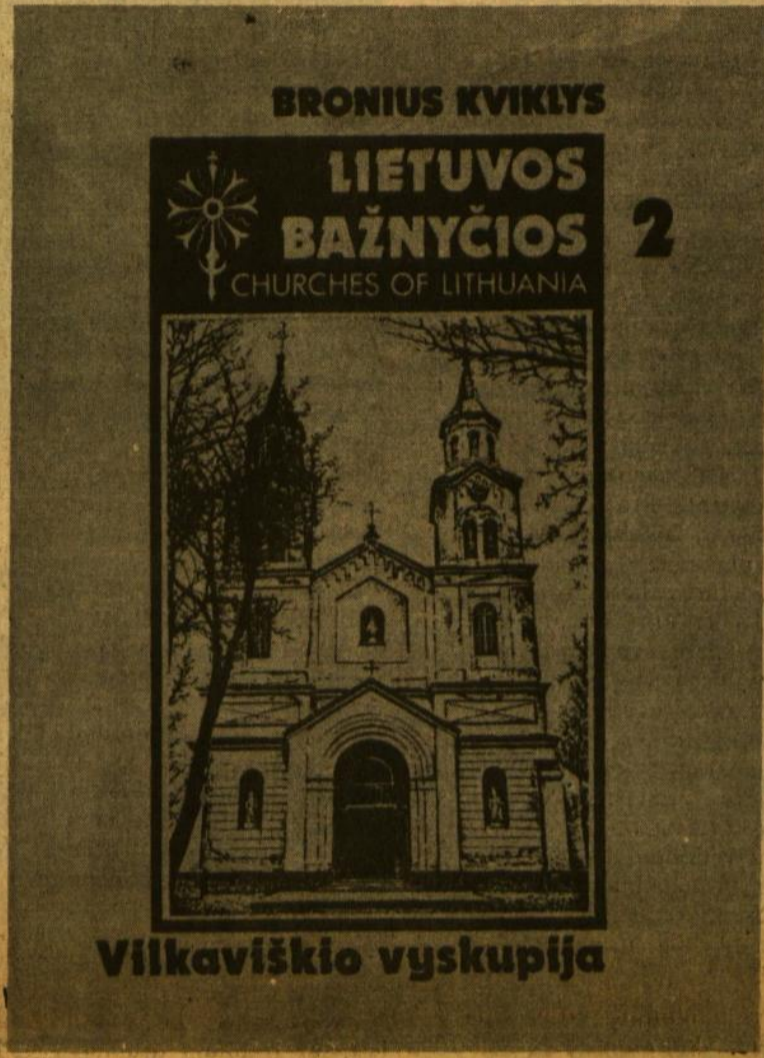
tas pradaro kartu jam gresiančio kalėjimo duris. Ir vis dėlto religinė praktika žydi. Ir lietuviškame gamtovaizdyje, tai ant kalvos, tai puošnių gojų apsupti, bažnytiniai pastatai puikuoja kaip žiedai, kaip būnų darželyje...

Tas nuostabus mirazas tolimoje išėjimo padangaėje „Vilkaviškio vyskupijos“ tomas yra kietas, nepalyginamasis dokumentas, realybė, įrodymas – štai lietuvių tautos įnašas į krikščioniškojo gyvenimo būdą! Tai gyvoji istorija. Tai dinamiškoji dabartis. Ji neklysta, neperdeda, neįrodi nės teisimo kazuistikos metodu. „Vilkaviškio vyskupijos“ tomas rodo: taip dabar yra! Taip dabar, teroro žaidre, yra! Ir laišku rašytojai į įvairias mūsų redakcijas, pažinę pirmą serijos tomą „Telsių vyskupija“, ir gavę jau antrąjį tomą „Vilkaviškio vyskupija“, atvirai ir sužadintai prisipažįsta besijaučią atsilankę gyvoje ir tragiškoje Lietuvos nūdienoje. Taip įtaigiai ir plačiai byloja šis dokumentinis mirazas apie tėvynės iškenčiamą ir gyvenamą tikrovę.

Susitinkame su šia knyga kaip iškyla į didelę ir mums brangią teritoriją.

Šešiatomio dalis

Serijinių apžvalginų leidinių projektas yra brangus sumanymas. Reikia genialaus išradimo atrasti sunkiausiai prieinamus šaltinius, jeigu tie šaltiniai bėga ir čiurlena atšauraus režimo užgožtoje tėvynėje. Tačiau serijinio leidinio projekto įvykdymas jau panešamas išėjimui. Tai tikras talkininkavimas tikroviškai informacijai, kuri tėvynėje

Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių – Vilkaviškio vyskupijos“ viršelis su Vilkaviškio katedros nuotrauka.

neįmanoma. Tai išėjimo gausių investavimas kuo stambiausiais procentais: praeitis atgyja, dabartis įamžinama, informacija – tikra, neklauto – žydi.

Milžiniškas informacinis projektas, kurį pasiaukojančiai vykdė Bronius Kviklys su savo gausių bendradarbių grupe, su Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidyklos talka, nužengė dar vieną įspūdingą žingsnį pirmyn šešiatomio projekto realizacijos linkme. Ant rasis šešiatomio milžino tomas „Vilkaviškio vyskupija“ skaitytojų rankose.

1980 metais buvo ryžtingai ir įspūdingai pradėtas „Lietuvos Bažnyčių“ serijinis leidinys. Pasirodė „Telsių vyskupija“. Šis, pirmasis, tomas parblėskė reikmės ir skaitytojus plačiu užsimojimu, retos medžiagos atradimu, medžiagos atranka, dėstymo logika ir struktūra, istorijos ir dabarties sankryža, kas teikia reljefą iliustracijai ir tekstui.

Telsių vyskupija bažnyčių

Kybartų bažnyčia 1981 metais

Kertinė Parastė

ŠEPETYS, MODERNIZMAS IR LIETUVIŲ MENAS

Ir vėl nepavyko klasingas kapitalistų samokslas! Nesigailedami lėšų, „ideologiniai priešininkai, monopolijos, buržuaziniai emigrantai“ mėginą išmugeliuoti „išsigimusį modernizmą“ ir juo užkrėsti „tarybinį, vadinasi, ir Lietuvos meną“. Bet juos bematant susekė ir nukaukavo budri kultūrinų staliniečių akia. Lioginas Šepetys iš Vilniaus dailės meistrų ekspozicijos drobių ištraukė pasiėlusius kubistus, hiper-realistus ir panašius suklydėlius. Socrealizmas triumfuoja ir triumfuos – tvirtina Šepetys – bet priešai nesiliauja dirbę juodą darbą, tebemėgina modernizmu „apnuodyti Lietuvos dvasinį gyvenimą“. Kova tebesitęsia!

dziuosius meno „švarintojus“. Modernij meną savo knygoje „Mein Kampf“ panašiai apibūdino Adolfas Hitleris. „Tai liguistas pamišėlių produktas“, kalbėjo futuris, „Pasi-gailėjimo verti tie, kurie nebesugeba kontroliuoti tos ligos“. Hitleris pašventė savo gyvenimą kovai prieš modernij meną, kurį jis, kaip Šepetys, vadino „išsigimysiu“. Vokiečių modernistai buvo nutildyti ar turėjo emigruoti, kaip Klee, Kokoschka Beckmannas ir kiti. Kaip ir sovietinės santvarkos, tokiems „išsigimėliams“ buvo uždrausta dėstyti mokyklose, išstatyti savo paveikslus, ar tapyti: „Lehrverbot“, „Ausstellungsverbot“, „Mahlverbot“. Hitleris buvo pasi-ryžęs išvalyti Vokietiją nuo dekadentiško meno ir įj pakeisti „sveiku, germanišku menu“. Ne be reikalo socrealistinis ir nacių menas atrodė kaip dvyniai. I Vakaru Europą emigravęs meno istorikas Efim Etkind pasakoja, kaip jis savo studentams Maskvoje parodė nacių meno albumą, jo neidentifikuodamas. Studentai bematant tą meną pažino. „Visai kaip mūsų“, komentavo jie.

Be abejoj, modernioju vadinamame mene gali visko būti – nuo įdomių ieškojimų ir atradimų iki madingo maišymo. Bet Šepetiui jau patirai modernizmo terminas atsiduoda šėtonu. Ir taip jis kalba apie modernizmą, realizmą, neapitardamas terminų, nepanagrinėdamas pačios „tikrovės“ sąvokos, su kuria turėtų prasidėti „tikroviškumo“ mene nagrinėjimas.

Lietuvių dailininkai su modernioju menu susidūrė vos tik atkūrus nepriklausomą Lietuvą. Apie tą meną jie patys padarė savo sprendimą, nes tada nebuvo visai žinės partijos, meno prievaizdų, socrealizmo įstatymų. Lietuvių menininkai nepasimetė, netapo modernizmo epigonais – dauguma jų sugebėjo atskirti pelus nuo grūdų. Jie panaudojo modernaus meno žodyną

(Nukelta į 2 psl.)

Uždarytos Aukštiosios Fredos bažnyčios detalė, nuotrauka 1981 m.

miai, serijos savybės, atidengia ir tolesnių tomų prigimtį – optimizmas ir tikėjimas lietuvištvorme.

Doyana Lietuviškų parapijų metų idėjai

Šie 1982-ieji metai idealistų iniciatyva pavadinti Lietuviškųjų parapijų metais. Tai idealistinis ir galbūt naujas mūsų sąjūdis, kurio pirmieji grūdai pabėrti į indiferentizmo sausros paliestą dirvą. Jau per daug praradimų, per mažai laimėjimų.

Šiais istoriškais metais savos tautinės parapijos sąjūdis sulaukė didžiulės tautos pasirodė „Vilkaviškio vyskupijos“ tomas, įgaliojantis meilę ir prisirišimą savo religinei, tautinei šventovei. Juk tuo prisirišimu pagrįsti visi lietuvių veiksmas – statant bažnytinis pastatus, ginant savo kalbą religiniame rytuose. Tokios kovos dėl savo tautinio identiteto pilni „Vilkaviškio vyskupijos“ tomo puslapiai.

Tai įtaigus atsiliepiamas į Lietuvos parapijų metų vieną itin esminę svarstybią temą: Lietuvių katalikų misiją Bažnyčioje. Tai pavyzdinė paroramą, demonstracija, įtikinimas – kaip, kuriuo būdu, kokiomis formomis prieš šešis šimtus metų pakrikščytoji tauta suvokė ir įsisąmonino savo pareigas krikštui. Žmonės, kurie statė šventoves, seniai po žeme, bet jų idėjingumo padariniai, šventovių pastatai, ir dabar, ir visad nėra negyvos piramidės, bet religinio gyvenimo įkvėpėjai ir dinamiški paskatai. „Lietuvos bažnyčių“ serija savo šešiatomiu susumuoja tautos religinio ir kultūrinio gyvenimo faktus. Tai yra tos specifikos enciklopedija.

Kaip tragiškai skamba Lietuviškųjų parapijų metų organizacinio būrelio atsisveikimo posmas: sugražinti visus lietuvių j savas parapijas... Kaip efektingai rodo pavyzdį plattas „Lietuvos bažnyčių“ serijos skaitiniai: lietuvių neatiduoda savo šventovių, net ateistinio režimino smurto kertami ir linuojami. Pavyzdžiai patraukia, pavyzdžiai ir moko. Tai viena didaktinė detalė, imatoma šio šešiatomio struktūroje, leidinio prigimtyje.

Numatyti dar šie tomai: Panevėžio, Kauno, Kaišiadorių ir Vilniaus vyskupijų. Telsių ir Vilkaviškio vyskupijos – serijos trečdalis – jau pasirodė stambių albumų viršeliuose. Informacinė ir didaktinė – auklėjamoji šių leidinių reikėmė yra už diskusijų ribų.

Kovos dėl tautinio identiteto itin kietos Vygrių – Seinų – Vilkaviškio vyskupijoje. Čia įuk pirmoji fronto linija, kur atakuoja lenkų kalbos įtaka. Metams ir šimtmečiams einant, religinės bendruomenės teritorinės sienos igavo dabartinį pavidalą. Jos nėra logiškos neb dabar, nes nepasitenkinimas Suvalkų trikampio problemomis vis eina aštryn.

Geopolitinės savybės religinėje praktikoje

Tautų, kalbų, kultūrų susikryžnavimas yra skaudus reiš-

(Nukelta į 2 psl.)

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982
RUGSĖJO MĖN. 25 d. / SEPTEMBER 25, 1982
PART TWO — 198 (35)

O jeigu kartais po daugio metų

Žvilgsnis į „Aušros“ gimnaziją aušrokių suvažiavimo proga

ALINA SKRUPSKELIENĖ

Suvažiavimo pakvietimuose pažymėta, kad susirenkame*) senos draugystės atnaujinti ir tam įvykiui motto parinkta aušrokių Jono Aisčio „Draugystės“ žodžiai: „O jeigu kartais po daugio metų“... Tikrai, tą metų jau labai daug nuriėdėję praeitį, kai kurie iš mūsų gimnaziją baigė prieš šešiasdešimt metų ar dar anksčiau. Toliau Aisčio eilėrašty skaitome, kad širdis vis pasiliks jauna. Manau, kad ta jauna širdis, nenorinti ir kažkaip nemokanti pasenti, ir bus suvedus čia pilną salę senų draugų.

Daug gražių žodžių yra parašyta ir pasakyta apie draugus ir draugystę. Man labai patinka 18 a. anglų rašytojo Samuelio Johnsono su anglišku humoru tartas žodis, kad žmogus savo draugystę turis nuolat pataisinėti, vadinasi, neleisti jai suirti, vis laikyti ją geros formos. J. G. Herderis, vokiečių istorikas ir filosofas, kartą gražiai išsireiškė: Pasaulyje ant apnuoginto medžio, pilno karečių vaisių, žydi du žiedai... antrasis yra draugiškumas, kuris stiprina, gaivina, gydo širdį. Ir antikinėje graikų mitologijoje rasime daug gražių draugiškos ištikimybės pavyzdžių. O jei kuris iš mūsų norėtų šia iškilminga proga prisiminti romantinės literatūros laikus — dabar jau nemandingus — ten galėtų paskaityti, kad kūrėjas dažnai savo poezijos pradžia, savo dainos pradžia iėgirsta draugo širdyje. Tokiam širdingam pokalbiui viens su kitu mes čia ir susirinkome. Kalbame apie Kauno „Aušros“ gimnazijas.

Trečiojo Lietuvos-Lenkijos valstybės padalinimo metais (1795) Kaunas buvo turtingas miestas ir turėjo gerai sutvarkytą švietimą. Bet okupantai rusai tą miestą numatė panaudoti savo kariniams tikslams, įrengė tvirtovę, kaip strateginį punktą kovoje su vokiečiais. Netrukus prasidėjo Napoleono karai, kilęs vėliau didžiulis gaisras ir sausra išvargino gyventojus, jų skaičius nuolat mažėjo. Nyko kultūrinis gyvenimas, menkėjo švietimas, ypač po 1831 metų sukilimo. Bet kai Kaunas virto gubernijos miestu, jis vėl imtas tvarkyti, pagaliau 1843 m. Kaunane buvo atkelta Kražių mokykla.

Ta mokykla ir yra mūsų „Aušros“ prosenelė. 1616 jėzuitų įkurta, Lietuvos didikų remiama ir dosniai aprūpinama, kolegija išaugo į rimtą mokslo įstaigą. Ji pajėgė kviesti geriausius ano meto mokytojus, joje dėstė tarp kitų ir poetas Sarbievius, ir istorikas Vijūkas Kojalavičius. Jėzuitams iš Lietuvos išsikėlus, kolegija paliko dirbti ir toliau, kitų vadovybė rankose, pagaliau rusų valdžia paskyrė jai pasaulietį viršininką ir pasauliečius mokytojus. Čia vėliau prisiminti viena įdomi smulkmena. Kai kurie pasauliečiai mokytojai buvo vedę ir tai sukėlė pasipiktinimo tėvų tarpe: jų nuomone, vaikus tegalėjo mokyti vienuoliai, o ne vedę pasauliečiai! Kolegija buvo pavadinta gimnazija ir perkelta, kaip sakiau, į Kauną. Tai šioje gimnazijoje ir mokėsi nemaža lietuvių, pirmoji mūsų švietimui kartą. Pradžioje dirbta jėzuitų namuose, Rotušės aikštėje, vėliau

*) Čia spausdinamas straipsnis yra Alinos Skrupskelienės paskaita, skaityta aušrokių suvažiavime Jaunimo centre, Chicagoje, š. m. gegužės mėn. 29 d.

Karo muziejaus lūtai ir bokštas nepriklausomybės laikais Kaune. Nuotrauka Vytauto Mažeiko.

gimnazija pasistatydino nuosavus rūmus dominikonų viešnuolyno sklype, gatvėje, kuri buvo pavadinta Seimo gatve. Tai buvo vyrų gimnazija, mergaitėms rusų gimnazijos rūmai buvo pastatyti pora dešimčių metų vėliau, Laisvės alėja 55.

Vyrų gimnazijos rūmų statyba buvo baigta 1863, sukilimo, bruzdėjimų, neramumų metais. Neišvengta susidūrimo su rusų vyriausybe, ne gimnaziją atidaryti. Prieš prasidedant mokslo metams, mokyklos rūmus reikėjo pašventinti. Tai atliko pravoslavų dvasininkas pirmąją atidarymo dieną. Rytojaus dieną buvo pamaldos moksleiviams katalikams, jas laikė kunigas Klemenas Kairys. Vyskupo ir poeto Antano Baranausko draugas. Kun. Kairys ir pats turėjo neabejotiną poetinį talentą, rašė ano meto lietuvių spaudoje, taigi lietuvių visuomenei jau buvo žinomas. Nenorėdamas laikytis gautųjų instrukcijų, kurios labai varžė pamaldų eigą, kunigas ne tik atlaikė pamaldas savo nuožūra, bet ir pašventino visus rūmus. Carinės okupacijos valdininkams toks elgesys pasirodė įžūlus, įžeidžiantis valdžią. Kunigas Kairys buvo tuoj atleistas iš kapeliono pareigų. Jis ir anksčiau turėjo nesuserpatimą su administracija, šį kartą valdininkai pasiryzo elgtis dar griežčiau: jis buvo ištremtas gyventi prie Uralo, Sibiro pusėje. Silpna sveikata neatlaikė, ir kunigas Kairys mirė tais pačiais metais.

Kauno „Aušros“ gimnazijos suvažiavime š. m. gegužės 28–30 d. Chicagoje. Po 45 metų dešimtos laidos „A“ klasės aušrokiės susitikusios su savo auklėtoja mokytoja A. Skrupskele (pirmoji eilė, viduryje).

pusės turgavietė, traukėsi praplėsti gimnazijos sklypą. Maloniai pastebėti, kad dabar ten yra sodelis su fontanu. Kun. Kairiui juos šventinant, jie atrodė taip pat, tik mums ten dirbant, jau ėmė rodyti amžiaus žymes: laiptai buvo gerokai nudilę. Suprantama, juok tuos laiptus mynė jaunų vyrų kojos visą pusšimtį metų. Man pasakoję, kad priešais gimnaziją buvo smulkių prekių krautuvelė rusų laikais, ir gimnazistai sugėdėdavosi nusipirkti ten sau cigarečių — jų parduodavo jiems po vieną. Aš nežinau, ar tais laikais mokytojams buvo taip pat sunku kovoti su mokiūnių rūkymu, kaip mūsų laikais, bet careris neklusniams izoliuoti buvo. Mano darbo metu ten buvo įrengtas gimnazijos gydytojos kabinetas.

Gimnazija turėjo vykdyti rusų politikos tikslus — rusinti. Svarbu buvo pradėti nuo jaunimo, bet buvo nelengva jį palenkti norima

vių visuomenei jau buvo žinomas. Nenorėdamas laikytis gautųjų instrukcijų, kurios labai varžė pamaldų eigą, kunigas ne tik atlaikė pamaldas savo nuožūra, bet ir pašventino visus rūmus. Carinės okupacijos valdininkams toks elgesys pasirodė įžūlus, įžeidžiantis valdžią. Kunigas Kairys buvo tuoj atleistas iš kapeliono pareigų. Jis ir anksčiau turėjo nesuserpatimą su administracija, šį kartą valdininkai pasiryzo elgtis dar griežčiau: jis buvo ištremtas gyventi prie Uralo, Sibiro pusėje. Silpna sveikata neatlaikė, ir kunigas Kairys mirė tais pačiais metais. Tuos gimnazijos rūmus Seimo gatvėje daugelis mūsų gerai atsimena. Tai buvo trijų aukštų namai, švarus kiemelis su gražiai suaugusiais medžiais, šalia senas vienuolynas ir bažnyčia, siaura J. Jablonskio gatvelė skyrė gimnaziją nuo senamiesčio, iš vakarų

dr. Motiejus Nasvytis, Stasys Lozoraitis — ministras ir Lietuvos atstovas, dabar gyvenęs Romoje. Baigė gimnaziją, jie visi vienokiu ar kitoku būdu įsijungė į Nepriklausomos Lietuvos kūrimą. Vadinasi, tie vyrai mokėję pasinaudoti mokslu, kad ir gaunamais per rusišką prizmę. Gimnazija baigė savo dienas su Pirmuoju pasauliniu karu. Nukėliau klausytojus į „proistorę“, nes man ji pasirodė įdomi savo lietuviškais dvasios spronginėjimais, prasiveržimais. Bet tai vis dėlto buvo rusų gimnazija. Lietuviškos Kauno gimnazijos pradžios reikia ieškoti 1915 metais. Kaunas tebebuvo vokiečių okupuotas, karas dar nepabaigęs, taikos perspektyvos tolimos ir labai neaiškios, daug gyventojų pasitraukė į Rusiją. Bet Kaunas jau buvo įpratęs turėti savo gimnaziją, buvo ir jaunimo, kuris norėjo mokytis. Tad Kaune likusio nedidelio lietuvių švietimo biūrelis susirūpinta švietimu. Saliomonas Banaitis, aktyvus ano meto visuomenininkas, turėjęs Kaune savo spaustuve, Nepriklausomybės akto signataras, išsūrė iš okupacinės vokiečių valdžios leidimą gimnazijai steigti ir 1915 rugsėjo mėn. darbas prasidėjo. Finansavo pradžioje Draugija nukentėjusiems nuo karo šelpai, netrukus

Šiame numeryje:

- Taurių idealų nuskurdinimas.
- O jeigu kartais po daugio metų: žvilgsnis į „Aušros“ gimnaziją, aušrokių suvažiavimo proga.
- Fantazija, intriga ir humanizmas viename asmeny.
- Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.
- Santaros-Šviesos suvažiavimas.
- Žibuntas Mikšys Chicagoje.
- Naui leidiniai.
- Nuomonės ir pastabos.

Kertinė Parasė

Taurių idealų nuskurdinimas

Ne kur kitur, o valstybėje, kuri su pasididžiavimu vadinasi Tarybinių Socialistinių Respublikų Sąjunga, socializmo idealai šviečia, kaip grūdai peluose. Šviesdami laukia, kad kas nors atskirtų nuo pelų. Deja, niekas ligi šiol to nėra padaręs. Sovietų valdžia per 60 metų, nežiūrind nesukaičiuojamų aukų, nepajėgė įgyvendinti pačios socializmo esmės — socialinio teisingumo. Iš viso triušo išėjo grubiai nevykusi socializmo kopija, užgožta grėsmingo karinio koloso, nuolat ryjančio pagrindinius gyvenimo išteklius. Konstitucijoje pabrėžtas dėmesys kiekvienam socialistinėms visuomenės nariui iš tiesų tapo dėmesiu partijai ir ją palaikančiam galingai kariuonai. Jei kas apie tai pabando rašyti išėivijos ar Lietuvos pogrindžio spaudoje, bemačiant yra apšaukiamas „socializmo priešais“, „tarybinio gyvenimo juodintoju“... O iš tikrųjų, sveiku protu sveriant, didžiausios socialistinio priešai yra patys bolsėvikijos vadovai ir jų artimiausi talkininkai, pažaboti įvairiomis lengvatomis. Jie dažnu atveju pakerta socializmo šaknis, nepripažįsta tolerancijos, kumščiu argumentais užpuola kritikais. Išėivių už antitarybinę kritiką j teismą nepatrauksi. Juos galima tik, suklastojus imtis bei faktus, agitatoriškai išplūsti. Kas kita su pogrindžio autoriais. Saugumu išsifruoti, už parašytą tiesą jie yra tampomi po teismus, baudžiami kalėjimu, tremtimi. Jų šėimos persekiojamos. Taip daroma pagal „teisingiausias“ pasaulyje Konstituciją, kurią poetas E. Mieželaitis pavadino „klodais, gimdančiais poeziją“. Tas prityręs režimo liaupsintojas LTSR Aukščiausiosios Tarybos sesijoje kalbėjo: „Mūsų valstybės idealai sutampa su kiekvieno atskiro žmogaus idealais. Mūsų valstybė siekia tokio tikslo, kuris patenkintų kiekvieno atskiro žmogaus gėrio, tiesos ir grožio idealus“.

Tuo metu, kai Lenino premijos laureatas E. M. įkvėptai užakcentavo „kiekvieno atskiro žmogaus“ konstitucines teises, sovietų saugumas suiminėjo piliečius disidentus, „nusikaltusius“ tuo, kad savaip (be jokio smurto — žodžiu bei raštu) gynė gėrio ir tiesos idealus. Jei humanistas E. Mieželaitis teiktųsi įsigilinti į socializmo žmogiškuosius pagrindus, tikriausiai poeto pašaukimą dergiančių prakalbų sesijoje nesakytų. Nemanau, kad malonios kelionės ir lengvatos jam yra svarbesnės už jautrumą skriaudžiamam žmogui. O gal? Gražaus tarptautinio bendravimo tikslu buvo pasirašyta Helsinkio sutartis. Atrodė, šis dokumentas atnešė šioj tokį pragiedrėjimą žmogaus teisių srityje. Tačiau sovietai sutartį „patvirtino“ per keletą metų klasingai įkalindami beveik visus pasišventėlius žmogaus teisių gynėjus. Dalis turėjo pasitraukti į užsienį. Bet ar po šio valymo tenykštis socialistas pagražėjo? Anaiptol. Pasidarė bjaurėsnis: šašuotas, ligotas, apskretęs, kaip visų užjamas benamis šuo. Šiandien jo ligotumas toks akivaizdus, kad neįmanoma tylėti. Net patys partpareigūnai susirūpino. Vis dažniau, šalia įkyriųjų išpūstų, optimistinių antraščių, Lietuvos spaudoje randa drąsesnį pokalbį ar sodrų, tarybinę korupciją demaskuojantį rašinį. Suprantama, gelianti publicistika spausdinama tik su valdžios palaiminimu, visuomet prikerčius antikapitalistinę pastraipą (destis, ten kur kas blogiau). Š. m. liepos 10 d. „Lit. ir meno“ savaitraštyje skaitome įdomų rašinį „Taisome sveikaliaus gadiname gydytojus...“, kuriame Filomena Taunytė parodo, kaip dabar veikia nemokamas gydymas Lietuvos respublikoje. Prieš akis atsiskleidžia tikra socializmo parodija. Nuo kyšio priklauso

(Nukelta į 2 psl.)

(Nukelta į 2 psl.)

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982
SPALIO MĖN. 2 d. / OCTOBER 2, 1982
PART TWO - Nr. 203 (36)

Vilniaus universitetas lenkų okupacijoje

ROBERTAS VITAS

I. STEIGIMAS

Lietuvos Taryba priėmė pirmąjį Vilniaus universiteto įstatymą 1918 m. gruodžio 5 d. Įstatyme buvo paskelbta, kad „Vilniaus universitetas atgaivinamas nuo 1919 m. sausio mėn. 1 d. Jis yra mokslo ir mokymo įstaiga, 1832 m. uždaryto Vilniaus universiteto turtą paveldėtojas.“(1)

Taryba nustatė, kad atgaivintame Vilniaus universitete veiks keturi fakultetai: teologijos, visuomeninių mokslų (filosofija, teisė, istorija, filologija, literatūra), mokslų ir medicinos.(2) Buvo numatyta atidaryti universitetą ateinančių metų pradžioje.

Tačiau Raudonoji armija užėmė Vilnių, ir Lietuvos valdžios vyriausybė turėjo pasitraukti į Kauną 1919 m. sausio 2 d. Bolševikų vyriausybė nutarė atidaryti Darbo universitetą Vilniuje. Įsakymas buvo Lietuvos ir Baltos Rusijos Komisarų Tarybos paskelbtas 1919 m. kovo 14 d.(3)

Bolševikų sprendimas negalėjo būti įvykdytas, nes lenkų kariuomenė, vadovaujama maršalo Jozef Pilsudskio, užėmė Vilnių. Pilsudskis paskelbė dekretą 1919 m. rugpjūčio 28 d.(4) kuriame buvo įsakta, kad universitetas yra atgaivinamas lenkų valdžios ir jam suteikiamas Stepono Batoro vardas. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Batoras mat buvo paskelbęs Vilniaus universiteto įkūrimo dekretą 1579 metais. Pilsudskio dekretu atidarytas universitetas pradėjo veikti 1921 metais, kai nepriklausomybės karai pasibaigė.(5)

II. BENDROJI APŽVALGA

Universitete, pavadintame Universitetu Stefana Batorogo, veikė šeši fakultetai: humanitarinių mokslų, teologijos, teisės ir visuomenės mokslų, matematikos ir gamtos, medicinos ir dailės.(6) 1924 metais matematikos ir gamtos fakultete buvo įsteigtas agronomijos skyrius. 1938 metais šitas skyrius pasidarė savarankiškas agronomijos fakultetas.(7) Teisės ir visuomeninių mokslų fakultetas visuomet turėjo daugiausia studentų.(8)

Mokslų metai tęsėsi nuo spalio 1 d. iki liepos 1 d. Buvo trys trimestrai po dešimt savaitių. Pagal taisyklę, turėjo būti nors 180 paskaitinių

Senojo Vilniaus universiteto Didysis kiemas.

Nuotr. V. Augustino

dienų.(9) Paskaitos buvo skaitytos lenkų, lotynų ir rusų kalbomis.(10)

Universitetui vadovavo 13 rektorių:

LENTELĖ NR. 1: STEPONO BATORO UNIVERSITETO REKTORIAI

M. Sedleckis	1919-1921
V. Stanevičius	1921-1922
A. Parčevskis	1922-1924
V. Dzevulskis	1924-1925
M. Dzechovskis	1925-1927
S. Pignonis	1927-1928
Č. Falkovskis	1928-1930
A. Januškevičius	1930-1932
K. Opočinskis	1932-1933
V. Stanevičius	1933-1936
V. Jakovickis	1936-1937
A. Vuicickis	1937-1939
S. Erenkroicas	1939

Vyriausiasis universiteto organas buvo senatas. Senatą sudarė: rektorius, prorektorius ir dekanai. Dekanus kasmet rinko fakulteto taryba. Fakulteto taryba susidarė iš to fakulteto profesorių ir dviejų docentų. Fakultetų tarybos atstovai rinkdavo rektorių. Iš pradžių rektorius buvo renkamas vieneriems metams. Nuo 1933 metų jis buvo renkamas trejiems metams. Buvo dviejų rūšių profesorių: ordinarinių ir ekstraordinarinių.(11)

Daugelis mokslų personalo narių buvo kviečiami iš Lenkijos. Didžiausias skaičius buvo pakviestas iš Lenkijos Galicijos. Iš jų buvo pradiniai ir viduriniai mokyklų mokytojai.(12) Specialistų - mokslininkų tarpe retai pasirodė

lietuviai. Pvz: 1928-1929 mokslų metais buvo 195 mokslų personalo narių. Tačiau nebuvo nė vieno lietuvio.(13)

Pradžioje universiteto baigtimui buvo būtinas daktaro laipnis. Bet nuo 1920 m. liepos 15 d. studentui pakako išlaikyti magistro egzaminus ir pateikti magistro mokslų darbą, kad galėtų įsigyti mokslų diplomą.(14)

Iki 1939 metų humanitarinių mokslų fakultetas išdavė 599 filosofijos magistro laipsnius dešimties specialybių: lenkų filologijos, klasikinės filologijos, slavų filologijos, vokiečių filologijos, prancūzų filologijos, indoeuropiečių kalbotyros ir etnologijos, filosofijos ir pedagogikos. Tas fakultetas irgi išdavė 42 dak-

taro diplomus ir 4 habilitacijas.

Matematikos ir gamtos fakultetas išdavė 793 aukštojo mokslo diplomus dešimties specialybių: matematikos, fizikos, chemijos, astronomijos (senoji universiteto observatorija veikė),(15) geografinės, botanikos, geologijos ir mineralogijos. Tas fakultetas irgi išdavė 606 filosofijos magistro diplomus, 69 mokslo daktaro diplomus ir 17 habilitacijų.

Iki 1938 metų medicinos fakultetas išleido 1185 gydytojus, 442 farmacijos magistrus ir 56 mokslo daktarus. Venia legendi (teisė skaityti paskaitas) išduota 14.

Teisės ir visuomeninių mokslų fakultetas išdavė 1577 teisės magistro diplomus, 37 daktaro diplomus ir 12 habilitacijų.

Teologijos fakultetas išdavė 82 magistro diplomus, 8 daktaro diplomus ir 2 habilitacijas.

Iki 1937 metų dailės fakultetas išdavė 19 „dailininko tapytojo“ diplomų.(16)

„Lenkijos universitetų tarpe Vilniaus universitetas turėjo mažiausiai... darbuotojų ir studentų.“(17) 1924 - 1925 mokslo metais buvo 2238 studentai. Iš jų 414 buvo laisvi klausytojai.(18)

1932 - 1933 mokslo metais universitetas turėjo 96 katedras su 101 institutu, klinikinėmis ir seminarais. Tuo metu buvo 80 profesorių, 21 docentas, 19 adjunktų, 188 vyresnių ir jaunesnių asistentų ir jų pavaduotojų, 14 laborantų. Buvo įsirašę 3923 studentai(19) ir 44 laisvieji klausytojai. Nuo tų metų mokslo metų studentų skaičius pradėjo mažėti, nes mokėstis kilo. 1932 metais vienkartinis studento įnašas buvo 30 zlotų, o per metus reikėjo sumokėti 50 zlotų. Paskui, be vienkartinio įnašo, reikėjo mokėti mokslo metų eigo I-am kurse 270 zlotų; II-am kurse 250 zlotų; III-am kurse 220 zlotų. Už kiekvieną egzaminą dar reikėjo pridėti 10 zlotų.

1937 - 1938 mokslo metais liko tik 3110 studentų ir 29 laisvi klausytojai.(20) o 1940 rudens semestrai liko tik 2274 studentai.(21) Pastaba: Jau II pasaulinis karas buvo prasidėjęs, dėl to skaičius taip sumažėjo šiuo laiku.

Nors Stepono Batoro universitete buvo mažiausias mokslo personalo skaičius iš visų lenkų valdžios universitetų, Vilniaus universitetas išleido labai daug leidinių, palyginus su kitais lenkų universitetais. Visi fakultetai spausdino įvairius mokslų darbu rinkinius, metraščius, žurnalus, knygas ir t.t. Ignas Končius, kuris trumpai buvo universiteto valdytojas, perėmus universitetą lietuviams, sakė, kad „iš Vilniausėjo visa lenkų mokslinė periodika“. (22)

III. UNIVERSITETINIS GYVENIMAS

Universiteto atmosfera buvo apilamai nepalanki lietuviams. Lenkų valdžios nuostatais universitetas turėjo laikytis denacionalizacijos.(23)

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

- Rytų Europos rašytojų dilemos.
- Vilniaus universitetas lenkų okupacijoje.
- Lilijos Sukytės recitalis Chicagoje.
- Aldonos Veščiūnaitės eilėraščiai.
- Arbit Blato kūrinių paroda Venecijoje.
- Krėvės šimtmečio seminaras.
- Nauji leidiniai.

Kertinė Parasite

Rytų Europos rašytojų dilemos

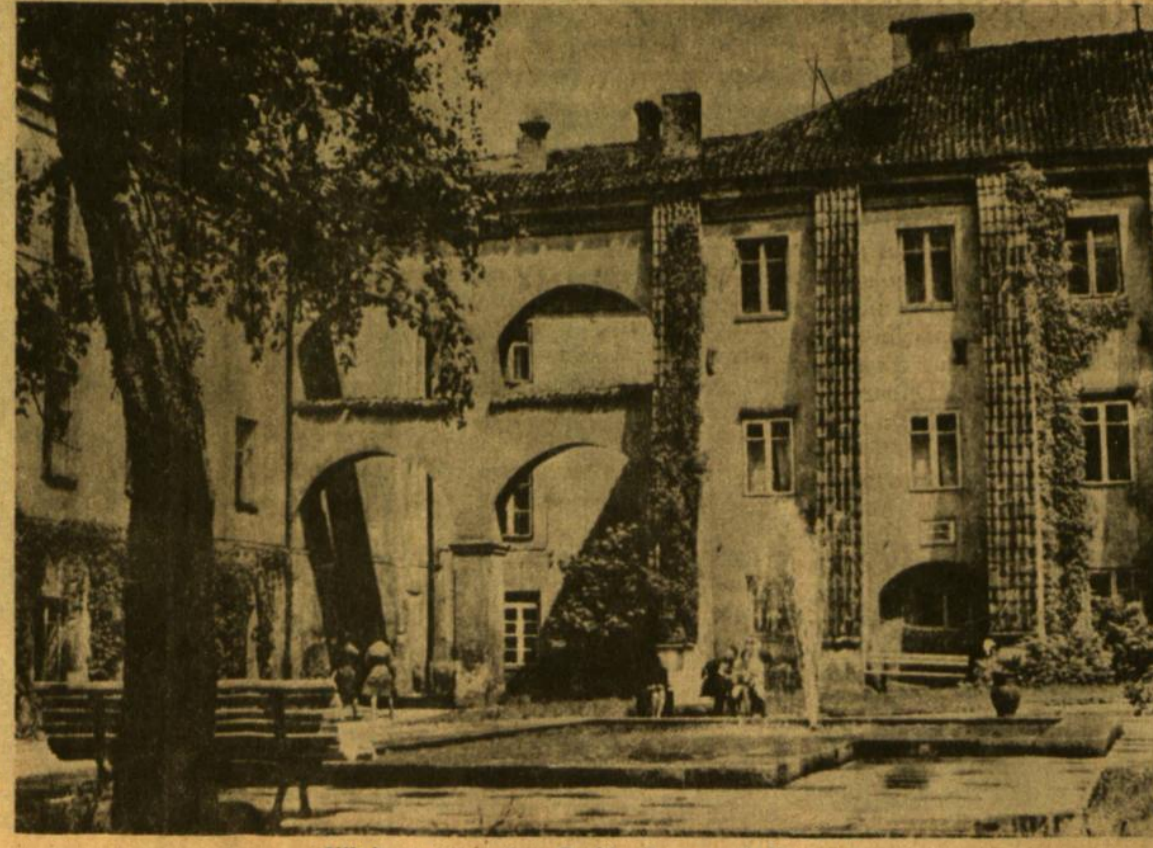
Rytų Europos kultūrinė tradicija kelia rašytojui ypatingus reikalavimus - būti „tautos sąžine“, skelbti tiesą melo akivaizdoje, priešintis neteisingumui. Kai kurie rašytojai išliko ištikimi šiai tradicijai ir sunkiausiomis sąlygomis.

Vienas tokių rašytojų yra vengrų poetas, eseistas ir filmų scenarijų autorius Sandor Csóori. Gimęs ir užaugęs nepasiturinčių ūkininkų šeimoje, jis priklauso kartai, kuri subrendo 1956-ųjų metų revoliucijos žaizdre. Csóori dalyvavo revoliucijoje ir, ją sutriuškinus, kaip daugelis jo bendralaiškių, padarė paliaubas su poretoluciniu Kadaro režimu. Tačiau jis niekad nenustojo kritikavęs komunistinės santvarkos. Už savo sociologines studijas apie vengrų žemdirbių išnaudojimą ir persekiojimą jis buvo baudžiamas laikinu draudimu spausdinti, ir kai kurios sutartys su kino studija buvo nutrauktos (daug švelniau kaip panašių straipsnių autoriai lietuvių savilaidoje). Po kiek laiko jo balsas vėl pasigirdavo, ir pastaraisiais metais jis buvo apdovanotas pora literatūrinių premijų. Csóori nuolat stengiasi sumobilizuoti vengrų rašytojų kolektyvinę sąžinę: 1968-ais metais jis organizavo protestą prieš Čekoslovakijos invaziją, o pernai viešai pasmerkė čekų Chartos - 77 sąjūdžio narių nuteisimą.

Šimet daug triukšmo sukėlė vengrų jaunųjų rašytojų žurnalas Mozgo vilag išspausdintas Csóori straipsnis apie vengrų intelektualus ir Vengrijos politinę santvarką. Jo pastabas atrodo labai aktualios ir Lietuvai. Anot Sandor Csóori, „vengrų intelektualams netrūksta nuomonių apie politinę padėtį, kurias jie atvirai reiškia draugų rately. Bet kai reikia apie savo įsitikinimus viešai pasisakyti, jie pasislepia. Jie pamiršta, kad jei žmogus nesidalija savo žinojimu, jo intelektas sustabarėja. Socializmas pasidavė apgaulingam įsitikinimui, kad viešas tiesos išpažinimas yra

„disidentų“; valkatų alkoholiškų, tik pusinį gyvenimą tegtvenančių jaunuolių. Aš atkakliai tikiu, kad mūsų rūpestis tautos sąmoningumu stovi aukščiau bet kokių politinių manevrų. Ir jei politikai pavyksta nustelbti mūsų rūpestį, tada pereini į užsiapyrusią opoziciją ir visu atkaklumu imi kovoti prieš tai, kas tave nori sutrinti į dulkes“.

Tai rūpestio kupini žodžiai skamba iš Vengrijos, kurioje šandien daugiau duonos ir daugiau laisvės negu Lietuvoje. K. Z.

Vilniaus universiteto Sarbievijaus vardo kiemas.

Šiame numeryje:

Česlovas Milošas apie totalitarizmo sąvoką.
 Steinbecko gimtosios nuodėmės ir kaltės atleidimo mokslas.
 Maištingumo ironija: P. Melniko romanas „Gėlių generacija“.
 „Ateities“ akademinis savaitgalis — žvilgsnis į Lietuvos pagrindžio leidinius: pokalbis su Jonu Palubinsku.
 Eilėraščiai iš pagrindinės „Pastogės“.
 Antras Kaimas šiais metais.
 Anastazija Tamošaitienė — grafikė ir gobelenų kūrėja.
 Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Česlovas Milošas apie totalitarizmo sąvoką

Totalitarizmo sąvokos tema šiandien karšta, tebesiginčijama. Sovietinėje literatūroje totalitarizmo etiketė paprastai prisegama itališkajam fašizmui ir vokiškajam nacizmui, nutylint paties bolševizmo totalitarinę prigimtį. Vakaruose nesutariama, ar totalitarizmas šio šimtmečio kūdikių nauja apraška istorijoje — ar tik tradicinė despotizmo forma su modernios technologijos priedėliu? Ir načių, ir bolševikų valdymą patyrusieji paprastai tvirtina, kad totalitarizmas nauja, praeityje nepatirta sistema.

Viena ryškiausių pokario knygų apie ypatingą totalitarizmo prigimtį yra prieš trisdešimt metų pasirodęs Česlovo Milošo veikalas „Pavergtasis protas“. Nobelio literatūrinės premijos laureatas parašė šią knygą, nutraukęs savo ryšius su Varšuvos komunistine vyriausybe ir pasirinkęs politinio pabėgėlio dalią. Minties kontrolė Milošui yra esminė tarybinio totalitarizmo dalis, o „socialistinis realizmas“ — parankus tos kontrolės įrankis. Štai kaip Milošas apibūdina „socialistinį realizmą“:

„Jis literatūrai uždraudžia tai, kas visais laikais buvo rašytojo pagrindinis uždavinys — žiūrėti į pasaulį iš savo nepriklausomo taško, byloti teisybę, kaip ji jam atrodo, ir taip stovėti sargyboje visos visuomenės labui. Visos vertybės pajungiamos diktatūros interesui. Žmonių kančią nustelbia oficialus trimitavimas: orkestras konclageryje“.
 Milošas pabrėžia glaudžią nacinio ir bolševikinio totalitarizmo giminybę. Jo nuomone, totalitarizmas nemirė su Hitleriu ir Stalinu, kaip tai aiškina kai kurie žmonės Vakaruose. Savo įvadė j pernau išleistą naują „Pavergtojo proto“ laidą anglų kalba, Milošas tvirtina, kad totalitarizmo problema tebėra tolygiai aktuali šiandien. Jo žodžiais:

„Ši knyga buvo parašyta prieš trisdešimt metų Paryžiuje, kai dauguma prancūzų

intelektualų dėjo savo viltis į naująjį pasaulį Rytuose, kuri valdė nepaprastos išminties ir dorybės vadas Stalinas. Tie jų tautiečiai, kurie, kaip Albert Camus, išdrįsdavo paminėti konclagerių tinklą — tariamos socialistinės sistemos pačių esmė — būdavo plūstami ir atstumiami“.

„Kai mano knyga išėjo iš spaudos“, tešia Milošas, „ji papiktino beveik visus. Sovietinio komunizmo gerbėjams ji buvo įžeidžianti, o antikomunistai apkaltino ją miglotą politinę poziciją ir įtarė autorių, kad jis širdyje marksistas. Nuo to laiko šią knygą patvirtino faktai. Knygos tema yra proto pažėdžiamumas 20-ame amžiuje. Ji lengvai suvedžioja visuomeninės — politinės doktrinoms, ir jis noriai pateisina totalitarinį terorą, dėlėi žadamos ateities. Todėl „Pavergtasis protas“ pakyla virš vietos ir gyvenimo laiko ribų — ši knyga stengiasi tirti gilesnes priežastis, kodėl šiandien taip ilginasi kad ir iliuzinio tikrumo“.

„Nors ‘Pavergtasis protas’ buvo išspausdintas ne Lenkijoje“, rašo autorius, „šią knygą pastaraisiais dešimtmečiais daug kas skaitė Lenkijoje, kur ji vaidino laisvintojos vaidmenį. Galbūt manosis Europos dalyje kai kurios mano analizės atrodė savaime suprantamos, bet kai kurios ar dešimtosios totalitarinės galvosenos magnetizmas nėra praeities dalykas. ... Nors šiuose puslapiuose aš aprašiau totalitarizmo istorijos ‘klasikinį tarpinį’, pačios giliosios šio reiškinio gajumo priežastys tebėra gyvos ir po trisdešimties metų“.

Įvadą į naują „Pavergtojo proto“ laidą Milošas parašė praėjusių metų vasario mėnesį prieš savo triumfalinį apsilankymą laisvėjančioje Lenkijoje, kur jo knyga jau buvo pasirodžiusi savilaidoje ir buvo laukiama oficialios laidos. Karinės padėties įvedimas dar syki patvirtino autoriaus teiginius apie totalitarizmo gajumą.

Steinbecko gimtosios nuodėmės ir kaltės atleidimo mokslas

YYT. BAGDANAČIUS

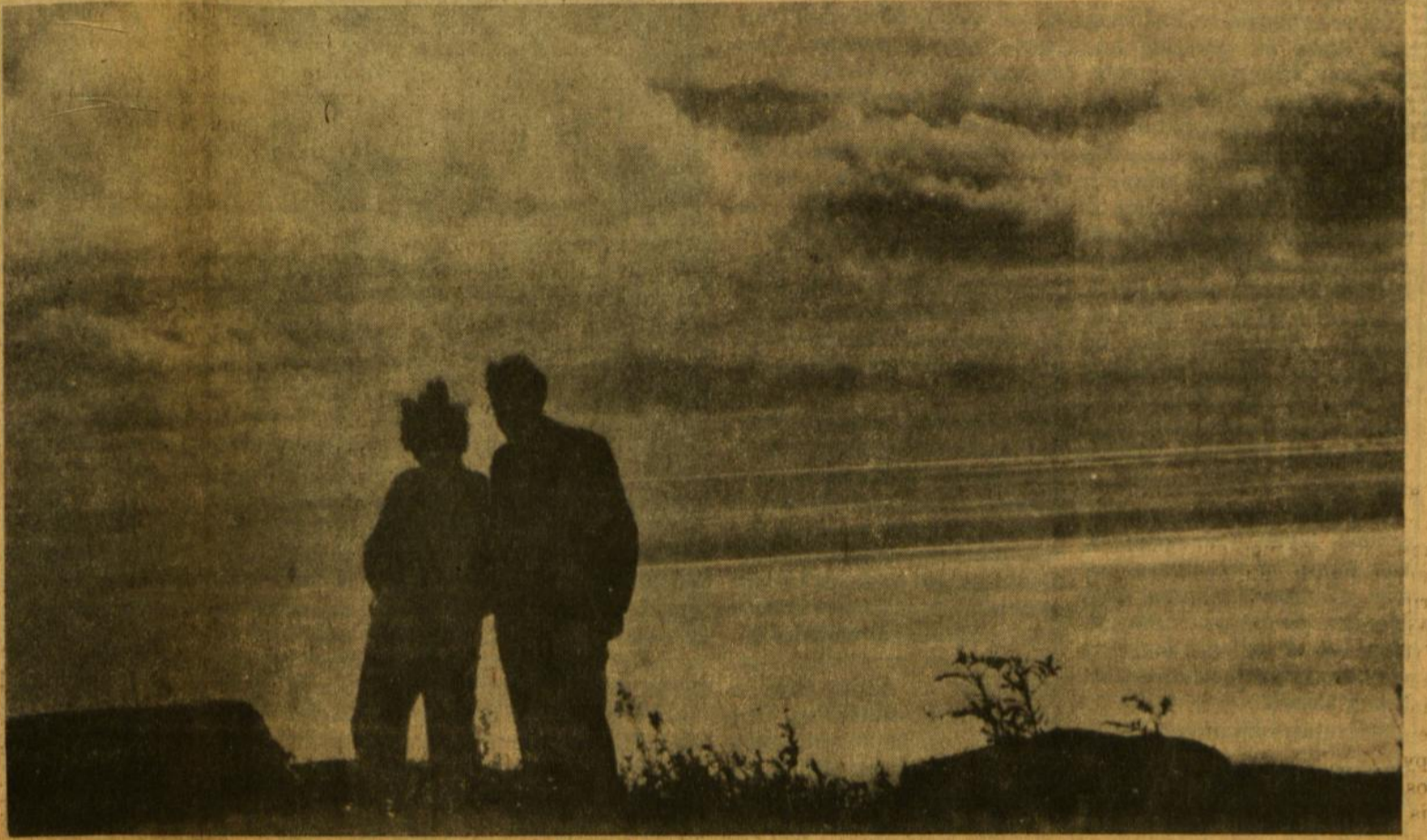
Steinbecko epopėja „Į rytus nuo Edeno“ turi gilia nuodėmės sampratą ir krikščionišką jos nugalėjimo mokslą.

Centrinis šios labai turtingos epopėjos epizodas bus tas, kai vyriausias protagonistas, Kalifornijos gydytojas, Adomas kalbasi su savo draugu ir su virėju kiniečiu, apie tai, kokiais vardais reikia pakrikštyti jo dvynukus kūdikius. Jų pokalbis vyksta tada, kai Adomo žmona, pagimdžiusi dvynukus berniukus, nei nepažvelgusi į juos, tiek juos, tiek vyrą palieka. Kai vyras bando sukliudyti jos pasitraukimą, ji jį pašauka.

Esant šitokiai situacijai, pokalbio dalyviai varto Sv. Raštą, norėdami išrinkti vaikams vardus. Jie sustoja prie S. Testamento epizodo, kuriame Kainas, nužudęs Abelį, išeina į pasaulį, o Dievas tačiau uždraudžia jį nužudyti. Dievas tarė: „Jei kas nužudytų Kainą, septyneriopu būdu jis bus nušautas. Dėl to Jahvė paženklino Kainą, kad kas su juo susitikis, jo neužpuktų. Kainas pasišalino nuo Jahvės ir įsikūrė Noed šalyje, į rytus nuo Edeno“ (Pr. 4, 15 — 16).

Visokių minčių ateina pokalbininkams į galvą, perskaitčius šį epizodą. Vienas iš jų sako, kad be reikalo dabar didžioja šis koks nusikaltesis jaunuolis, kad jis išrado nusikaltimą. Kaltė yra visų mūsų dalis. Ji yra mūsų paveldėjimas. Iš kitos tačia pusės, jis mano, kad Dievas Kaino nėra pasmerkęs. O Adomas prieina išvados, kad Kainas gyvena jo vaikuose. Tačiau, nepaisant pasmerkimo, Kaino vaikai turi juos apsaugojantį Dievo duotą ženklą (Penguin Books, 1981, p. 307-310).

Toliau visas šis labai turtingas pasakojimas, į kurį yra įjungta trijų kartų asmenys, yra persunktas minties, kad kal-

Rudenėjant

Nuotr. Vytauto Mazelio

tės apraiškos žmonių gyvenime yra labai gausios, tačiau kaltė čia nėra visagalė. Nepaisant kaltės tragikos, šioje epopėje alsuoja kaltės atleidimo dvasia.

Jonas Steinbeckas yra gimęs 1902 metais Salinas mieste, Kalifornijoje. Jis mirė 1968 metais. Taigi jis yra mūsų kartos žmogus. 1962 metais jis už savo kūrybą gavo Nobelio premiją. Visuose savo romanuose jis rungiasi su dorine problema. Labai populiarus šiais laikais jis nėra. Nes mūsų laikų visuomenė yra linkusi apsieiti be dorinės problemos svarstymo. Ji yra linkusi į mūsų kaltę žiūrėti kaip į tokį paslaptinę reiškinį, kurį tenka patalpinti žmogaus pasamones gėlmėje ir ten ji palikti. Steinbeckas tuo tarpu su kalte rungiasi jos moderniose kasdieninėse apraiškose, tačiau į jas žiūri pirmųjų šventraščio puslapių fone.

Epopėja „Į rytus nuo Edeno“ yra labai turtinga savo gyve-

nimiškomis apraiškoms, taip kad nėra įmanoma jų čia pilnai atpasakoti. Seimyniniai, politiniai, ekonominiai, kariniai ir erotiniai reikalai, tarsi laikraščio iškarpos, slenka pro akis, skaitant šį romaną. Steinbeckas tarp kitko buvo anksčiau žurnalistas; dėl to žurnalistinis bruožas čia yra ryškus.

Ryškiausias blogybės reprezentantas šioje epopėje yra pabėgusi Adomo žmona Kate. Ji pasidaro ištvirkavimo namų dalininkė, ir netrukus nužudo šių namų savininkę, tuo būdu pasidarydama jų savininkė. Ji yra šaltai valinga moteris, kuriai paduoti kam nors nuodų ar ką nors išduoti teismui yra toks paprastas dalykas, kaip suvalgyti pusryčius.

Adomo vaikai nežinojo, kad ištvirkavimo namų savininkė yra jų motina. Jiems buvo sakyta, kad jų motina yra mirusi. Tačiau, kai vienas ir kitas iš jų sužinojo, kas yra jų motina, jų reakcija buvo skirtinga. Kale-

bas pasekė paslaptinę ponia, nuėję pas ją ir turėjo su ja pasikalbėjimą. Jis paklausė jos, ar tiesa, kad ji norėjo nušauti jo tėvą; ji prisipažino iš dalies, sakydama, kad ji norėjo tik atsigtinti nuo jo. Kalebui tarp kitko, pradėjo jos klausinėti, ar ji neįtaria, kad jai ko nors trūks, ko turi kiti žmonės. Užot atsakyti, ji perspėjo save, kodėl ji kalbasi su vaikais. Ir kai Kalebui pastebėjo, kad ne jos akys bijo šviesos, kaip ji sakėsi, bet apskritai ji gyvena baimėje, jinai jį išvijo.

Jeigu Kalebui reakcija į motinos kaltę buvo rami ir dalykiška, tai kito sūnaus Arono reakcija buvo karšta ir traigiška. Jis ilgiau nežinojo savo motinos. Jis draugavo su episkopų klebonu ir pats rengėsi tapti kunigu. Jis turėjo mylimą mergaitę. Kai jis sužinojo, kas yra jo motina, visas jo gyvenimas sugriuvo. Jis metė kolegijos studijas, paliko savo draugę, laikydamas save jos nevertu, įsirašė į

kariuomenę, dalyvavo I pasauliniame kare ir ten žuvo. Kaltės kaip kažko paveldėto išgyvenimas jam buvo nepakeliamas.

Kai jis buvo dar jaunas berniukas, klebonas kalbėjosi su juo apie kaltę ir kaltės atleidimą. Jie išsikalbėjo apie išpažinties reikšmę. Klebonas sakė: „Tegul niekas man nesako, kad išpažinties yra mažiau reikšmingas dalykas negu komunija. Ir įsidėmėk mano žodžius, aš grąžinsiu ją atgal, bet atsargiai ir palaipsniui“ (Suprantama — episkopų bažnyčia). Berniukas naiviai atsakė: „Ir aš tai padarysiu, kai turėsiu savo bažnyčią“ — „Bet tam reikia taktų“ — pastebėjo klebonas. Toliau klebonas pradėjo jam pasakoti apie paslaptinę ponia, kuri kartais lankosi bažnyčioje. Jis kalbėjo apie jo motiną, tačiau berniukas to nežinojo.

„Jau penkios savaitės, kaip viena moteris vakarais ateina į pamaldas. Iš choro tu jos negali matyti. Ji atsiseda paskutiniam suole kairėje pusėje, taip ir tu gali ją pamatyti. Ji nešioja vualį. Ji išeina pirmiau, negu aš galiu ją sutikti, pasibaigus pamaldoms“. Kai berniukas paklausė, kas ji per viena, kunigas atsakė: „Ji gėdos namų savininkė“. — „Ko ji čia nori?“, paklausė berniukas. — „Galbūt to, ką mes galime pasiūlyti, būtent išganyką. Tam reikia didelio takto. Aš nežinau, kaip tai bus. Įsidėmėk mano žodžius: tie žmonės yra baimingi. Vieną dieną bus pasibelsa į mano duris, ir ji bus pakviesta jeiti. Tada, Aronai, melskis, kad aš būčiau protingas ir kantrus. Tu tikiš manim, kai tai atsitinka, kai liguista siela ieško šviesos, tai yra aukščiausia ir gražiausia patirtis, kurią kunigas gali išgyventi“.

„Tam mes ir esam“, atsakė berniukas. O kunigas pridūrė: „Aš prašau Dievo, kad aš nesuklupčiau“ (p. 559 — 560).

Kai kam, skaitant šį romaną, ateina galvon mintis, kad šios nusidėjėlės asmeniu autorius norėjo pavaizduoti Ievą. Man, tiesą sakant, ši mintis nekilo,

(Nukelta į 2 psl.)

Rudenio ganyklose

Nuotr. V. Mazelio

Šiame numeryje:

Šiame numeryje:

Ar ekonominė veikla nėra humanistinė?

Linksmas jaunuolis – uolus Kristaus sekėjas.

Šv. Pranciškaus tapyboje.

Šv. Pranciškaus Asyziečio saulės giesmė.

Mūsų laikų Kristaus sekėjai – Motina Marija-Kazimiera Kaupaitė ir arkivyskupas Teofilus Matulionis.

J. Žilevičiaus veikla Amerikoje.

Lietuvių liaudies menas Chicagoje.

Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Ar ekonominė veikla nėra humanistinė?

Svarstant turtingo žmogaus rehabilitacijos galimybe ir jos reikalingumą, verta prisiminti kitą giminingą sąvoką, kuri taip pat yra reikalinga pakilninimo. Tai yra ekonominio veikėjo sąvoka. Ji per paskutinius šimtmečius taip pat yra doriškai nukentėjusi. Nors įvairi ūkinė ir techninė pažanga ūkinį veikėją stipriai iškišo į visuomenės priešakį, tačiau pats šio veikėjo asmuo pūsidarė bedvasis.

Proga šiame svarstymui sudarė šiais metais švenčiamas šv. Pranciškaus Asyziečio 800 metų gimimo jubiliejus. Šv. Pranciškus, artimo meilės vedinas, ėjo žmogaus mokytį ne atitrauktos nuo gyvenimo mistikos, bet paprasčiausiai aprūpinti jį trūkstamais reikmenimis. Šita prasme šv. Pranciškus yra ūkinis žmogus. Žinoma, jo ūkiškumas yra tampriai susijęs su jo religingumu ir šio pastarojo yra ikvėptas.

Šv. Pranciškaus atstovaujamas žmogus nėra suskilęs į dvasinį ir medžiaginį žmogų. Žmogaus skilimas vakarų kultūroje prasidėjo vėliau, kada buvo prarastas ryšys tarp religijos ir proto. Ir tas praradimas tebesitęsia. Prasidėjęs skilimas tarp dvasinio ir praktiško žmogaus naujųjų amžių pabaigoje sudarė progą ateiti marksizmui tą skilimą užgrįsti. Jis tačiau šį skilimą bandė pašalinti tuo būdu, kad pasijukio vien tik prie medžiaginio žmogaus sampratos. Šios naujos, komunizmo sukurtos, situacijos mes neturime praleisti iš akių, kai švenčiame šv. Pranciškaus jubiliejų.

Mes, modernus krikščionis, esame suplyšęs žmogus. Mes esame dvasingi ir mylintys savo religiniame mąstyme, bet mes esame kapitalistiškai nepaisantys savo artimo savo ekonominiuose apsisprendimuose. Šis suskilimas yra nepateisinamas ne tik krikščionišku, bet ir humanistiniu gyvenimu. Ekonominė veikla yra būdingas žmogiskumo pasireiškimas nuo pat žmoni-

jos gyvenimo pradžios. Tai ypač yra išskelusi moderni etnologija, tyrinėdama žmonių kultūros istorijos metodu. Ji randa, kad pirminis žmogus yra ne tik savo dvasingumo atstovas, bet ir savo ekonomijos kūrėjas.

Vienas iš vadovaujančių šiais laikais etnologų Wilhelm Koppers šitaip aptaria žmogaus ir ekonomijos santykį: „Tik žmogus turi ekonomiją ir ją turi *visada*“ (Die ethnologische Wirtschaftsforschung, Anthropos, 1915 – 1916, Wien, psl. 613. Pabraukimai jo). Ir toliau paaiškindamas, jis sako, kad ekonomiją turi pirminės kultūros žmogus ir apskritai pirminis žmogus, tiek kiek proistorija ir etnologija šiandien jį mums atidengia (p. 613).

Žmonija save išlaiko tam tikra prasme sukurdamą ir tobulindama savo gyvenimo priemones, maistą ir gyvenamąją aplinką. Ir šia prasme žmonija yra panaši į Dievą. Tačiau šiandien mes, naudodamiesi įvairiais gyvenimo patobulinimais, jį juos žiūrime kaip į kažką pažeminančio, mažiau vertingo.

Savo ekonomine veikla žmogus skilęs nuo gyvulio. Teisingai yra pasakęs M. Moszkovski, kad „gyvulys ėda, kai yra alkanas, o žmogus valgo, kad nebūtų alkanas“. Dėl to, pasak jo, gyvulys yra žemėje svečias, o žmogus yra šeiminingas (Pgl. Koppers, p. 616).

Einant etnologų pažiūra, ūkinis žmogus pažangos negalima atsieti nuo dvasinės jo pažangos. Atkreipę į tai dėmesį, mes turime pagrindo peržiūrėti savo pažiūrą į ekonominį žmogų. Tas persvarstymas galėtų sudaryti progą ekonominiam žmogui atrasti savo vertingumą. Nėra reikalo duotis suklaidinamiems neteisingiems dvasingumo. Krikščionybė nėra atitrauktas nuo gyvenimo dvasingumas, bet žemės gyvenimo pašventimas. Teisingai belgas teologas Fran-

(Nukelta į 2 psl.)

Linksmas jaunuolis – uolus Kristaus sekėjas

Šv. Pranciškaus 800 m. gimimo sukakties ir šventės proga

VIKTORAS GIDŽIŪNAS, O. F. M.

Šv. Prancišką Asyziečių, patsiturinčio Asyžiaus audinių pirklio Petro Bernardone sūnus, gimė 1182 m. Motinos pagėidavimu pakrikštytas Jonu, vėliau tėvo praminas Pranciškum. Lotyniškai skaityti ir rašyti jį išmokė Šv. Jurgio bažnyčios kunigai, o iš motinos šiek tiek pramoko prancūziškai. Jaunystėje Prancišką mėgo linksma gyvenimą: kelė puotas, dainavo ir troško pasižymėti karo žygiuose. Dalyvaudamas asyziečių kovoje su perugiečiais, pateko nelaisvėn ir iš jos išpirktas, grįžęs namo susirgo. Po ligos pradėjo tolti nuo savo ankstesnių papročių, bet troško tapti kavalierium – riteriu. Dėl to stėjo savanoriu į Gualtiero Brienne kariuomenę ir vyko į Pulią ginti popiežiaus teisių prieš imperatorių, bet Spoleto mieste sūnė išspėtas grįžo Asyziun ir atsidavė maldos ir atgailos gyvenimui.

Šis sapnas ir namo grįžimas yra laikomas Pranciškaus atsivertimu. Tačiau Pranciškaus atsivertimo negalima suprasti kaip nuodėmingo gyvenimo pakeitimą, bet kaip tobulesnio gyvenimo pradžia.

Jo keitimasis vyko pamažu. Jis galbūt jau prasidėjo Perugijos nelaisvėje, bet lemiančios reikšmės turėjo Spoleto sapnas. Grįžęs Asyziun, jis pasislėpęs melsdavosi kalną olijė ir tapo dosnesnis vargšams. Paskui jo kelionė Romon ir ten pasikeitimas su elgeta drabužiais bei išmaldos prašymas prie Šv. Petro bazilikos durų jį užgrūdino nusizeminime, o prisivertimas pamilti raupuosuosius padėjo jam save nugaleti.

Pašaukimas pradėjo ryškėti, kai jam besimeldžiant Šv. Damijono bažnytelėje, iš kryžiaus prabilęs Kristus liepė atnaujinti griūvančią bažnyčią. Tada jį dar nesuprato tikrosios savomisijos prasmės, dėl to bandė atstatyti griūvančią Šv. Damijono bažnytelę tėvo pinigais, gautais už parduotas gelumbes ir arklių. Tuo metu Prancišką pradėjo tolti nuo draugų ir namų ir apsigyveno prie Šv. Damijono bažnytelės, bet nedrįso pasirodyti jo ieškantiems tėvui ir jam pasisakyti savo pašaukimą. Paskui, apkaltinęs save nedrąsai, ėjo namo, kad atskleistų tėvams savo pašaukimą. Atsivertimo gyvenimas buvo

Vytautas Kašuba / Šv. Prancišką priima stigmas (Nuotr. V. Mažeļio)

sakyti pamokslų. Netrukus Pranciškaus gyvenimu ir pamokslais ėmė žavėtis jaunuoliai ir panoro juo sekti. Pirmieji jo sekėjai buvo Bernardas iš Quintavalle, aukštos kilmės asyziečių, ir Petras Cattani, mokytojas kanauninkas, bet ne kunigas. Kiek vėliau prie jų prisidėjo ir kiti. Sulaukęs 11 sekėjų, Prancišką parašė trumpą regulą, kuri susidėjo iš Evangelijos patarimų ir reikalingiausių vienuolinio gyvenimo nuostatų. Tada 1210 m. pavasarį su savo sekėjais nuvyko į Romą ir iš popiežiaus Inocento III gavo žodinį vienuolijos patvirtinimą. Popiežius Pranciškui ir jo broliams suteikė tonsurą, leido sakyti pamokslus ir pažadėjo savo globą. Po šio patvirtinimo brolių skaičius pradėjo greitai augti. Tada Prancišką savo brolius pavadino Mažesniaisiais Broliais.

Pranciškaus pamokslais ir gyvenimu susižavėjęs panoro juo sekti ir mergaitės. Pirmoji buvo šv. Klara, aukštos kilmės ir turtingos šeimos asyziečių, kurią 1212 m. Verbų sekmadienio naktį, pabėgusią iš namų, Prancišką apvilko atgailos drabužiu. Atsiradus daugiau kandidatų, Prancišką padėjo Klarai parašyti regulą ir įkurti seserų klarių vienuoliją, oficialiai vadintą antruoju šv. Pranciškaus ordinu.

Pranciškaus apaštalavimo išdavą buvo ir trečiasis pasauliečių pranciškonų ordinas. Juo ir jo pamokslais žavėjosi visi jauni ir seni, vėgė vyrai ir ištekejusios moterys, kilmingieji ir paprasti žmonės. Visi norėjo juo sekti, dėl to Prancišką parašė trečiąją regulą ir, gavęs popiežiaus patvirtinimą, įkūrė pasaulyje gyvenančių žmonių ordiną.

Greitas Mažesniųjų Brolių vienuolijos augimas pareikalavo geresnės organizacijos. Dėl to Prancišką nuo 1217 m. (Nukelta į 2 psl.)

Giotta (italas, 1268-1336) / Šv. Prancišką priima stigmas

Giovanni Bellini (italas, 1430-1516) / Šv. Prancišką

LEADERS

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982

SPALIO MĖN. 23 d. / OCTOBER 23, 1982

PART TWO — Nr. 218 (39)

mokslas menas literatūra

Lietuvių fondo idėja ir pirmieji žingsniai

DR. A. RAZMA

Lietuvių Fondo temom skirtas numeris (I)

Milijonas lietuvių išlaikyti. Lietuvių Fondo idėja ir pirmieji žingsniai. Lietuvių Fondo valdybos veikla.

Pasikalbėjimas su Lietuvių Fondo Tarybos pirmininku Stasiu Baru. Lietuvių Fondo kasdienybė.

Pokalbis su LF investavimo komisijos pirmininku Povilu Kilium.

Adomo Jakšto eilėraštis „Kai du stov“.

Lėšų telkimas, kultūriniai renginiai ir naujų narių vajai.

* Giedrės Žumbakienės meno paroda.

Tebevyvos vanagaitiško linksmumo tradicijos... Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Milijonas lietuvių išlaikyti

Entuziastas jaunas gydytojas Antanas Razma, prieš dvidešimt metų pasiūlė įsteigti milijoninį fondą, kurio palūkanomis būtų maitinamas lietuvių išlaikymas. Mestas grūdus pateko į derlią dirva, ir pradiniškai dr. Antanas Razma su žemaitišku atkaklumu stūmė darbą pirmyn. Spauda parėmė jo pastangas, susidomėjo JAV LB Krašto valdyba, pirmininkaujama Stasio Barzduko, ir surado bendrą išeičių. 1962 m. buvo įsteigta savarankiška organizacija — Lietuvių Fondas, tvarkomas rinktų tarybos narių. Jau prieš priimant įstatus, dr. A. Razmos ir pritarėjų pastangomis buvo suaukota 20.000 dol. suma.

Lietuvių visuomenė plačiai alidarė pinigines ir aukos pradę plaukti. Pirmąsias tūkstantines paklojo gydytojai ir daugiau pasitarintieji, o šimtinėmis įsijungė ir plačioji lietuvių visuomenė. Didelė talka atėjo iš LB apylinkių, prie kurių buvo sudaryti vajų komitetai ar paskirti įgaliotiniai. Visi buvo pagauti entuziazmo ir dirbo nemokamai. Jau pirmaisiais 1962 veiklos metais buvo paskirta pirmoji 1.200 dol. paramos suma. Šiandieną skirstoma pelno suma jau pasiekė 150.000 dol., o nuo L. Fondo įsisteigimo bus išdalinta lietuvių išlaikymo reikalams vienas milijonas dolerių.

Reikėjo 20 metų, kad lietuviškiems reikalams būtų atiduota milijonas dolerių, pagrindinį kapitalą paliekant nepaliekamą. Investavimo komisijos pirm. P. Kilium žada milijoną dolerių sutelkti per 5 metus, kuriuos pelno skirstymo komisija, padalins paramos reikalingiems.

Lietuvių Fondo steigėjas — dr. Antanas Razma. Nuotr. P. Malėtos

Siandien ne vienas kyla mintis — jeigu nebūtų buvęs sukurtas Lietuvių Fondas, kokį nuostolį turėtų liuanistinai švietimas, kultūriniai darbai, liuanistikos moksliniai planai ir lietuviybės skiepijimas jaunimo tarpe.

To nereikia įrodinėti, nes tai liudija patys faktai. LF jau yra sukaupęs neliečiamo kapitalo apie 2 milijonus ir 300 tūkstančių dol.; jis yra investuotas ir jau davė apie 1.300.000 dol. pajamų, kurių apie 1 milijonas padalintas lietuvių išlaikymo ir ugdymo darbams paremti. Dabar LF gali garantuoti kasmet 200 tūkstančių pajamų lietuviškai veiklai stiprinti išieivijoje. Ar tai nėra verta didžiulis tokiu LF pajėgumu?

Prieš 22 metus daug kas abejojo ir net juokėsi, kai aš paskelbiau „Drauge“ 1960 m. gruodžio 8 d. straipsnį — „Milijono dolerių fondas lietuviškiems reikalams ir to fondo parlamentas“. Tačiau pozityviai ir optimistiškai nusiteikusių fondo iniciatorių būrys nusprendė, kad tai lietuviams yra įmanoma ir tuoj pradėjo fondo organizavimo darbą. Alicija Rūgytė, pirmoji iniciatorių sekretorė, pasiūlė savo vaišingumą ir butą pirmiesiems posėdžiams. Pirmajame posėdyje 1961 m. sausio 8 d. tebuvo tik keturi: dr. A. Razma, A. Rūgytė, dr. R. Sidrys, J. Pabedinskas, bet kitas posėdis jau buvo gausnesnis. O tų posėdžių būta nemažai. Į Fondo idėjos rėmėjų gretas įsijungė šie asmenys: dr. G. Balukas, dr. P. Kisielius, inž. V. Naudžius, V. Ignaitis (Kanada), dr. J. Valaitis, dr. F. Kaunas, prel. M. Krupavičius, rašytojas B. Babrauskas, rašyt. A. Baronas, V. Šmulskštys, dr. K. Ambrozaitis, dr.

daž spausdina. Taip pat dėkojame „Draugo“ kultūrinio priedo redaktoriui poetui Kaziiui Bradūnui, kuris visada šiltai rėmė L. Fondo veiklą savo puslapiuose. Išeinančiam į poilsį redaktoriui K. Bradūnui linkime ramaus kūrybingo gyvenimo ir geros sveikatos, bet kartu prašome ir toliau remti L. Fondo veiklą.

Lietuvių Fondas yra gyvastinasis ir nuolat pasipildo naujais nariais, o vadovybė neparanda pirmųjų entuziazmo, skirdama fondiniam reikalui savo poilsio valandas ir dienas. Pažymėtinas gydytojų nemokamas įsipareigojimas ir savo brangų valandų skyrimas L. Fondo veiklai.

Pažymėtini tie lietuviai, kurie savo santaupas palieka Lietuvių Fondui ir po savo mirties dalyvauja lietuvių išlaikymo veikloje. Gerbiami mirusieji L. Fondo nariai ir branginami gyvieji, prisidėję savo auka prie L. Fondo augimo ir lietuvių išlaikymo. Tik visų pasišventimu, darbu ir auka pasiekėme pasigėrėtinų rezultatų. Gyvojti lietuvių išlaikymą visų bendromis pastangomis, todėl ir toliau vieningai dirbkime. Daugelio lietuvių visuomenininkų svajonė turėti milijoninį fondą lietuvių kultūrai ir švietimui remti tapo realybe ir pagįstai galime tuo didžiuliu Lietuvių Fondo kapitalo augimas niekad nesustos, nes jį remia gyvieji ir mirusieji lietuviai testamentiniais palikimais.

B. Poškus, St. Barzdukas ir daug kitų.

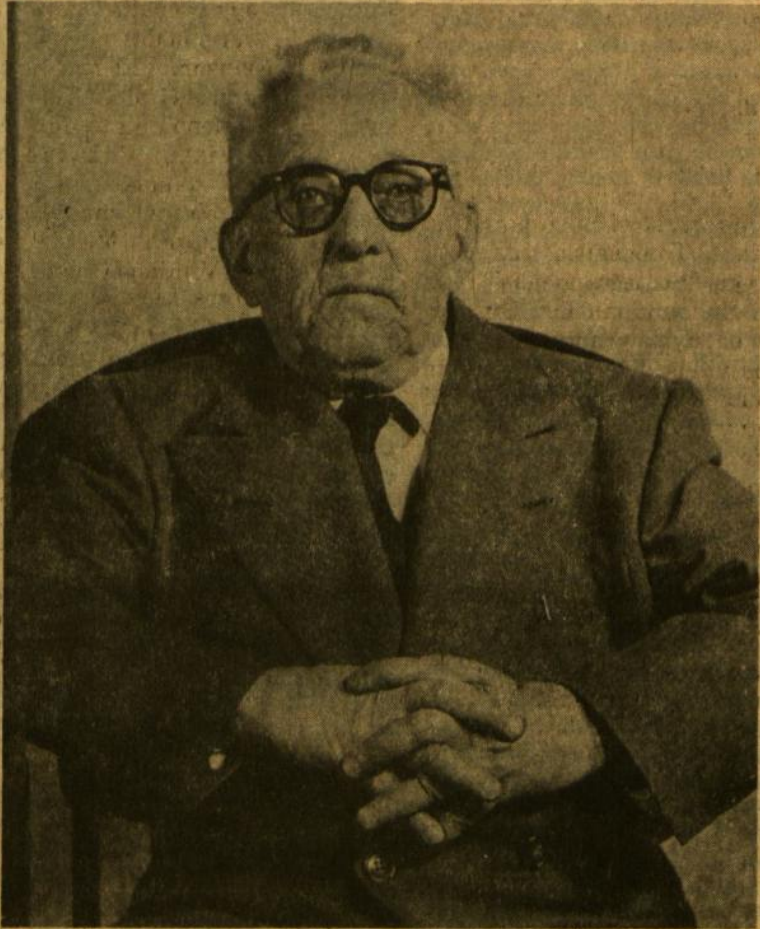
Pirmausia teko derinti skirtingus fondo organizavimo siūlymus ir suredaguoti tinkamus fondo įstatus. Vieni norėjo visiškai savarankiško fondo, kiti siūlė susijungti su JAV LB Geležiniu fondu, kurio idėja jau 10 metų gulėjo stalčių bylose ir neprisiveržė iš planavimo stadijos į organizacinę realybę.

Prašomam advokatui parašyti fondo įstatus pastatius keistas sąlygas, iniciatoriai surado kitą jauną advokatą Algimantą Kėželį, kuris suredagavo puikius fondo įstatus, ir jie su mažais pakeitimais tarnauja LF iki dabar. Advokatas A. Kėželis LF inkorporavo Springfield'e, Ill. 1962 m. kovo 14 d. (Nr. 17755) ir po to jis stengėsi išgauti LF „tax exempt“ statusą, kuris ir buvo gautas 1964 m. gruodžio 7 d. (Nr. CHI — EO — 64 — 272, group 24) su adv. Vyt. Yaso pagalba. Dabar jau daug metų LF teisinius reikalus tvarko adv. P. Žumbakis.

1962 m. kovo mėn. pirmojoje LF taryboje buvo šie asmenys: dr. A. Razma, pirm., dr. G. Balukas, B. Babrauskas, St. Barzdukas, T. Blinstrubas, Z. Dailidka, A. Kareiva, dr. F. Kaunas, dr. B. Poškus, A. Rūgytė, V. Šmulskštys ir J. Svedas. Pirmąją LF valdybą sudarė šie asmenys: T. Blinstrubas, pirm.; St. Rauckinas, sekr.; dr. Vl. Simaitis, ižd.; J. Vaičekonis ir A. Rūkstėlė, nariai.

Zvilgnis į praetį ir ateitį

Ziūrint praetį, man atrodo, kad keli faktoriai teigiamai nulėmė LF idėjos realizavimą. Pirmasis jų — laikas buvo jau pribren-

Vincas Krėvė (1882-1954)

Nuotrauka B. Raugo

Nuo didžiojo mūsų literatūros klasiko Vincos Krėvės gimimo š.m. spalio mėn. 19 d. suejo 100 metų. Reikšminga sukaktis „Draugo“ kultūriniam priede bus plačiau prisiminta lapkričio mėn., išleidžiant Vincui Krėvei skirtingą numerį.

des tokiam fondui, nes vyresnieji, kurie buvo nepaprastai dosnūs, norėjo užtikrinti finansinę paramą lietuviškai ateities veiklai. Jie ne tik gyvi būdami aukoję, bet ir testamentuose paliko dideles sumas L. Fondui. Jau dabar 600 tūkstančių dol. pastovaus kapitalo susidaro iš mirusiųjų palikimų. Antrasis — spauda ir joje rašančiai bei radijo valandėlės rėmė fondo idėją šimtaprocentiniai. Trečias — milijoninio fondo sujungimas su JAV LB mėgintu įkurti Geležiniu fondu labai teigiamai davė mums aktyviają visuomenę. Reikia pripažinti, kad tuo reikalu svarbią rolę suvaidino LB garbės pirm. St. Barzdukas, nes jo JAV LB Krašto valdyboje buvo labai stiprų oponentų prieš LF. Ketvirtasis — prisidėjęs prie LF steigimo grupės gerų organizatorių iš įvairių lietuvių visuomenės sluoksnių ir skirtingo amžiaus. Penktasis — LF-ai paaukotų au-

ku neliečiamumas, aukotojų valia tvarkyti fondą ir skirstyti sumas būtiniausiems lietuviškiems reikalams. Fondo ateitis yra šviesi, nes fondo valdybą ateina nauji organizatoriai įvairaus amžiaus (nuo 24 iki 75 metų) su nepaprastu entuziazmu ir naujais organizaciniais metodais.

Nors pradžioje, organizuojant LF, ir buvo abejojanti, bet dabar visi esame įsitikinę, kad LF yra tapęs vienu iš stipriausių stipulių lietuviškajai veiklai paremti. Mūsų sudėtos aukos, atlikti darbai laisvalaikiu ar savaitgaliais, nors kartais ir buvo susilaukta neužtautos neigiamos kritikos, pasiekė to, kad Lietuvių Fondas pasidarė neišsenkamas šaltinis visiems būtiniesiems lietuviškiems reikalams finansuoti. Tuo būdu jis padeda kenciančiai ir kovojančiai Lietuviai, kad ji greičiau susilauktų laisvės dienų.

Lietuvių Fondo valdybos veikla

DR. GEDIMINAS BALUKAS

Lietuvių Fondo Valdyba yra LF Tarybos vykdomasis organas, kuris prižiūri LF Tarybos planų bei nutarimų vykdymą.

L. Fondo Taryba renka LF Valdybos pirmininką, kuris parenka valdybos narius ir pasiūlo juos LF Tarybai patvirtinti.

1982 metų LF Valdybą sudaro: pirm. dr. G. Balukas, sekr. K. A. Girvilas, 4 vicepirmininkai — dr. M. Vygantas, dr. A. Glevčekas, J. Kučėnas, adv. S. Kuprys, sekr. — ižd. K. Barzdukas, kontrolierius P. Želvyš, renginių vadovė M. Remienė, informacijos vad. A. Juodvalkis, ūkio reikalams Pr. Mažrimas ir knygos „Liet. Fondas“ redaktorius A. P. Bagdonas.

organizacijos išieivijoje mes neturime. Dirbome tiek, kiek mūsų finišės ir dvasinės jėgos leido — valandų neskaiciavome. Tuo pačiu

LF 1968 metų Tarybos pirmininkas dr. G. Balukas, Valdybos pirmininkas dr. A. Razma ir Tarybos narys dr. K. Ambrozaitis.

bijojome padaryti klaidų, kurios galėtų būti fatališkos LF ateičiai.

Ta proga norėčiau paliesti vieną L. Fondo pirmųjų metų laikotarpio aspektą.

Antrasis pasaulinis karas, nepriklausomybės praradimas, komunistų ir nacių okupacijos, barbariški mūsų tautiečių trėmimai į Sibirą, 1941 metų visuotinis istorinis sukilimas prieš komunistinę rusų okupaciją, didvyriškos mūsų partizanų kovos... mus visus, atsidūrusius laisvajame pasaulyje, nepaprastai jaudino: Karo griuvėsiai deganti mūsų Tėvynė Lietuva, kurią palikome, ir tie mūsų pergyventi įspūdžiai buvo dar neišblėję. Tada kaip tik tuo metu iškilo ir Lietuvių Fondo idėja — surinkti milijoną dolerių ateities nepriklausomam tėvų kraštui, o palūkanas skirti lietuvių išieivijos menui, mokslui, jaunimui ir kartu saukti pasauliui — „Laisvės Lietuvai“.

Dabar grįžtame prie finansinių apyskaitų. 1962 metais įnašų turėjome 44.505 dol. Visi pinigai buvo banke, todėl didelių finansinių galvosūkių neturėjome. Pirmieji keleri metai buvo LF vajų organizavimo metai. Kartu su JAV Lietuvių Bendruomene steigėme LF vajų komitetus Šiaurės Amerikos lietuvių gyvenamosiose vietovėse, rašėme laiškus mūsų išieivijos organizacijoms ir kreipėmės asmeniškai į prekybininkus, gydytojus, kunigus, profesionalus, inžinierius ir t. t.

Lietuvių Fondo tikslus laisvojo pasaulio lietuviai suprato ir stipriai jį rėmė ir teberemia. L. Fondas tvirtai žengia trečiojo milijono link. Kapitalui augant, ir LF Valdybos darbai padidėjo. Didžiausią našta neša sekretorius išdininkas K. Barzdukas, kontrolierius P. Želvyš ir protokolų sekretorius K. A. Girvilas. Visi jie priklauso mūsų būstinės štabui — atvykę į LF įstaigą — vieną jų visada rasime Sekretorius išdininkas tvarko LF finansus ir finansinius raštus, kartu su pirmininku pasirašo čekius, yra atsakingas už LF Tarybos Pelno skirstymo komisijos išmokėjimus. Taip pat jam, priklauso ir gausus susirašinėjimas.

LF kontrolierius paruošia labai profesionalius ir rūpestingus finansinius pranešimus. Be to, kasmet išleidžia mėtinę LF apyskaitą. Ypač puikiai ir dalykiškai yra parengta LF 20-ties metų sukakties finansinė apyskaita. Mes, fondininkai, kontrolieriaus Petro Želvio išleistas finansines apyskaitas vadiname „Biblijomis“.

LF renginiams vadovauja Marija Remienė, kurios darbai taip pat užima svarbią poziciją mūsų organizacijos gyvenime. Ji kasmet surengia LF vajaus pokylus, kurie Chicagoje yra labai populiariūs, o ta proga į Liet. Fondo kasą suplaukia tūkstantai dolerių.

Informaciją tvarko žurnalistas (Nukelta į 2 psl.)

mpkšlas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982

SPALIO MĖN. 30 d. / OCTOBER 30, 1982

PART TWO — Nr. 223 (40)

Lietuvių Fondo temom skirtas numeris (II)

Lietuvių Fondas ir Lietuvių Bendruomenė. Lietuvių Fondas — svarbiausias lietuvių kultūros rėmėjas. Lietuvių Fondo Meno puoselėjimo komisija. Lietuvių Fondo Fed. kredito kooperatyvas. Lietuvių Fondas ir testamentai. Leidinys — Lietuvių Fondas. Ką galvoju apie Lietuvių Fondą prieš 20 metų ir ką galvoju dabar. Maironio 120 metų gimimo sukakčiai. Naujų narių verbavimo ir vajų komisijos paskirtis ir darbas.

Manigirdo Motekaičio rečitalis. Anastazijos Tamošaitienės gobelenai. Dailininkas Viktoras Petravičius. Nauji leidiniai.

Lietuvių Fondas — svarbiausias lietuvių kultūros rėmėjas

DR. KAZYS AMBROZAITIS

Nereikėjo laukti nė 20 metų, kad laisvojo pasaulio lietuvių pripažintų Lietuvių Fondą, kaip labai patikimą organizaciją, labiausiai remiančią lietuvių kultūrinius reikalus. Tai liudija LF narių gausumas ir gana dažni palikimai. Paskutiniame dešimtmetyje LF sumos, skiriamos lietuvių kultūrai remti ir ugdyti, lietuvių išlaikyti ir lituanistiniam švietimui skleisti žymiai pralenkė kitas organizacijas. Lietuvių Fondo metinės sumos, skiriamos kultūriniais reikalams, jau dažnai prašoka kitų fondų sumas, skiriamas politiniams ir šalpos reikalams. Lietuvių Fondo organizacija yra viena demokratiškiausių ir su stipriais pagrindais. Jo veikla projektuojama tolimon ateitin.

Lietuvių Fondo tarybos posėdžio, įvykusio 1968 m. sausio mėn. 21 d. dr. Antano Razmos namuose Joliet, Ill., dalyviai. Iš kairės sėdi: dr. V. Šimaitis, S. Rauckinas, dr. J. Kazickas, E. Razmienė, dr. G. Balukas, A. Rėklaitis (miręs), dr. A. Razma. Stovi: V. Naudžius, dr. J. Valaitis, V. Kutkus, dr. F. Kaunas, dr. K. Ambrozaitis, H. Daras, dr. P. Kisielius, dr. B. Poškus, A. Motuzas (miręs) ir J. Bagdanavičius. Nuotr. V. Noreikos

LF laimėjimai

Paskutinioji išeivija ir jų organizacijos jau pradeda išsikvipti, pavargti, naujais nariais beveik nepaspildė. LF — priešingai, net po 20 savo gyvavimo metų vis stiprėja, gausėja nariais, kapitalu ir palikimais. Tai ateities organizacija. Tačiau didžiausias laimėjimas yra tai, kad, įskaitant šiuo metų LF pelną, jau atiduota lietuviškai visuomenei milijonas dolerių jų kultūriniais reikalams paremti, visiškai nepaliečiant pagrindinio kapitalo, kurį nuširdūs lietuvių sudėjo. Lituanistinės mokyklos nepriūko aukštos kokybės vadovėlių, rašytojai užsakymų ir premijų, organizacijos gavo paramos žymesniems kultūriniais parengimams ir darbams. Daugelis vertingų knygų išėjo su LF parama, pradėta gyvybė kai kurių institucijų, daugelis studentų pasinaudojo LF negražinamomis stipendijomis. Tai laimėjimai, kuriais šios sukakties proga gali pasidžiaugti ne tik šio krašto lietuvių, bet ir viso laisvojo pasaulio išeivija. LF rezultatus vertina ir okup. Lietuvos patriotai, nes buvo atlikta daugelis darbų, kurie ten vergiškai neįmanomi.

LF pelno skirstymas

Pelną skirsto statutu numatyta Pelną skirstymo komisija. Ją

sudaro 6 asmenys: tris išrenka LF Taryba ir tris deleguoja JAV LB Centro valdyba. Nors LF yra atskira ir savarankiška organizacija, tačiau gauto pelno paskirstymo atsakomybę dalinasi su kita didžiausia išeivijos organizacija — Lietuvių Bendruomene. Tokiu būdu į pelno paskirstymą turi įtakos labai plati visuomenė. Pelną skirstymo komisija posėdžiauja bent penkis kartus per metus. Jų sprendimus dar patikrina LF Taryba, kuri yra renkama visuotinio metinio suvažiavimo trejiems metams. Komisija pradžioje metų nustato gaires savo darbams ir skirstymo krypčiai. Priima prašymus ir visus svarstos, tarsi su atskirų sričių žinovais, seka kultūrinį gyvenimą. Kas metai prašoma daugiau kaip 300,000 dol. Pateikiami ir žodiniai pasiūlymai. Komisijai iškyta klausimai ir atsakomybė dėl krypties: ar remti išliekančias vertybes, ar daugiau dėmesio kreipti į laikinus kultūrinius pasireiškimus? Ar lituanistinis švietimas yra svarbiausias mūsų pastangų tikslas, ar daugiau kreiptinas dėmesys į šiuo metu pažėgiausią kūrybiškai vidurinę ir vyresnę kartą, kuri dar gali ką nors sukurti, nes jau išeivioj vargu ar išsiauginsime tokių subrendusių lietuviškoje dvasioje kūrėjų. Ar kreipti dėmesio į daugybę mažų prašymėlių, ar remti tikrai didelius ir tikrai keletą kultūrinių projektų? Ar remti pavienes lituanistines ir vargo mokyklas, ar imtis išlaikyti institucijas, kaip archyvus, galerijas, institutus, organizuoti kultūros namus? Šiuo metu PSK svarstos visus gautus prašymus ir žūri, kad LF parama pasiektų kiek galint platesnius sluoksnius, nesima didelių projektų rėmimo ar išlaikymo.

PSK daugelį metų lituanistinio švietimo reikalams skyrė bent 50% gauto pelno. Švenčiant LF dešimtmetį, metinis suvažiavimas šį procentą patvirtino ir užgūrė. Pagyvėjęs kultūrinių darbų planavimui ir radus reikalo skirti daugiau lėšų studentų stipendijoms, prieš trejus metus buvo nutarta švietimo reikalams skirti tik 30%. Pasinaudojant profesiniais patarimais ir išvengiant dublikacijų, parama skiriama per JAV LB Švietimo Tarybą. Kultūriniais reikalams irgi skiriama 30% per JAV LB Kultūros Tarybą. Kitus 25% ypatingiems LF kultūriniais projektams ir kitiems bendriems kultūriniais reikalams bei tiesiogiai prašantiems. Likusius 15% studentų stipendijoms.

Kam paskirta

Šiais metais PS komisija jau

turėjo du posėdžius ir paskyrė iš viso 60,000 dol. Dar maždaug tokia suma bus paskirta per sekančius du posėdžius. Galutinai pentasis posėdis įvyks jau metines LF sąskaitas susumavus. Kas sudaro tą pelną? Visas pelnas, gautas iš investicijų ir bankų, gale metų susumuojamas ir atimamos administravimo išlaidos, o likusi suma LF Tarybos nuožūra pavidama Pelną skirstymo komisijai išskirstyti. Paskirtas suma jau vykdė LF Valdyba pagal PSK protokolą. Nuo LF pradžios, įskaitant ir dalį šių metų pelno, jau paskirta 951,585 dol., o gale šiuo metų jau bus paskirta daugiau kaip milijonas. Pažvelkime, kam teko tas milijonas? Suglaudus sumas į dešimt kultūrinių sričių, tos sumos apytikriai atrodo taip:

1. Knygoms paruošti ir leisti — 148,789 dol.
2. Liet. organizacijų kultūriniais projektams ir darbams paremti, įskaitant laikinus ir išliekančius — 142,207 dol.
3. Lituanistinėms mokykloms paremti — 118,625 dol.
4. Vadovėlių paruošimui, leidimui ir mokslo priemonėms — 115,375 dol.
5. Studentų stipendijoms — negražinamoms — 86,918 dol.
6. Aukštesniajam lituanistikos mokslui — 66,057 dol.
7. Kitiems kultūriniais spec.

projektams — tiesiogiai — 63,104 dol.

8. Premijoms: literatūrai — 20,150 dol.; menai — 10,100 dol.; teatrui, dramai — 4,000 dol.; muzikai — 6,000 dol.; kitoms premijoms — 5,000 dol. — viso 46,225 dol.
9. Liet. spaudai paremti — tiesiogiai — 33,685 dol.
10. Lietuvos istorijos veikalams ruošti — 27,325 dol.

Likutis daugiau kaip 100,000 dol. padalintas kitiems smulkiesiems reikalams pagal prašymus. Aukštesniajam lituanistikos mokslui paskirton sumon įeina tik maža dalis 50,000 dol. sumos, kurią LF įsipareigojo išmokėti per dvejus metus per PLB Lituanistikos katedrai. Studentų stipendijoms lėšos ateina iš penkių specialiųjų fondų, svarbiausias ir didžiausias yra Krukonio stipendijų fondas.

LF nesėkmės

Ne viskas taip sklandžiai vyko, kaip buvo tikėtasi LF gimstant ir jam augant. Nėra abejonės, kad pasisekė sukurti labai stiprią ir pastovią finansinę jėgą. LF augo progresyviai, nors turėjome ir ekonomišką blogų metų. LF administravo entuziastai, pasiaukoję mėgėjai, profesionalų nepajėgėme pasamdyti. Savanoriškas darbas gal ir davė daugiau lėšų paskirstymui, tačiau du

dešimtmečiai palankioje šio krašto lietuviškoje dirvoje galėjo sutelkti kapitalo dvigubai. Administravimui išleidžiama tik apie 2%, kai daugelis šio krašto panašiu, bet didelių fondų išleidiama administravimui daugiau 40%. Neįsigijome nuosavų patalpų, kur būtų galima lengviau administruoti, tvarkyti archyvus ir kitą medžiagą, savą galeriją meno turtams, priglausti kitas organizacijas prieinamom sąlygom, geriau apsaugoti dokumentus, palaikyti geresnį kontaktą su visuomene. Neįvykdėm didesnių projektų: užsakyti mokslo ir kiti veikalai pas žymiausias kultūrinius nebuvo įvykdyti, išskyrus P. Naujokaitį. Neturėjom sėkmės su Lietuvos istorija, nors ir buvom vienintelė organizacija, kuri pirmoji sudarė sutartis su žymiausias istorikais. Paskutinė sutartis buvo pasirašyta su Lituanistikos institutu, tikimės, kad grupė autorių Lietuvos istoriją parašys, tik dar ją reikia išleisti. Aktyviai nesinėmė Lietuvių kultūros namų organizavimo ir finansavimo, o kitos organizacijos to nepajėgė. Gal tuo būdu būtų išspręsta centrinio archyvo ir lietuviškų studijų centro problema. Vis dar guodžiamės: Lietuvių Fondas dar jaunas, dar gal pasistatysime sau paminklą, kurio laikas nesugraus...

Visuomenės kritika ir parama

Tiek pavienių asmenų, tiek spaudos pastabomis pasinaudojame. Yra nusiskundimų, kad LF, įsikūręs Chicagoje, mažiau kreipia dėmesio į periferiją ir mažiau supranta jų kultūrinius reikalus. LF turi savo įgaliotinius, tačiau niekad neįsteigė formalaus skyriaus, pvz. New Yorke. LF visi metiniai suvažiavimai vyksta tikait Chicagoje, New Yorke yra buvusi tik viena LF konferencija. Daug pastabų buvo daroma dėl investavimų, tačiau dvidešimties metų veikla įrodė, kad didesnių klaidų nebuvo padaryta. Nuo pat pradžios žymūs ekonomistai dr. J. Kazickas įvedė LF į tiesią vėgą savo patarimais. Jo rekomendacijomis buvo susirišta su aukšto lygio profesionalių investavimo firmom, kas papildino pasitikėjimą ir visuomenės pritarimą. Vėliau ir LF Tarybą įsijungė jaunesni

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Lietuvių Fondas ir Lietuvių Bendruomenė

Gražių idėjų įgyvendinimui reikia ryžto, užsispyrimo, sugyvenimo ir daug darbo. JAV Lietuvių Bendruomenė nuo pat įsikūrimo dienų reikėjo stiprios finansinės jėginės jos dideliems planams įgyvendinti, nes sauso niekas neklauso. Net jau paruošto vadovėlio šeštadienišoms mokykloms niekas veltui neleido. O kur daugybė kitų darbų. Posėdžiuose, suvažiavimuose ir seimuose pradėta kalbėti apie Geležinio Fondo steigimą. Tačiau tie gražūs planai taip ir pasiliko tik popieriuje, kol atsirado jaunas ir energingas daktaras Antanas Razma, kuris su savo bendraminčiais, daugiausia medicinos daktarais, greitai paruošė Lietuvių Fondo įstatus, aptarė juos su tuometine JAV Lietuvių Bendruomenės vadovybe ir, gavęs jos pritarimą, ėmėsi darbo. Keliasdešimt daugiausia lietuvių daktarų sumėtė po tąkastantę, o tuo metu 1,000 dol. buvo didelis pinigas, ir taip prieš 20 metų Lietuvių Fondas įsipilietino ir palengva augo. Darbas buvo nelengvas. Kaip paprastai, pradėdant naują darbą, susilaukta kur kas daugiau bauginančios kritikos, negu pagalbos. Net kai kurie mūsų kultūrininkai galvojo, kad tuos pinigus geriau tuoj naudotume kultūriniais reikalams, bet neuzsaldytumėme bankuose.

Šiandien visi Lietuvių Fondo reikšmė ne tik labai gerai suprantame ir jo konkrečią paramą matome. Jis jau kala trečią milijoną, o apie vieną milijoną pelno jau atidavė lietuvių kultūros ir švietimo reikalams.

Geriausieji Lietuvių Fondo reikšmę jaučia Lietuvių Bendruomenė. Tiesiog sunku įsivaizduoti, kiek dabartinių darbų negalėtų atlikti JAV Lietuvių Bendruomenės švietimo ir Kultūros Tarybos, jeigu negautų paramos iš Lietuvių Fondo. Paskutiniu laiku ir kiti kraštai per Pasaulio Lietuvių Bendruomenę gauna finansinę paramą iš Lietuvių Fondo. Juk vien tik per minėtą JAV LB Tarybų rankas perėjo apie 700,000 dol. gautų iš Lietuvių Fondo. Pagaliau ar be Lietuvių Fondo pagalbos mes būtume galėję įsigyti garsaus lietuvių dailininko Prano Domšaio, kuris rikiuojamas su garsiausiaisiais Europos ir Afrikos dailininkais, daugiau kaip 700 paveikslų.

JAV Lietuvių Bendruomenės ir Lietuvių Fondas labai glaudžiai bendradarbiauja. Pagal Lietuvos

Fondo įstatus jos abi skiria po tris narius į Pelną skirstymo komisiją, o JAV Lietuvių Bendruomenės Taryba tvirtina visus Lietuvių Fondo įstatų pakeitimus. Tai tik formalūs ryšiai. Tačiau kasdieniniame gyvenime Lietuvių Bendruomenės ir Lietuvių Fondo vadovybės drauge aptaria svarbiausias Lietuvių Bendruomenės problemas. Lietuvių Bendruomenės apylinkės talkina Lietuvių Fondui, renkant pagrindinį kapitalą.

Lietuvių Bendruomenė sveikina savo jaunesnįjį brolių Lietuvių Fondą, minint 20 metų veiklos sukaktį, o jos darbuotojams linki niekad nepavargti ir kiek galima greičiau surinkti penkis milijonus dolerių.

Garbė Lietuvos Fondo darbuotojams už jų atliktus darbus!

Vytautas Kutkus,
JAV LB Krašto Valdybos
pirmininkas

Pokalbis su pianistu Antanu Smetona po L. Sūkytės koncerto Chicagoje. Iš kairės į dešinę: Lietuvių operos Chicagoje dirigentas Alvydas ir dr. Vitalija Vasašaitė, A. Smetona ir JAV LB Krašto v.-bos pirm. Vytautas Kutkus. Nuotr. P. Malėtos

Po Lietuvių Fondo surengto L. Sūkytės koncerto Chicagoje š.m. IX.18 moterys džiaugiasi solistos pasisekimu. Iš kairės į dešinę: M. Lenkauskienė, V. Balukienė, gen. konsulė J. Daužvardienė ir M. Ambrozaitienė.

Kam paskirta Šiais metais PS komisija jau

1964 metų LF valdyba ir taryba savo posėdyje 1964 m. gruodžio mėn. 16 d. Iš kairės sėdi: dr. G. Balukas, A. Rėklaitis (miręs), dr. A. Razma, T. Blinstrubas, Bagdanavičius, dr. F. Kaunas ir V. Naudžius. Stovi iš kairės: A. Santaras, dr. K. Ambrozaitis, dr. V. Tauras, S. Rauckinas, Z. Dailidka (miręs), J. Bagdanavičius, dr. V. Šimaitis ir J. Valičinas (miręs). Nuotr. P. Malėtos

10
 1982
 11
 12

mkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982

LAPKRIČIO MĖN. 6 d. / NOVEMBER 6, 1982

PART TWO - Nr. 228 (41)

Šiame numeryje:

„Nusidawimų“ 150 metų sukaktis.
 Pasauliui sugriuvus.
 Laiškas iš Rochesterio — Magdalenos Stankūnienės tapyba.
 Ateities akademinis savaitgalis — pagrindžio spauda.
 Lidijos Šimkutės eilėraščiai.
 Vienuoliktoji fotografų paroda.
 Vakaras su Anastazija Tamošaitiene.
 Miško burtai — Petravičiaus kūryba.

Pasauliui sugriuvus

Jurgio Jankaus knyga
 „Paparčio žiedas“

MARIJA STANKUS - SAULAITE

Šeimos gyvenimą perskrodžia kulkosvaidis. Nežinota, ką daryti: ar, palikus pasiryžusį namų neapleisti tėva, gelbėtis, ar likti namie su juo, bolševikams artėjant. Staiškas paveikslas. Tėvas Andrius Blažys „rymojo ant statinių tvoros ir žiūrėjo į pamiškę“ (ps. 11). Visur buvo visai tylu. „Dulkė smulkutėlė migla“ (11). Jurgio Jankaus pasakojimo „Iš namų“ pirmasis paragrafas šurpus tuo, kad muzikantės sakiniai ir švelnios detalės išryškina tą klaidingą laukimo tylą. Gamta, paukščiai ir gyvūlėliai tiek pat tylūs, kaip iš tėviškės besitraukia žmonės. Jų tylą stebi Blažys. „Lyg kristaliniu gaubtu apgaubusi“ (11), ši tylą nėra nei rami, nei sveika; ji ir gąsdina, ir guodžia. Gal tuoj sutrenks, ir reikės veikti, bet gal kas pasikeis, grįš įprasta gamtos tvarka, grėsmei atitolus, nesunaikinus šito kampo.

Blažio pirmasis portretas — jis stovi ir stebi; paskutiniajame jis negali nei stovėti, nei stebėti. Be akių ir be viršugalvio jis guli sūnaus rankose. Vienas taiklus sūvis, ir veiksmas prasideda. Nebematoma, nes nėra kuo matyti, bet taip pat nebėra ko matyti. Vienas pasaulis išnyksta, o naujam pasauliui reikia naujų akių. Išnyksta įprastas žmogus ir žemės ryšys; keičiasi šeimos narių vaidmenys, sūnui staiga perėmus tėvo vietą; visiškai pasikeičia pasaulio samprata.

Pasakojimas baigiasi judesiu: tėvas ir vyrą palaidojusi, šeima bėga iš namų. Gal tėvas dėl to rizikavo paruošti duobę, kurioje, sakė, išsigelbėsias, iš-

lauksias, nes žinojo, kad jis yra stabdis veiksmui, o be jo šeima galės eiti tolyn. Šeima važiuoja, ir kai vėliau sūnus Kęstutis „pakėlė rankas. Jos buvo kruvinos tėvo krauju“ (23). Upelyje jis nuplauna nuo jų „paskutinę tėvodali“, ir jie vėl juda. Šis apsiplovimas, tačiau, jo neatnaujina, kaip būna įvedinimo mituose, pereinant per vandenį. Sūnus pereina į kitą būklę — šviežias ir lengvas, bet sunkia širdimi. Kraujo dėmė tėvas ir praeitis, praetis pasaulis sugrįžta, bet kelias jau veda kitur, kur nėra išoriniu šeimos ženklų, bet sąmone ir atmintimi priklausomumas atpažinamas.

Nuo pirmojo tylaus ir bangaus laukimo paragrafo iki paskutiniojo daug kas pasikeičė. Gale sakiniai paprasti, nepoetiškai, aprašant atsiskyrusius nuo tos aplinkos, kuri jiems buvo poezija. O patys veikėjai tylūs ta tyla, kuri seka kataklizmu. „Moterys tylėjo“ (23). Tik Kęstutis bando išsiaiškinti, kaip gali taip greitai, priešui net nesidomint, dingti geras žmogus. Vėliau jis dar suabejotas vieno asmens mirties svarba pasauliui, kaip paskutinytis sakinytis parodo.

Kol tėvas žiūri, viskas šiaip taip išsilaiko. Kai tėvas netenka kaktos ir akių, suyra ryšys su žeme, sutrupa gyvenimas, ir pati žmogaus sąvoka sužalojama.

Paskutinytis knygos pasakojimas „Teta Domincė“ kuria kiek kitus vaizdus. Kopyltstulpio figūros — gyvų žmonių atvaizdai. Dzidorius panašus į šeimos tėvą, Siluviškė — į motiną, šventa Agota — į tetą Do-

Kertinė Parastė

„Nusidawimų“ gimtadienio 150 metų sukaktis

Ruošiamės visu smarkumu minėti ateinančiais metais „Aušros“ šimtmetinį sukaktį. Jau planuojama visa serija straipsnių, kuriuos parašys dalyko specialistai. Tai puikus užmojis! Tarsi introdukcija į tą minėjimą yra šįmet 150 metų sukaktis, kai pradėtas leisti laikraštis „Nusidawimai“ apie Ewangelijos Praplatinimą tarp Žydu ir Pagonu“, J. F. Kelkio redaguojamas. Laikraštis 1832 metais pasirodė Klaipėdoje, bet greit (tais pačiais metais) buvo perkeltas į Tiltę, o vėliau (1837 m.) — į Karaliaučius. Iki 1901 m. ėjo kiekvieną mėnesį, bet vėliau pradėjo retėti. Apie šio laikraščio pasirodymo sukaktį berods bus pirmasis laikraštis „Lietuvos Pajūris“ mums priminęs šių metų 8 nr. pirmoju straipsniu.

„Nusidawimai“ savo tikslu buvo religinis laikraštis, bet buvo rašoma jame ir kitais klausimais. Skaitė jį mažlietuviai. Jis buvo spausdinamas gotinėmis raidėmis, taigi Didžiosios Lietuvos lietuviams nepriimtinas dėl raidyno. Be to, jis gvildeno protestantiškus reikalus, todėl lietuviams katalikams buvo svetimesnis. O mažlietuvių jį skaitė didelis skaičius, nes 2000 tiražas kai kada turėjo būti atkartotas.

Šio laikraščio pasirodymas iššaukė ir kitus laikraščius, tuoj po jo pasirodžiusius Mažojoje Lietuvoje, net pačią „Aušrą“.

Pagal „Lietuvos Pajūrio“ straipsnio žinias, „Nusidawimų“ komplektu galima rasti karališkoje bibliotekoje Londo- ne ir dar esą galima rasti periodinių leidinių bibliotekoje ar institute Vokietijoje.

„Nusidawimų“ redaktorius J. F. Kelkis buvo gimęs Mažojoje Lietuvoje vokiečių kolonistų šeimoje. Užtai pradžioje lietuvių kalba rašymas jam sudarė sunkumų. Jo

rašų kalbą ištaisydavo kalbininkas Fridrichas Kuršaitis. Bet vėliau, bendraudamas su lietuviomis, pats išmoko, net sulietuvėjo. Tada ir savo pavarde iš Kelch pakeitė į Kelkis.

J. F. Kelkis, sulaukęs 16 metų, įstojo į karalienės mokytojų seminariją Išrutyje. Ją baigęs, mokytojavo vienoje parapijėje mokykloje. Turėjo gausią šeimą, tačiau įstengė ir redaguoti „Nusidawimus“. Redagavo iki 1875 metų. Tais metais laikraštį perdavė Fridrichui Kuršaičiui. Vėliau „Nusidawimus“ redagavo kunigai: Pipiris iš Klaipėdos, Penschukas iš Mielaukių, Endrulaitis iš Priekulės ir Šušelis iš Natkiškių. Su mažais pertraukimais „Nusidawimai“ ėjo iki Pirmojo Pasaulinio karo.

„Lietuvos Pajūryje“ tilpusiam straipsniui parašyti nepasirašęs autorius panaudojęs šiuos šaltinius: D. Kaunas — „Periodinės spaudos pradininkas“, dr. K. Gudaitis — „Periodinės spaudos kūrimas“ („Lietuviai Evangelikai“), Pr. Klimaitis — „Maž. Lietuvos periodinė spauda“ („Kovos Keliais“) ir „M.D.“ — „Didysis 1854 m. Klaipėdos miesto gaisras“. Norintieji plačiau susipažinti su „Nusidawimais“ bei jo redaktoriumi Kelkiu tepaseka anksčiau minėtajai laikraštį („Lietuvos Pajūris“) ir čia suminėti šaltinius, įjungiant Vaclovo Biržiškos „Aleksandryną“ bei Lietuvių Enciklopediją.

Mes esame dėkingi mažlietuvių iniciatyvai sukurti lietuvišką laikraštį. Tas įvykis buvo vienas iš daugelio akstinių ir didlietuviams pradėti rūpintis savajam kraštui tinkamu laikraščiu, ką 1883 m. ir padarė, sukurdami „Aušros“ žurnalą.

P. Kryželiūnas

Jurgis Jankaus

Nuotrauka Almio Jankaus

minca, šv. Jurgis — į kleboną, šv. Juozapas — į meistrą Mamertą, o jam padėdas šeimos sūnus Domukas — į kūdikėlį Jėzų. Čia dar anie laikai, kada vaizduotė galėjo perkelti Naujojo testamento veikėjus ir Valančiaus šventuosius į šiuolaikinę aplinką. Klebono klausiamas, ar tvarkoj, kad Jėzus į jį patį panašus, Domukas kartoja girdėtas suaugusiųjų frazes: „... Dievas žmogų sutvėrė panašų į save“, ir žmogus turėtų būti panašus į Dievą, tai yra — šventas (331). Pasaulis, kuriame ši galimybė svarstoma ar net artima, yra šviesus ir jautkus, nors jame ir yra skausmo, pagiežos ir blogio. Šio pasaulio žmonių brožai, kaip ir jų gyvenimai, sveiki, ir jų sunkumus galima išspręsti.

Kopyltstulpis bolševikmečiu bus nugriautas, bet tuo tarpu jis atrodo tiek pat nepajudinamas, kaip Lietuvos kaimo gyvenimas. Tai, ko šie asmenys siekia, apie ką jie galvoja ir ko jie meldžia, kuo jie pasitiki ir kam jie dėkingi, ko jie bijo ir saugosi, yra meistro Mamerto Dievo įkvėptomis rankomis įamžinta medžio dirbinyje. „Tai Tu, Mamertai, laimingas tokiom rankom Pono Dievo apdovanotas. Kaip gyvi. Rodos tuoj išeis iš medžio ir gyvens tarp mūsų nevertų“, sako motina (305). Tarp dangaus ir žemės yra ryšys, suprantamas ir išreiškiamas. Tai nuostabu, bet natūralu. Bet šitoks pasaulis pirmajame pasakojime kulkosvaidžio susprogdinamas.

Pirmajame pasakojime „Iš namų“ šovinis žaidžia, o šiame trenkia ugnies kamuolys, bet nekenksmingai. Per audrą žaibas pataiko į šimtametį ažuolą, po kuriuo pasislėpęs Domukas. Partrenktas, jis atgauna. Gamtos reiškiniai Dievo rankose, ir vaikas išlieka gyvas. Anot tetos Domincės, „Matai, Dievas tave vienu pirštu palietė, bet paliko. Matyti, Jam dar čia būsi reikalingas...“ (292). Perėjusio per valančią ugnį vaiko veidas tampa vaikelio Jėzaus veidu

lis paukštis apglėbė sparnais visą apylinkę ir toli už jos. Jei-gu būtų stovėjęs, būtų buvęs tik kryžius. Didelis, gražus, bet tik kryžius, o išverstas ir sudegintas tapo nebesunaikinama dvasia. (390).“

Ši pikty žmonių sukurta ugnis vistiek tarnauja tikslams Dievo, kuriam priklauso ir gyvas ažuolas, ir iš jo pastatytas kopyltstulpis. Iš šios ugnies, kaip feniksas, kyla nauja gyvybė, bet tik Lietuvoje.

Novelė priešpasto šiuos du vaizdus: iš naikinamos ugnies kyla dvasinė stiprybė, paskata, kunigo Jono kitose aplinkybėse Sibire sakytais žodžiais, „išaugti į milžinus. Į dvasinės jėgos milžinus“ (380). Bet ta ugnis sudegina veidą Jėzaus, panašaus į Domuko. Ir tas veidas tikrai prarastas, nes mes matome ir girdime Domą po daugel metų Amerikoje. Lietuvoje buvęs agronomu, jis dabar dirba popieriaus skyriuje. Bet ne tai baisu, nes ir Lietuvoje tokie ir dar didesni pasikeitimai įvykė. Seserėno Kęstučio laiškas nurodo, kad ten yra ar gali būti milžinų, o čia anas vaikas, anie vaikai perdirbti ne į ką dingę, bet į paviršutiniškus žmones: „... mes tampam didvyriais kada ne kada šimtinę numetę, ar tik tuštoka žodį pasakę,“ Domas išveda (393).

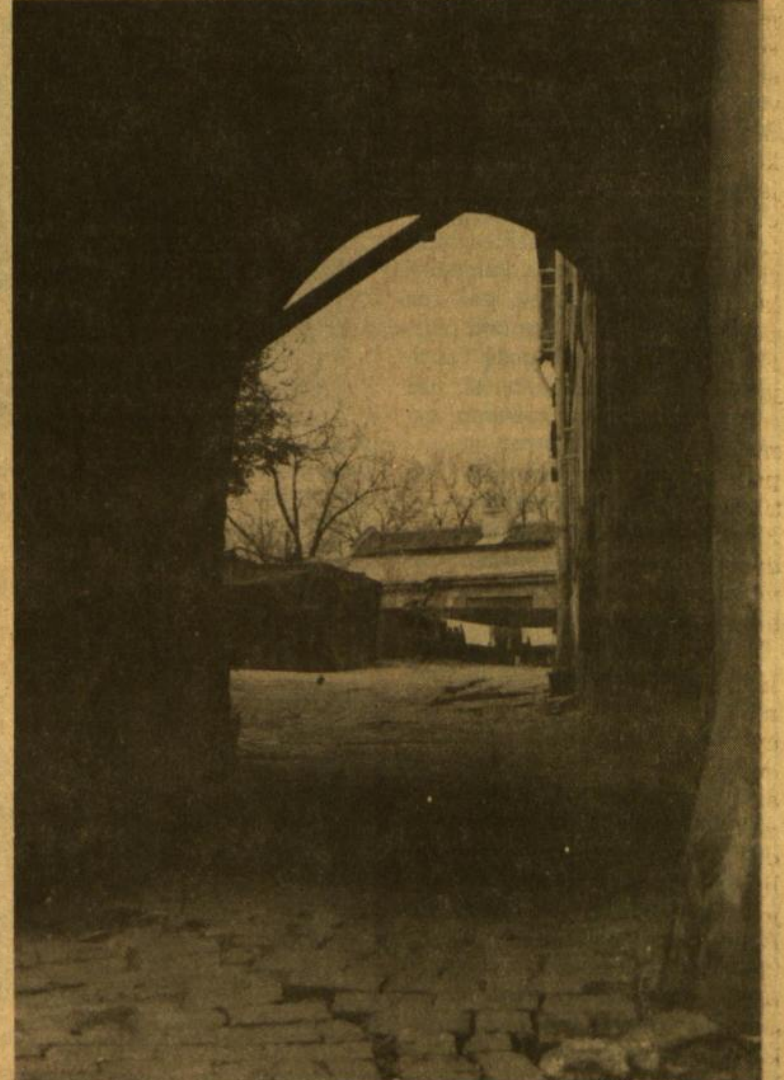
Ne vien šventas kryžius, bet ir pati teta Domincė sujungia praeitį ir dabartį ir iš praetis stiprybės duoda dabarčiai. Teta Domincė pajėgia jaunam Domukui, o vėliau jo sūnėnui. Kęstučiui praverkti ateitį. Domukui per ją ateina mintis ir galimybė mokytis Sibire ir Lietuvoje, į viziją stiprina Kęstutį, jam primindama viršmirtinę tikrovę. Anų laikų lietuvių stiprino kopyltstulpyje įrežti Naujojo testamento ir Valančiaus šventieji; šių laikų lietuvių stiprinami savo draugų giminių bei draugų. Taip ir

(Nukelta į 2 psl.)

Nuotrauka Dainio Blynaitės

Iš serijos laimėjusios II premiją spalvotoms nuotraukoms Lietuvių foto archyvo vienuoliktoje metinėje parodoje. Paroda tebevyksta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre Chicagoje šiandien ir rytoj, lapkričio mėn. 6–7 d.

Nuotrauka Dainio Blynaitės

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982
LAPKRIČIO MĖN. 13 d. / NOVEMBER 13, 1982
PART TWO - Nr. 233 (42)

Šiame numeryje:

- Grafiškai padailinta laimė.
- LKMA 60 metų sukaktis.
- Krėvės šimtmetis Pensylvanijos universitete.
- Valės Marcinkonytės „Tiltas per Nerį“.
- Pogrindžio spauda ir išėvija.
- Rimos Puniškaitės eilėraščiai.
- Dainaviečių „Vilniaus pilies legenda“.
- Antras Kaimas šiemet.

Kertinė Parastė

Grafiškai padailinta laimė

Taip ilgai nesilankiusiam Lietuvoje gal ir negražu kitus įtikinėti, jog ten ne viskas tvarkoj, gal vertiau pasikliauti iš ten gaunamos spaudos antraštėmis, labai jau dailiai apibūdinančiomis sovietinį gyvenimą. I kokį puslapį pažvelgsi, taip ir šviečia: kultūra, kūryba, laimėjimai, ryžtas, pažanga, darbas, duona, prasmė, laisvė, laimė... Ak, laimė — tokia trapi visame pasaulyje, ten, po raudonu dangumi, tvirta, kaip priekalas.

Neseniai tarybinė laimė apkerėjo išėjimo veterana dailininką V. K. Jonyną. Viešėdamas „Literatūros ir meno“ svetainėje, jis susijau-dinęs pasakė: „Laimingas gali būti tik su laimingais“. Redaktoriams jo posakis labai patiko. Todėl „L ir M“ savitiraštėje 1982 m. rugšėjo 18 reportažo antraštė tapo „Laimingas tik tarp laimin-gų“. Geresnės ir nesugalvosi.

Kad V. K. Jonynas, tris mėnesius galėjęs praleisti tėvynėje, jaučiasi laimingas, nė kiek neabejoju. Jausčiausi ir aš. Tik man neaišku, ar jis „laimingais“ vadina visus ten sutiktus lietuvius, ar tik valstybės išlaikomus dailini-nikus, su kuriais teko artimiau pabendrauti. Iš tikrųjų tai nesvarbu. Gerai suprantame — dailininkai mėgsta padailinti tikrovę. Prie to veda ir V. K. Jonyno stiliaus sentimentai.

Idomu, kad tame pačiame „L ir M“ numeryje spausdina-mos visiškai kitokios mintys apie Lietuvos dabartinę laimę. Pavyzdžiui, skiltyje „Septy-nios dienos“ rašo Laima Zuliė-nė, per visą vasarą bandžiusi savo sūnų, būsimą pirmoką, iš anksto aprūpinti mokyklos reikmenimis. „Ak, mielos būsi-mos pirmokėlių mamos, nebū-kite pavyzdingos. Birželį nupirksite uniformą, kuprinę, bet nerasite dar keliasdešimt-ties smulkmenų. (...) laksty-site visą liepą ir rūpįti, bet smulkmenų sąrašas kaip užburtas ne ką sutrumpės. (...) Aš, penkis kartus čia

apsilankiusi, negaunu pirmai klasei nei rašymo, nei matematikos sąsiuvinų“.

Ir taip per visą rašinį rūpestingoji mama priekaiš-tauja tarybinei prekybai, nesirūpinančiai mokyklų poreikiams. Laima Zuliėnė, be abejoj, net neišdrįso pagalvoti, kad jos nelaimingumo tikroji priežastis — tai besaikis Tary-bų Sąjungos ginklavimas, suvirškinas visus pramo-ninius išteklius.

Kitame savitiraščio puslapyje kritikas Vytautas Kubilius, diskutuodamas apie dabartinį romaną, atveria išsamų Lietuvos „Laimės“ žemėlapi. Sijlo jis romanis-tams gerai įsigilinti į šio žemė-lapio procesus: „Kokios susi-darė Lietuvoje naujos socialinės grupės? Kaip pakei-tė žmogaus gyvenimo būdą ir psichiką krašto industrializa-cija? Kokios yra nugriautų kaimo sodybų ūkinės ir psichologinės pasekmės? Kodėl tiek istančių šeimų? Kuo paaiškinti jaunų vyrų savižudybes mūsų ramiose miesteliuose ir kolūkių gyven-vietėse? Kodėl taip prastėja mūsų inteligentija, įklimpasi į gerovės rūpesčius, sėkmingai ūkininkaudama sodo sklype-liuose ir taip dažnai alkina abejinga intelektualiniams interesams, kultūros padėčiai, savo genties likimui? Iš kur mūsų socialinės lygybės visuomenėje turtuolių kasta, kuriai prienami geriausi gydytojai, pelningiausių profesijų fakul-tetai, net šamotinės plytos?“

Tuos aktualius klausimus perskaitęs, sustvirtinu savo įsitikinimą, kad tarybinamai Lietuvai dar ilgai reikės pavargti keliaujant į laimin-gesnę ateitį. Apie tai jauni-mas net dainuoja estradoje: „Aš tikiu dar viskas ateity, nežinau tikslai, ar tu tiki, ar tu tiki“.

Tad, ir neaplankę Lietuvos, aiškiai regime sovietizacijos menkybę, išnaudotojų kastos suktą veržlumą. Daug ką matome. Įspūdingų sąvokų kaisiojimas šūkiuose ir an-trastėse nykios tikrovės

Lietuvių katalikų mokslo akademijai 60 metų

JUOZAS PRUNSKIS

Įžangos vietoje

Mokslo ir religijos santyki yra nagrinėję įvairūs mintojai. Jėzuitas Karl Kneller yra parašęs stambią knygą „Das Christentum und die Ver-raeter der Neuereen Natur-wissenschaft“ (Krikščionybė ir naujojo gamtamokslio atstovai). Kitas jėzuitas — S. Sara-sola davė veikalą ispanų kal-ba: „La obra de los Catholicos croyentes“ (Katalikų mokslo darbai). Daug ką pasako ir amerikiečių Severin ir Lamp-ing veikalas: „Through Hund-red Gates“, kuriame pateikiami aprašymai 40 garsiųjų žmonių, pasirinkusių katali-kybę. Šių eilučių autorius yra parašęs knygą „Mokslas ir religija“, kuri paskutiniu metu buvo okupuotos Lietuvos po-grindžio perspausdinta ir, ro-dos, net didesniu tiražu, negu pirma laida Amerikoje.

Visų šių autorių duomenys sutinka su mintimi, kurią pir-maujantis tolimųjų erdvių tyri-nėtojas Werner von Braun išsakė žodžiais: „Mokslas ir religija nėra nesuderinami. Priešingai, mokslas ir religija yra labai artimai giminingi, kaip brolis su seserimi. Negali-ma mąstyti apie kosmoso gro-žį ir tvarką, nepripažįstant die-viškojo Kūrėjo buvimo. Ar reikia užsidegti žvakę, norint pamatyti saulę? Kuo labiau žmogus pažįsta visatą ir jos su-dėtingumą, struktūrą, tuo labiau su didesne nuostaba turi pripažinti Kūrėjo didybę.“

Tai labai derinasi su didžio gamtamokslio atstovo prof. Al-berto Einsteino mintimi: „Mokslas be religijos luošas, religija be mokslo akla“.

1979 metais Cambridge, Mass. įvyko mokslo ir religijos atstovų konvencija. Suvažia-vo apie 350 įtakingų moks-lininkų. Jie įvairius šios rūšies klausimus diskutavo dvi sa-vaites. Priėjo išvados, kad yra reikalingas kaip mokslas, taip ir religija. Jie nusprendė, kad religija yra taip svarbi, kad jos negalima palikti tik bažnyt-niu reikalu, o mokslas lygiai

taip pat svarbus, kad jo ne-galima palikti vien mokslini-nkams

Profesorius Henry šia tema yra pasakęs: „Asmuo, kuris mano, kad religija ir mokslas yra vienas antram priešingi, turi būti arba labai jaunas moksle, arba didelis ignoran-tas religijoje“. Italas profeso-rus Antoninas Zichichi 1981 m. spaudai duotame pasikal-bėjime tvirtino: „Mokslas ir religija yra dvi atskiros sritys, kurias šiuolaikinis žmogus tu-ri išmokyti suderinti. Mokslas gamtinėje srityje ir religija antgamtinėje srityje yra dvi aukščiausios žmogaus gyven-i-mo plotmės, kurios išgelbės pa-saulį nuo katastrofos. Čia aš matau Dievo rankos veikimą. Europa ir pasaulis galės išsi-gelbėti tik tada, kai seks mei-lės ir laisvės vėliavą, kurią yra iškėlusį katalikų Bažnyčia. Šiam įsitikinimui mokslini-nkų tarpe radau visuotinį prita-rimą“.

Truputėlis iš akademijos istorijos

Šitokiomis mintimis — apie mokslo ir religijos artimą ryšį — vadovaudamiesi Lietuvos katalikai sukūrė Katalikų mokslo akademiją. Jos įsikūri-mą ir vystymąsi yra dokumen-tuotai aptaręs prof. Stasys Yla savo studijoje „Lietuvių katali-kų mokslo akademija. Bend-ras žvilgsnis į praeitį kelią“; išleista atskiru atspaudu iš L.K.M. akademijos „Suvažia-vimo darbų“ V tomo. Tokios mokslo draugijos mintį jau 1908 m. ėmė kelti prof. Pranciškus Būčys. Tiesa, anksčiau įsikūrė dr. Jono Basanavičiaus vadovaujama Lietuvių mokslo draugija, tačiau ėmė ryškėti, kad mūsų tautai kul-tūriškai bręstant nebus gali-ma pasitenkinti tik viena to-kia institucija. Lietuvos katalikai dar sunkiais caris-tinės ir vokiečių okupacijos me-tais Pirmojo pasaulinio karo laikotarpyje ėmė plėsti savo švietimo draugas: Saule, Ži-burį, Rytą, kurios įkūrė gal net daugumą Lietuvos vidurinių mokyklų ir gimnazijų. Ėmė bręsti mintis ir katalikų aukš-tosios mokyklos steigimo, bet greičiau susikristalizavo reika-las steigti Lietuvių katalikų mokslo draugiją, šalia Basa-navičiaus įsteigtos. Apie Basanavičiaus draugiją girdė-josi balsas Adomo Jakšto:

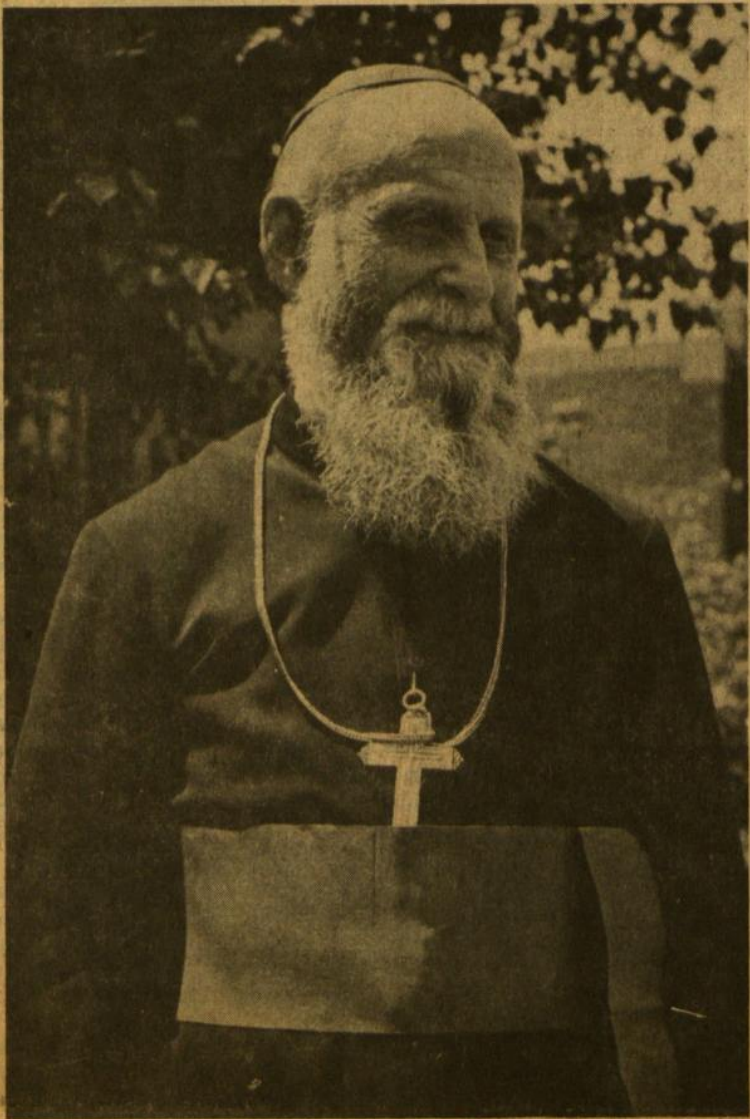
Arkivysk. Juozapas Skvireckas, LKMA pirmininkas 1922–1925 metais.

turinio nepakeičia. Grafiškai padailinta laimė nieko nereiči-ka. Tikėti ateitimi, būti optimistu yra gera, tačiau pravartu ir įsigilinti į paverg-tos Lietuvos padėtį.

Prel. Adomas Jakštas-Dambauskas, LKMA pirmininkas 1925–1938 metais.

Pr.V.

LKMA pradininkas vyskupas Pranciškus Būčys. Nuotrauka Tony Matulonis

„Lietuvių Mokslo draugija kai jūvairias mokslo institucijas, ko jau nebeužgriebia, nebeima domėn, ne vieną svarbią moks-lo sritį palieka už savo apysiaurių ribų“. Ir taip Lietuvių Katalikų mokslo akademija buvo įkurta 1922 m. rugpjūčio 12 d. (tada buvo įregistruoti jos įstatai valdžios įstaigoje). Tai-gi ji įsikūrė tik pusmečiu vė-liau negu Lietuvos universite-tas, kurio pradžia buvo 1922 m. vasario 16 d. Apie pirmuosius jos steigėjus prof. Yla rašo: „Pr. Būčys buvo pirmasis Katalikų akademijos ideolo-gas, derinęs mokslų visuotinu-mą su tautinių mokslų partikuliarumu ir nubrėžęs to derinio gaires. Antrasis ideo-logas — A. Jakštas.“

Siekimai ir darbai

Lietuvių Katalikų mokslo akademija pasiryžo apjun-gti katalikus mokslininkus, su-daryti palankesnes sąlygas jų darbui, rūpintis naujų moks-lininkų prieaugliu, kelti mūsų tautoje mokslinį lygį, apskri-tai kultūrą. To siekiant, buvo numatyta steigti bibliotekas,

įvairias mokslo institucijas, ruošti kursų, paskaitas, leisti knygas, metraščius. Tiems užmojams finansuoti — turėti savo fondą.

Pirmasis užmojis buvo įsteigti Kaune didžiulę bibli-oteką. Buvo planuojama stam-bią pradžią sudaryti apjun-giant kunigų seminarijas ir kapitulios bibliotekas, kurios bu-vo turtingos knygomis, rank-raščiais, archyvine medžiaga. Tačiau trūko lėšų patalpoms, o ir šių bibliotekų savininkai nenorėjo su jomis skirtis. Vis dėlto buvo nupirkta prof. Pr. Brenderio biblioteka, paliko savo biblioteką A. Jakštas, taip kad prieš okupaciją bib-lioteka jau išaugo iki kokių 12,000 tomų.

Vyskupiui Pr. Būčiui buvo pavykę gauti lėšų iš Amerikos Katalikų federacijos. Susidarė 42.500 dol. fondas, kurio palū-kanos buvo naudojamos ruoš-ti būsimus mokslininkus, fi-nansuojant jų studijas užsienio aukštojoje mokyklo-se ar bent teikiant jiems finan-sinę paramą. Net ir pirmos bol-ševikų okupacijos metu pabėgę

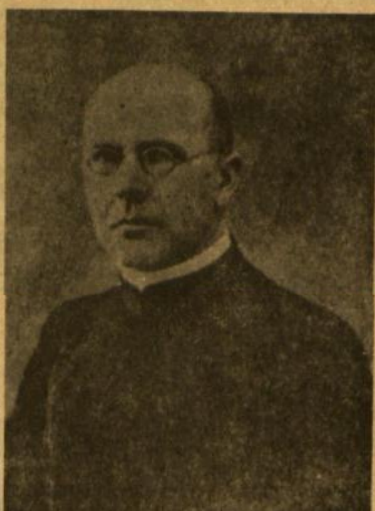
mūsų kai kurie intelektualai susilaukė, nors ir kuklios, pa-ramos, susidariusios iš laiku iš banko išimtų dalelės to fondo lėšų.

A. Jakštui pasiūlius, buvo suskasta ruošti „Lietuvos žy-menybių žodyną“ — savotišką tautai ir mokslui nusipelniu-sių asmenų enciklopediją. Ją redaguoti iš pradžių buvo pa-kviestas Tumas - Vaižgantas, vėliau — Pr. Penkauskas, pa-galiau prof. J. Eretas. Į tą dar-bą buvo įtraukti ir kai kurie Kauno kunigų seminarijos klierikai. Teko šiek tiek įsi-jungti ir šių eilučių autoriui. Tam reikalui iki 1939 m. buvo išleista 13,000 litų. Buvo su-da-ryti 5 tomai po 600-700 pusla-pių, rankraštis paruoštas mašinėle, bet okupacija su-trukdė išleidimą. Bent gi išėjo A. Jakšto paruošti „Užgesę ži-buriai“ — apie mirusius įžy-miuosius katalikus. Tai pir-mas akademijos leidinys, redaguotas J. Tumo - Vaižgan-to. L.K.M. akademija buvo įtraukta ir į Spaudos fondo lei-džiamąjį Lietuviškąją enciklo-pediją, kurios redakcijai aka-demija davė prof. Pr. Dovydaitį ir prof. Bl. Česnį.

Suvažiavimai

Toliau akademijos veikla daugiausiai reikėsi suvažia-vimais bei leidiniams. Pirmasis suvažiavimas įvyko 1933 m. Kaune. Buvo nustatyta jaus daryti kas treji metai. Antras suvažiavimas įvyko 1936, tre-čias — 1939 m. Keturiasdešimt buvo planuojamas šaukti Vilniuje, bet kilus karui ir užplūdus okupacijoms, nebegalėjo įvyk-ti ir tebuvo suaukštas 1957 m. Romoje, jaus akademijai atsi-kūrus išėjimo. Suvažiavimai buvo turtingi paskaitomis, vykdavo mirusių akademijos narių pagerbimas, naujų na-rių priėmimas. Darbą imtasi skirstyti, ypač suvažiavimų metu, į sekcijas: teologų, fi-losofų - pedagogų, kalbos - lite-ratūros, istorikų, teisininkų, sociologų ir kraštotyrininkų. Akademijos pirmininkais bu-vo arkiv. J. Skvireckas — iki 1925 m., tada prel. A. Damb-rauskas — Jakštas iki savo mirties 1938 m., trečias — prof. St. Šalkauskis iki okupacija nutraukė akademijos veiklą. Lietuvių enciklopedija, aptar-dama L.K.M. akademijos veik-lą, rašo, kad „daugiausia J. Eretui vadovaujant buvo su-šaukti Kaune trys lietuvių katalikų mokslininkų ir moks-lo mėgėjų suvažiavimai, kurie

(Nukelta į 2 psl.)

Profesorius prel. Pranas Kuralis, būdingas Nepriklausomybės laikų filosofas — LKMA narys.

Arkivysk. Mečislavas Reinyš, uolus LKMA veiklos judintojas Nepriklausomybės laikais.

Profesorius Stasys Šalkauskis, LKMA pirmininkas nuo 1938 iki sovietinės okupacijos.

Šiame numeryje:

- Duodantis, o ne reikalaujantis žmogus.
- Sukaktuvininkas kun. dr. Juozas Prunskis.
- Viktoro Petravičiaus paroda Chicagoje.
- Persekiojamo žmogaus psichologija.
- Česlovo Milošo eilėraštis Lechui Walsenai.
- Vokiškai apie istorinę Lietuvos architektūrą.
- Danguolės Stončiūtės-Kuolienės paroda Bostone.
- Rožė tarp ažuolų — Clevelando Vyrų okteto koncertas.
- LKMA suvažiavimo darbotvarkė.
- Nuomonės ir pastabos.

Kertinė Parasė

Duodantis, o ne reikalaujantis žmogus

Oskaras Milašius šio šimtmečio pradžioje atsisakė eiti kovon už neturtingą žmogų, kai tai daryti buvo moda. Jis yra pasakęs, kad neturtėlis pats paima lazda ir išsireikalauja, ko jis nori, ir be jo pagalbos. Šie jo žodžiai šiame šimtmečiui yra išpildę. Šiandien komunistinis žmogus sau duoklę išsireikalauja daugelyje pasaulio kraštų. Tačiau kai reikalavimas visuomenėje yra taip sustiprėjęs, reikia, kad sustiprėtų būklė ir to žmogaus, iš kurio galima ko nors reikalauti ir kuris gali ką nors duoti. Kai nėra stipraus duodančio, tai ir reikalaujantis ilgai pasijunta be laukiamo gavimo.

Komunistinės santvarkos ūkinis nepajėgumas ir nesugebėjimas net išmaitinti savo žmonių yra gyvas liudijimas, kad vien reikalavjančio žmogaus negana visuomenės ūkinėje santvarkoje. Reikia ir duodančio žmogaus. Šitokia žmogaus principinis prašalimas iš komunistinės visuomenės yra atsakymas į klausimą, kodėl komunistinė santvarka neišsilaiko. Iš tikrųjų reikalingas visuomenė yra duodantis žmogus, negu reikalaujantis. Galbūt tai turėjo mintyje O. Milašius, taip nepopuliariai išsireikšdamas apie pagalbą stokojančiam žmogui. Jo pasisakymas yra kartu akių į prištą priminimas mums, kad šiandien mes stovime ne tiek prieš stokojančio žmogaus problemą, kiek prieš turtingo žmogaus problemą. Mums reikia turtingo žmogaus — žmogaus, kuris būtų dosnus. Ir šv. Pranciškus Asyžietis, kurio gimimo 800 metų jubiliejų šiemet švenčiame, mums yra vertingas ne tiek tuo, kiek jis yra reikalaujantis, kiek tuo, kad jis yra daug duodantis.

Žmogaus polinkis būti dosniu yra gilus žmogaus prigimties bruožas. Deja, jis mūsųose nėra pakankamai išvystytas ir ne kartą net visai nustelbtas. Aukšto lygio dosnaus žmogaus liudijimą

mes sutinkame ten, kur mažiausiai jo tikimės, būtent pirminio žmogaus dorinėje charakteristikoje. Žmogaus palinkimas būti dosniu yra vienas pirmųjų žmogiškumo bruožų. Tai liudija pro-pirmųjų kultūrų tyrinėjimai, surinkti ir susisteminti W. Schmidto. Pasak jo, pro-pirminėje kultūroje „žmogaus palinkimas būti dosniu yra vienas iš pirmųjų žmogiškumo bruožų, nes beveik visose pirminėse tautose turime liudijimų apie šio reiškinio gausumą“ („Das Eigentum auf den aeltesten Stufen der Menschheit“, Band I, Muenster Westfallen, 1937, psl. 299).

Žinoma, ši zinia atrodytų ypač nepatikima tiems, kurie nėra išsilaisvinę iš mito, kad pirminis žmogus nedaug skyrėsi nuo gyvulio. Tačiau, perėjus su Schmidtu per visus pasaulio žemynus visuose trijose šios studijos tomuose, abejonės nelieka. W. Schmidtas iš dovanojimo dažnumo pro-pirminėse tautose daro toli siekiantis humanistines išvadas: „Ši nuosavybės teisės tvarka reikalauja, kad kiekvienas Aš išvystytų išvidinį nusiteikimą dovanoti kitam žmogui. Tokiu būdu Aš yra laisvinamas nuo savimylės ir jame ugdomas simpatijos nusiteikimas gretimam žmogui, kas yra būtina sąlyga doriniam ir intelektualiniam (žmogaus) išsivystymui“ (316-317 psl.). Savo ruožtu, šis nusistatymas ugdo gaunančiojo asmenyje dėkingumą ir nusiteikimą būti dovanų vertu ir tokiu būdu pasidaryti ne tik turtingesniu, bet ir geresniu (ten pat, psl. 321). Šalia to, plačios Schmidto studijos pastebi pirminėse tautose pasikeitimo vyksmą, kada irankis, kuris anksčiau buvo laikomas Dievo nuosavybe, pradedamas laikyti veikiančiojo nuosavybe (ten pat, psl. 329).

Apskritai, Schmidtas yra (Nukelta į 2 psl.)

Kun. dr. Juozas Prunskis — 50 metų Dievo ir tėvynės tarnyboje

JONAS GENYS

Šiemet minime 50 metų, kai kun. dr. Juozas Prunskis pašventė Dievui kaip kunigas, ir tėvynei, kaip rašytojas ir visuomenininkas. Kadangi kun. Prunskis visur dalyvaavo, visur dirba, skaitom jo knygas ir jo straipsnius, darosi įspūdis, kad Chicagoje yra bent šimtas kunigų Prunskių. Sunku patikėti, kad tą visą gali atlikti tik vienas žmogus.

Iniciatyva nuo jaunų dienų

Tikrumoje jis buvo pilnas iniciatyvos nuo jaunų dienų. Rašytojas Anatolijus Kairys pažino kun. Prunskį dar jo tėviškėje Žvilbučiuose, gražioje Utenos apylinkėse. Jau ten jaunas Prunskis vienas pirmųjų įsigijo naują dviratį ir „lyg gyvasis sidabras siuvo apylinkėse (pavasarininkų kongreseliuose) žavėdamas jaunimą... nepaprastais idealais“.

1925 metais jaunas Prunskis baigė Rokiškio gimnaziją ir, trumpą laiką padirbęs mokykloje, įstojo į Žemaičių kunigų seminariją Kaune. Taip pat studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultete ir 1932 metais gavo bažnytinį teisų licenciatą. Tais pačiais metais buvo įšventintas kunigu. Tad šiemet mums yra malonu paminėti ne tik kun. Prunskio 75 metų gimtadienį, bet ir jo 50 metų kunigystės sukaktį.

Nuo jaunų dienų kun. Prunskis rašė straipsnius spaudai ir atkreipė dėmesį savo žurnalistineis gabumais. Todėl būdamas tik 28 metų jau buvo pakviestas redaguoti „Mūsų laiškrastis“ religinį — ideologinį skyrių. O būdamas tik 29 metų jau redagavo didžiausią Lietuvos katalikų dienraštį „XX Amžių“. Atostogas dažnai praleido užsieniuose ir rašė daug įdomių straipsnių. Vyriausias redaktorius pareigose turėjo ir įdomių nuotykių. Kun. Prunskis taip pat bendradarbiavo laikraščių „Rytas“, „Skautų aidas“, „Panevėžio balsas“, ir buvo Lietuvos katalikų spaudo biuro direktorius.

Kelionėje 40 metų

Kai 1940 m. Lietuvą užėmė Rusijos komunistai, jiems buvo svarbu kuo greičiau sunaikinti lietuvių tautos vadus. Žinoma, kun. Prunskis buvo įrašytas į vadinamą „liaudies priešų“ sąrašą ir turėjo būti areštuotas. Vieną liepos mėnesio naktį išgirdo beldimą prie durų. Tikėjo matyti miliciją ir politrus, bet ten buvo moterėlė, kuri tik ištarė žodžius: „Jūs areštuos, bėkit!“ Buvo likę laiko tik pasirošti kelionei, kuri tęsiasi jau daugiau 40 metų. Pradedant nuo Rytprūsių, kur pateko į koncentracijos stovyklą, per Berlyną, Ispaniją ir Portugaliją atvyko į Ameriką ir Chicago. Čia kun. Prunskis buvo vienas iš pirmųjų ateivių pasakoti apie Lietuvos okupaciją.

Ketverius metus dirbo Šv. Jurgio parapijoje. 1944 metais išvyko į Washingtoną, į Katalikų universitetą. Ten 1945 metais įgijo bažnytinį teisų daktaro laipsnį. Po to grįžo į Chicago, dirbo dienraščio „Draugo“ redakcijoje, redagavo žurnalus „Laivą“ ir „The Marian“, atsidavęs spaudos ir visuomenės darbui. Ligi šiol yra direktorius informacijos reikalams Amerikos Lietuvių Taryboje.

Tokie yra kun. dr. Prunskio biografiniai bruožai. Tačiau juose liko nepaminti visų svarbiausių faktai. Buvo nepaminti milžiniški darbai, kuriuos kun. Prunskis atliko kaip žurnalistas, kaip kunigas, kaip redaktorius, ir kaip visuomenininkas.

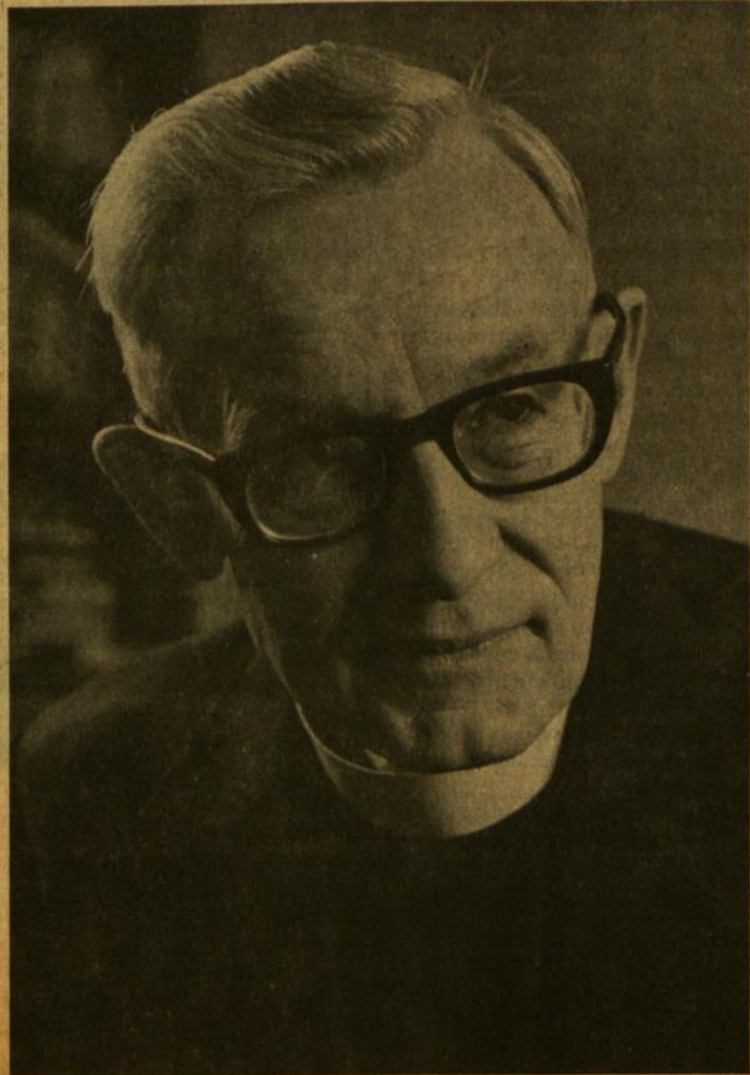
Rašantysis kun. Prunskis

Sunku įsivaizduoti, kad kun. Prunskis parašė virš 10,000 straipsnių, reportažų. Parašė ar suredagavo 36 knygas ir brošiūras. Paskelbė ir finansavo 35 premijas lietuvių menininkams, rašytojams ir visuomenininkams. Šalia to, mažai kas ir žino, kad kun. Prunskis išsivystė dideles sumas pinigų misijoms. O kas suskaitys jo pamokslus ir kalbas, pasakytas lietuvių suvažiavimuose ir minėjimuose? Jis rašė ne tik lietuviškai, bet ir Amerikos spaudoje, studamas ginti Lietuvos reikalus ne ginklais, bet plunksna, knygomis ir straipsniais. Čia tinka Maironio žodžiai — „Paimsim arklą, knygą, lyrą ir eisim Lietuvos keliu...“. Dr. Prunskis paėmė knygą ir ėjo ginti lietuvių reikalus šiuo efektingu ginklu. Anglų kalba parašė „Lithuania under Soviet Occupation“, „Lithuania's Jews and the Holocaust“, „Lithuania“ ir kitus rašinius. Dauguma šių rašinių pasirodė tada, kai buvo labai reikalingi, kai kitataučius reikėjo informuoti apie Lietuvą ir kai jie pradėjo mus kaltinti, neturėdami faktų... Knyga apie Lietuvos žydus buvo įteikta Izraelio konsuliui Moshe Gilbua, kuris po to kelis kartus jį pasikvietė į svečius.

Tik neseniai, š.m. rugpjūčio mėnesį kun. Prunskio straipsnis „Rights versus Oppression“ (Teisės prieš priešpaudą), buvo įdėtas didžiausiam Chicagos dienraštyje „Chicago Tribune“. Čia buvo cituoti Lietuvos pogrindžio laikraščiai ir taip Lietuvos žmonių skundas pateko į pasaulinę spaudą. Berods, mūsų kartos atmintyje nėra buvę kito atvejo, kad šis didysis dienraštis būtų išspausdinęs išties lietuvių straipsnį. Tad ir čia kun. Prunskis buvo pirmas pralaužęs spaudos ledus. Taip pat neseniai laikraštis „The New Star“ atspausdino kun. Prunskio straipsnį apie Billy Graham vizitą Maskvoje, pavadintą „An Evangelist in the Service of Atheists“.

Kunigas ir visuomenininkas

Jo pasirinktos temos aiškiai

Kun. dr. Juozas Prunskis

liudija, kad kun. Prunskis yra kartu ir gilus dvasininkas, ir lietuvis — visuomenininkas. Būdamas už jį jaunesnis, neturėjęs progos kun. Prunskio iš arčiau pažinti. Tik iš šalies stebėjau jo aukšto lygio taktiškumą. Jau seniai jis mano dėmesį atkreipė, sakdamas: „Ar pastebėjai, kad aš, redaguodamas Lietuvių Tarybos pranešimus, niekada neužgaunu nei Lietuvos Bendruomenės, nei kitos bet kurios organizacijos?“ Sakau, taip, tą pastebėjau. Kai buvome Madride Europos saugumo konferencijoje, turėję progą matyti kun. Prunskį, kaip visuomenininką ir kaip aktyvų žurnalistą. Tačiau jis neleido mums užmiršti, kad yra gilus, Dievą mylintis dvasininkas, kunigas. Sekmadienio rytą tame name, kur buvome apstoję, kun. Prunskis ėjošė „altorių“, sustumdė kūdes „parapičiams“, ir mus pakvietė į šv. Mišias. Tolimoje Ispanijoje girdėjosi mūsų lietuviškos maldos žodžiai. Pabaigoje sugiedojo „Marija, Marija“. Dr. K. Bobelis ir aš patarnavome šv. Mišiom. Dalyvavo dr. Šidlauskas, dr. Jurgėla ir kiti. Prašėm Dievo pagalbos Lietuvai... Nuo to laiko praėjo tik dveji metai. Amerikos delegacijos pirmininkas Madride, ambasadorius Kampelman pasidarė nuoširdus Lietuvos reikalų gynėjas ir Lietuvos žmonių skundą bando perduoti į pasaulinę plotmę. Jis net atvyko į mūsų Baltijos tautų „de jure“ pripažinimo minėjimą Washingtono ir tapo kun. Prunskio ir mūsų visų draugas. O gal Dievas ir išklause mūsų maldos ir giesmės žodžių.

Kalbant apie kunigą Prunskį kaip dvasininką, reikia prisiminti ir jo labai vertingas

knugas: „Prie vilties kryžiaus“ (1949), „Aušros Vartų Marija“ (1950), „Motina gailėstingoji“ (1957), „Amžinybei ir tėvų žemei“ (1957), „Metai su Dievu“ (1958), ir daug kitų. Čia Chicagoje, kun. Prunskis yra katalikų arkivyskupijos veikėjas ir buvo išrinktas į arkivyskupijos senatą.

Knygų autorius

Apie dešimt kunigo Prunskio knygų yra visuomeninė temom. Ypač paminėtinos yra „Lietuva nacių ir bolševikų vergijoje“ (1944), vėliau išleista „Lietuva bolševikų okupacijoje“, „Bėgome nuo teroro“, „Lietuviai Sibire“. Dar vaikas būdamas, skaičiau knygą „Maskva be kaukės“, parašytą J. Douillet. Ją išvertė lietuvių kalbą kun. Prunskis kartu su kun. Sušinsku. Apie kun. Prunskio veiklą ir gyvenimą yra rašę kitų tautų autorių angli, lenki ir ukrainiečių laikraščiuose. Taip pat kun. Prunskis yra rašęs straipsnius apie Lietuvą lenkių laikraštyje. Tik neseniai pasirodė knyga „Lithuania under Soviet Occupation“. Suredagavo „Rinktinės mintys“ (1958), „Mano pasaulėžiūra“ (1958).

Premijų dalintojas

Svarbu paminėti ir kun. dr. Prunskio konkursines premijas. 1954 m.: „Draugo“ romanui (laimėjo B. Pūkelevičiūtė), Lietuvių rašytojų draugijai (H. Radauskas), jaunimo kūriniiui (B. Zumeris), religiniam menui (V. Kasiulis ir P. Augius). Premijos laikraštiniams konkursams paskirtos 1954 m. devyniems lietuviškiems laikraščiams. Taip pat paskyrė už mokslo darbus 5 premijas (5,000.00 dol.), už religinius veikalus 5 premijas (6,000.00 dol.), už visuomeninį

darbą 9 premijas (4,500.00 dol.). Nuo 1972 viso paskyrė 35 premijas — 27,000.00 dol.

Gyvendamas toliau nuo Chicagos, seniai domėjaisi kun. dr. Prunskio veikla, skelbiamais konkursais, spaudiniais, knygomis ir jo nepaprastu atsidavimu Lietuvos labui. Dažnai pagalvojau — ar žmonės tą viską pastebi, ar ateis laikas, kad kun. dr. Prunskis bus pagerbtas už jo didelius nuopelnus. Jis skiria premijas visiems kitiems. Ar mes galėsime paskelbti jį pati, kaip konkurso laimėtoją?

Jis priklauso visuomenei

Dabar turim progą pareikšti kun. Prunskiui savo padėką ir pagarbą už viską, ką jis mūsų tautai yra padaręs. Taip pat už darbui pašvestas nemigo naktis, paaukotas sutaupas ir už visuomenei atiduotus gražiausius gyvenimo metus. Žvelgiant į kun. Prunskio veiklą, reikia pripažinti, kad jis priklauso ne tik dvasininkams, ne tik rašytojams, ir ne tik žurnalistams; jis priklauso visai visuomenei.

Noriu išpildyti savo pažadą ir papasakoti apie kun. Prunskio „išdaiigas“ „XX Amžių“ redakcijoje. Iš tikro, jis pats apie tai yra prisipažinęs spaudoje, skirsnelyje pavadinęs „Kaip aš numarinau kunigą“. Esu kilęs iš Linkuvos (Pamūšio), tad buvau viso to nuotykiu liudininkas. Staiga Linkuvos miestelyje pasipylė daugybė studentų, kurie atkubėjo iš Kauno. Pilnos gatvės studentų su raudonomis korporacijų kepuraitėmis... gražu net žiūrėti. Mes, vaikai, nežinijom, kas atsitiko. Vėliau paaiškėjo, kad iš visos Lietuvos žmonės važiavo į Linkuvos kun. Jurgio Danio laidotuves. Kai pasibeldė į klebonijos duris, tarpdury juos pasitiko pats „nabašninkas“ kun. Jurgis Danyšas... Žinoma, visi labai išsigando... Vos pro dantis iškošė: „Mes atvažiavome į jūsų laidotuves...“

Tik po ilgo laiko kun. Prunskis spaudoje prisipažino, kad jis buvo viso to įvykio dalinis „kaltininkas“, nes redagavo „XX Amžių“. Laikraštyje buvo įdėta maždaug sekanti žinutė: „Kun. Jurgiui Daniui mirus, jo tėvėliui reikiame užuojautą“. Kablelis turėjo būti prieš žodį „mirus“, tai yra „Kunigui Daniui, mirus jo Tėveliui, reikiame užuojautą“.

Gal kun. Prunskis man atleis, kad atskleidžiu jo „blogus“ darbus. Prižadau čia pat ir baigti su paaiškinimu, kad originaliųjų žinutėje kablelio visai nebuvo... kažkas įdėjo blogoje vietoje.

Reiškiami kun. dr. Prunskiui gilia pagarbą už jo atliktus milžiniškus darbus lietuvių tautos labui. Rašytojo Kairio žodžiais, kun. dr. Prunskis yra „trupinėlis žemės, trupinėlis dangaus, ir trupinėlis angelo prakaito lašų“. Šventiant 50 metų kunigystės sukaktį ir 75 metų gimimo dieną, linkime kun. dr. Juozui Prunskiui dar daug produktyvių metų tarnaujant Dievui ir dirbant mūsų tautos labui; čia tinka prisiminti jo knygos antraštė — „Amžinybei ir tėvų žemei“.

Didžioji M. Maciūnas biblioteka

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982
LAPKRIČIO MĖN. 27 d. / NOVEMBER 27, 1982
PART TWO — Nr. 242 (44)

VINCAS KRĖVĖ - MICKEVIČIUS

Gimtės šimtmečio proga

Stasys Yla

„Mažasis Mickevičius“ — taip jį kartą pavadino J. Herbačiauskas, lygindamas su didžiuoju Adomu. Krėvė iš tikro buvo „mažutis... kuklus ir santūrus, iš lėto ir nedaug kalbas, bet daug žinąs ir stipriai jaučias“ (M. Vaitkus, Atsiminimai VII, 1969, 236). „Paprastas, nuoširdus, atviras, kiek svajingas, bet kietas atkaklus džiugas“ (P. Skardžius, Aidai 1954, Nr. 10, 459). Šis mažas džiugas tapo didžiuoju lyriku, epiku ir dramaturgu viename asmenyje, romantiku ir realistu, stiliumi liaudišku ir inteligentišku, problemom bei charakteriais tautišku ir universaliu. „Nė vienas lietuvių rašytojas ligšiol neapėmė universalių kūrybos sričių ir nė vienas tiek neįsigilino į lietuvių sielą ir buitį, kaip jis“ (V. Mykolaitis Putinas, Raštai X, 1969, 259).

Krėvė, pasak A. Vaičiulaičio, iškilo tokion vienišon vyrūnėn, kaip šio šimtmečio literatūros milžinai — André Gide, Paul Claudel, Maurice Maeterlinck, Thomas Mann, Eugene O'Neill, Giovanni Papini, Sigrid Undset (Naujoji Aušra, 1948, Nr. 2, 19). Kaip ne vienas anų, jis buvo vertas Nobelio premijos ir jos negavo dėl to, kad nebuvo išverstas į Vakarų kalbas.

Kaip jis išaugo — kokio aplinkoj ir kokių įtakų veikiamas?

Nebuvo jam užteigęs gimnazijoj...

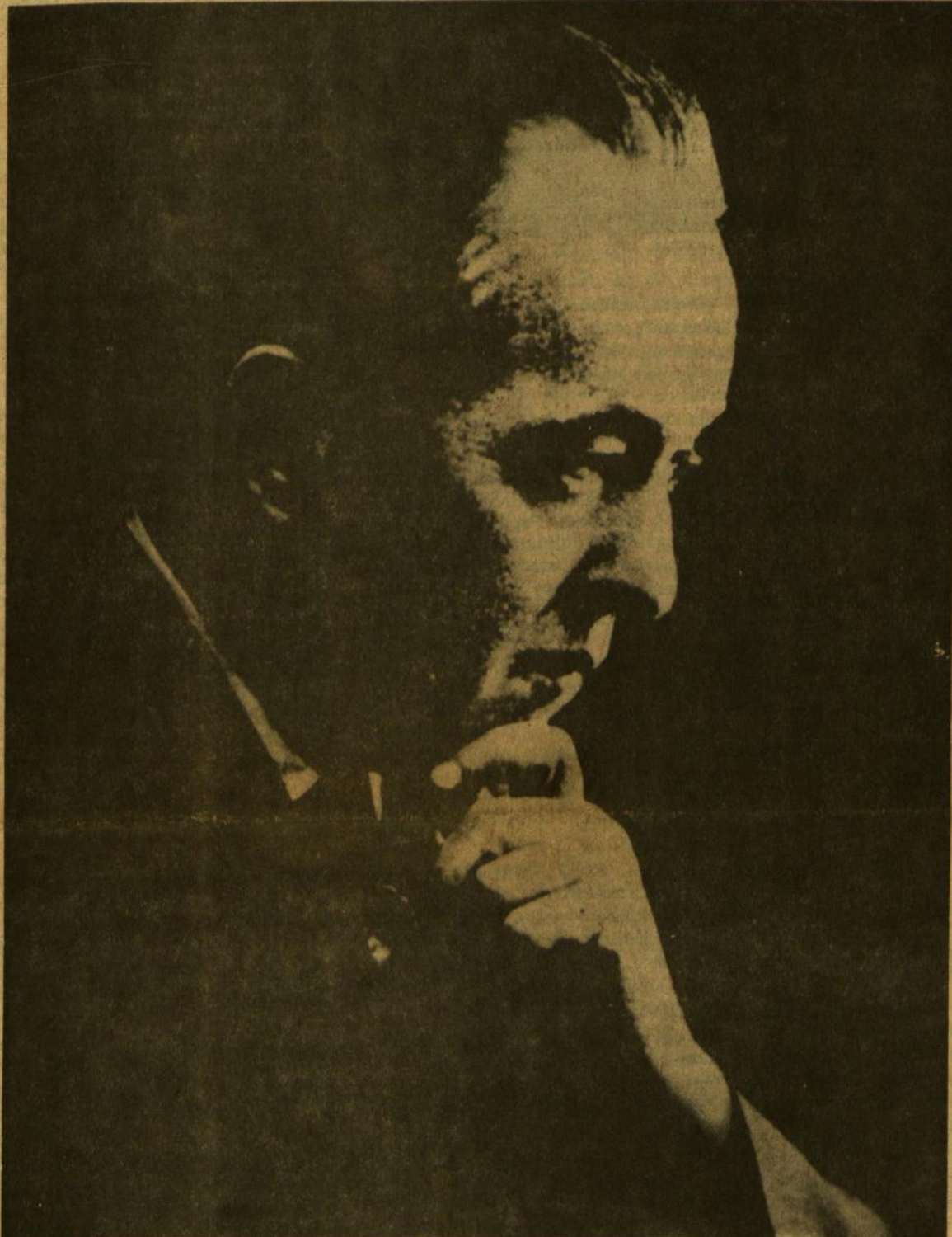
Krėvės aplinka „visų gražiausia ir garsiausia Dainavos šalis“ — Džukija, konkrečiai Merkinės apylinkės. „Krašto gamtovaizdis su aukštakais kalneliais, slėniais ir ežerais, su toli atsidarantiems reginiais ir mėlynuojantiems šilumoms ir labai nuotaikingas, lyrinis, sugestyvus. Herojinį pobūdį duoda jam visa eilė istorinių vietovių... Šios vietos turtingos dar ir žmonių padavimų... Toks gimtojo krašto pobūdis iš pat mažens įspaudė neišdildomą žymę į *Dainavos šalies padavimų* autorias, su kuriomis Krėvė galėtų būti apipavidalino jo kūrybinę vaizduotę“ (V. Mykolaitis Putinas, tp. 471).

Artimoji aplinka buvo Subartonyš — 60 sodybų, daugiausia pusvalakių ūkininkų kaimas, patiriamas savo gyvena, su bendromis ganyklom, samdomu skerdžiumi ir nuosavu kalviu žydu. Tarp pusvalakių buvo ir Kinderiai, auginę venturę dukarą Rožę — gerą dainininkę, prisiklausiusią iš motinos visokių pasakojimų, pamaldžia, švelnia šaknė, mėlynakė. Jai buvo tik 16 metų, kai pasipiršo iš Nedzingės

bės ir dabar. Anuo metu iš Krėvės lūpų tai buvo kone kvapams užimančios žodžiai. Šiandien jie, kai tėvynės didžiaja dalimi katalikiškasis pagrindis ir jo leidiniai stebina mus ir pasaulį, anie Krėvės žodžiai įgauna tiesiog pranašiško įžvalgumo.

Kiekvienas koks nors su kaktuvinis minėjimas vis dėlto linkstama suplėkti vien su praeitimi. Ar šimtmetis su Krėve irgi jau tik praeitis? Anaip! Ir savo likiminiu įžvalgumu ateitin ir savo literatūrinė kūryba Krėvė yra ir labai šiandieninis žmogus. O vieno šimtmečio jam tikrai ne užteks. Krėvė bus gyvas ir visuos ateities šimtmečiuos, kol bus gyva lietuvių tauta ir lietuvių kalba kuriama literatūrai.

k. brd.

Vincas Krėvė-Mickevičius (1882.X.19 - 1954.VII.7)

Vinco Krėvės šimtojo gimtadienio sukaikčiai skirtas numeris (I)

Šimtmetis su Vincu Krėve.
Vincas Krėvė-Mickevičius: gimties šimtmečio proga.
Dievulis Vinco Krėvės kaime.
Vinco Krėvės laiškas prof. M. Biržiškai.
Vinco Krėvės žodis Lietuvai.

Vinco Krėvės vardo literatūrinė premija paskirta Eduardui Cizui.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Šimtmetis su Vincu Krėve

Šimtmetis ilgaamžių tautų ir tūkstantmečių kultūrų istorijoje yra neilgas laikotarpis. Lietuviai esame taiggi ilgaamžė tūkstantmetės kultūros tauta. O vis dėlto pastarasis šimtmetis, laiko prasme nors ir nepailgėjęs, bet jame atliktų lietuviškųjų darbų svorį yra milžiniškas. Su tautiniu atgimimu užtelėjusi politinio sąmoningumo ir kultūrinio dinamizmo banga nunesė lietuvių tautą iš ilgoko snūdžio tiesiog į europinio pločio ir gylio kultūrinus bei politinius srautus.

Bet labiausiai pabrėžtina tai, kad moderniosios kultūros sritis lietuvių tauta sugebėjo perkąsti, įsisavinti ir palikti jai savo savitus bruožus tokiu trumpu laiku: dešimtmečiais buvo sukurta tai, kam įprastinė istorinė raidoj būtų reikėję šimtmečių. Ir šitame lietuvių tautos etape, ribojantis vien tik literatūros sritimi, lyg kokių stebuklu išskyla didžiųjų mūsų klasikų kontūrai dar spaudos draudimo dešimtmečiais: Valančius, Maironis, Kudirka ir kiti. Vargu ar kultūros istorijoje yra dar ir antras toks pavyzdys, kada tauta, ir spaudą jai uždraudus, literatūroje pasiekia klasikinio jos lygio.

Prie panašių, kone stebuklingų fenomenų priklauso ir šiomet visų išskirtinai minimas Vincas Krėvė — Mickevičius. Dvidešimto amžiaus pradžioje jis į mūsų bruzdantį kultūrinį gyvenimą nukrito kaip žaibas iš dangaus. Nuo spaudos draudimo atšaukimo buvo praėję tik penkeri metai, kai pasirodė Vinco Krėvės „Gilšė“ ir kiti „Dainavos šalies senų žmonių padavimų“ kūriniai. Tik šešeriems metams praėjus nuo spaudos atgavimo išleidžiamas Vincas Krėvė „Sartūnas“. Tai veikalai, kurie kaip stulpai dunkso visos mūsų literatūros akiratyje. Tie, kurie nepriklausomybės metais perėjo Lietuvos mokyklas, manau, puikiai žino ir prisimena, kiek jų jaunystei reikė „Dainavos šalies senų žmonių padavimų“ ir kitų Vinco Krėvės veikalų skaitymai.

Gal šiandien kas nors iš jaunojiščių jaunesniųjų galėtų šaltai ir abejingai tarti: bet tai jau yra gana tolima praeitis, sunkiai surišama su šia diena. O vis dėlto ir šiai dienai Krėvė gali būti ne vien tik žėrinčiu literato klasiko pavyzdžiu, bet ir tautinio apsisprendimo kelrodžiu tarptautinėse kryžkelėse. Juk ir Vincas Krėvė — Mickevičius savo jaunystėje mokslinose, o paskui ir dirbo svietimuose pasviečiuose, kur aplinka buvo visai nelietuviška. Tai Kijevo, Lvovo ir Vienos universitetai — ukrainiečių, rusų, lenkų ir austrų kultūros centrai. Bet Krėvė šiuose mokslo židiniuose nepasimetė ir savo šaknų iš Dainavos žemės podirvio neišrovė. Tačiau nebuvo užsisiklėdęs ir nuo pasaulinio kultūros įvairumo. Ypač, ilgiau gyvendamas Kaukaze, domėjosi Artimųjų Rytų kultūromis. Visa tai Vincas Krėvė ne tik nenutautino, bet buvo proga lietuvių literatūros panorama papildyti ir visai naujais atšvaistais. Tad ir šių dienų mūsų išeivijoje situacijoje minėtomis prasmėmis Krėvė galėtų būti daug kam pasektinu pavyzdžiu bei moraline atrama.

Kaip ir kiekvienas žmogus, Vincas Krėvė turėjo ir savo nusistatymų. Tačiau ir kitokių kintų žingsnius ir pastangas vertino ir svėrė grynai visos tautos išlikimo svarščiais. Nėra paslaptis, kad Krėvė nebuvo koks nors klerikalas ar dogminės katalikybės žmogus. Tačiau pirmojo bolševikmečio metais uždaramas profesoriaus kambarėlyje, Vilniuje, egzaminuodamas savo studentus ir studentes ir žinodamas ar kaip nors kitaip nujausdamas, kad egzaminuojamasis ar egzaminuojamoji yra katalikiškos pažiūros, pravedavo kone rekostrukcijas, kad studentas ar studentė ir toliau liktų tokie patys savo įsitikinimus, kokie buvo ligi šiol. Ne vienas ano meto studentų galėtų paliudyti daugelį iškartus Krėvės žodžių: Taigi, Tamista, žinoki, kad katalikybė jau kartą yra Lietuvą išgelbėjusi, tai išgel-

parapijos, Savulky kaimo jauniasias Mickevičių sūnus Juozas, 25 metų vyras, kieto ir uždarū būdo, labai nagingas ir darbštus, nerūšas ir negerias, be kitko, mėgstas pagroti smuiku. Atėjęs į žentus, jis tuoj užveisė sodą, įsigijo bičių, po kiek laiko parstatė naujas trobas ir gyvenamoj gryčioj sudėjo grindis.

Savulkyose Mickevičiai dar buvo vadinami Krėvėmis, o čia Subartonyse naujajį užkūrę žmonės praminė Mickeliu. Jo nelabai mėgo, o gal ir pavydėjo, nes jo rankose tirpo bet koks darbas ir gerai užsilaiškė pinigais. Pavyduoliai džiaugėsi, net šaipėsi, kai jam nesisekė su šeimos praeigūliu. Šeši vaikai — berniukai vienas po kito mirė maži. Vincas, gimęs 1882 spalio 19 (s.st.7), buvo pirmasis, kurio nepalietė mirtis. Po to gimė Jonas ir keturios mergaitės — Ona, Monika, Marija, Veronika, ir visi išaugo.

Tą pirmąjį vaiką, o paskui ir kitus motina mokė rašto iš maldaknygės — lietuviškai, gal kiek ir lenkiškai, nes mokyto ir šių kalbų. Po to jis lankė rusišką kaimo mokyklą, kur buvo mažiausias už visus, bet geriausiai apėmė uždavinis. Tėvas jį stumė aukščiau į mokslo. Pirmiausia išvežė į Merkinės mokyklą ir apgyvendino klebonijoje pas kun. Adomą Šlepavičių, Krėvės aprašyta „Zemaisios klebonijoje ir, gavęs samdomą korepetitorių, ruošėsi egzaminams iš dviejų klasių. Pasirušęs, tėvo lydymas, išvy-

ko Vilniun laikyti egzaminų į trečiąją klasę. Gimnazijos direktorius, apžvelgęs smulkią berniuką kaimietį, egzaminų laikyti neleido. Tėvo ambicija buvo užgauta, ir jis paliko vaiką Vilniuje, pasamdė mokytoją ir liepė ruoštis privačiai iš keturių klasių. Paprašė kun. Julij Račkauską, dirbusį prie Aušros Vartų, kad vaiką paglobotų.

Kartą neprileistas prie egzaminų, Vincas nė nebendė antrą sykį Vilniuje. Išsirušęs Petrapilin ir ten, prie I gimnazijos, egzaminus išlaikė. Prashė priimamas penkton klasėn šv. Kotrynos gimnazijoj, bet ir čia buvo nepriimtas. Po antros nesėkmės nebežinojo ką toliau daryti ir, grįžęs Vilniun, kreipėsi į kun. A. Šlepavičių, Merkinės klebonas (Merkinė 1970, 370). Po dviejų metų seminarijoj aplėdo vienų teigimu „dėl kilusių pasaulėžiūrinių abejonių“ (V. Maciūnas, LE XIII, 75) arba „dėl abejonių tikėjimo klausimais“ (V. Mykolaitis Putinas, tp. 472), kitų tvirtinimu — buvęs atleistas, nes „nesugebėjo įtikinti“ seminarijos vadovybei „gal kad buvot lietuvis ir savotiško būdo“ (Lietuvos albumas 1921, 342).

Po trečios nesėkmės Vincą priglobė Marcinkonių klebonas Jonas Soblickis, didelis patriotas. Čia Krėvė praleido 1902 metų vasarą, rašinėjo eilėraščius ir užrašinėjo liaudies dainas. Rašyti buvo pradėjęs 15 amžiaus metų — rusiškai, sekdamas Lermontovu, o seminarijoje — lenkiškai, sekdamas lenkų poetais. Lietuvių liaudies dainomis bei padavimais ėmė domėtis 15-16 amžiaus metais, paskatintas kito Merkinės klebono Juozo Čapliko, išspausdinusio (1899) traktiečių džiugų dainų rinkinį J. Šimtakojo slapyvardžiu. Nuo tada užrašinėjo namiškių ir kaimynų dainas, o vėliau rinko jas platesnėje Džukijos apylinkėje.

Turbūt kun. Soblickio skatindamas, apsisprendė ruoštis egzaminams iš aštuonių klasių ir po metų bandė Vilniuje, bet buvo neprileistas. Ruošėsi dar metus ir, nulykęs į Kazanę, tenai prie I gimnazijos gavo abitūros diplomą. Tai buvo metai (1904), kai lietuviai, po 40 metų kovų, laimėjo laisvę savajai spaudai.

Studijos trijuose universitetuose

Tą rudenį Vincas įstojo į Kijevo universitetą ir, gavęs stipendiją, pradėjo humanitarines studijas filologijos — filosofijos fakultete. Metus studijavo ramiai. Kitais metais (1905) iškilo vadinamoji rusų revoliucija — studentai kėlė riaušes, vyriausybė juos tramėdė, pagaliau uždarė patį universitetą.

Tais pat metais, rašo Krėvė, ... nenorėdamas nustoti laiko, padaviau prašymą leisti man išvykti

Austrijon, į Lvovo universitetą su mano gaunama stipendija. Gavęs tokį leidimą ir aprūpintas PPS (lenkų socialistų partijos) rekomendacija Pilsudskui, išvykau Lvovan.

Lvovas, kaip ir Kijevas, buvo ukrainiečių miestas, valdomas austrų, bet kultūriškai dominuojamas lenkų. — Ten nulykęs, rašo toliau, kreipiausi į Pilsudskį, norėdamas gauti jo patarimų įsikūrimo reikalui. Radau jį sergantį, gulintį lovoje, mat buvo nušalęs. Pas jį pagyvenęs tris dienas, nusikėliau į išsinuotą kambariuką ir, žinoma, tuojau pradėjau studijuoti... Turiu pastebėti, kad Pilsudskis gana gerai kalbėjo lietuviškai (Aidai 1957, Nr.9, 428).

Lvove studijavo filosofiją ir slavų literatūrą, be to, gavo darbą lenkų socialistų *Przyjaciel ludu* (Liaudies draugo) redakcijoje. Rašinėjo straipsnelius ir eilėraščius. Talentas buvo pabrendęs, dėl to sudomino kitus, besireiškiančius kūryboje. Su dviem lenkais jaunais poetais paruošė poezijos almanachą *Frustra*, kuris buvo išleistas 1907 metais. Čia tilpo keletas jo posmelių, pasirašytų slapyvardžiu *Wajdelota*. Almanachas buvo socialistinio — revoliucinio atspalvio, dėl to cenzūra jį konfiskavo.

Tą vasarą grįžo atostogų Džukion ir apistojo Marcinkonyse pas kun. Soblickį. Parsivežė ir *Frustra* almanachą su *Wajdeloto* eilėraščiais. Klebonas susirūpino, kad jaunuolis jau pagautas lenkų. Jis „padėjo jam tautiškai apsispręsti ir pakreipė į lietuvių literatūrą“ (V. Mykolaitis, tp. 472). Buvo padėjęs ta prasme ir Liudui Girai, išstojusiam (1905) iš Vilniaus kun. seminarijos. „Marcinkonių klebonijoje tą vasarą jis (Krėvė) susipažino ir susidragavo... su L. Gira, jau rašinėjusi ir parašiusiu džiugų tarme dainą *Oi, žinau aš vienu kraštū*“ (Liet. albumas, 343). Iš tos pažinties kilo sumanymai: „Krėvė ir Gira 1907 ketinę netgi leisti lietuvišką literatūrinį žurnalą *Dainava*“ (V. Maciūnas, LE XIII, 78).

Po šių atostogų Krėvė persikėlė į Vienos universitetą studijuoti indogermanistikos. I Lvovą grįžo 1908 pavasarį ir čia, parašęs darbą apie indoeuropiečių protėvynę, gavo filosofijos daktaro laipsnį. Gavę jį neįtikėtinai trumpu laiku, dėl to, sakoma, nemėgęs apie tai kalbėti ar girtis (Liet. albumas, 342).

Via dar buvo surištas su Kijevo universitetu dėl gaunamos stipendijos. Reikėjo ten grįžti ir įteisinti savo mokslo rezultatus. Čia 1908 metais išlaikė reikalaujamus magistro egzaminus ir įteikė darbą apie indoeuropiečių protėvynę. Darbas buvo įvertintas aukso medaliu ir atspausdintas universiteto leidinyje *Universitetskije Izvestija*. (Lietuviškasis vertimas paskelbtas *Tautos ir žodyje* I 1923, II 1924, III 1925). Universitetas pakvietė jį privatdocentu, o jis, ilgainy, persikėlė į Kaukazą gimnazijos mokytoju. Kodėl?

Yra dvi versijos. Viena, kad jo kandidatūros nepatvirtinęs Kijevo moksly apygardos viršininkas Zilovas: „patatė jam sąlygą, kad priimtu pravoslaviją arba Liutero tikėjimą. Mickevičiui buvo to atsisiakius, jis buvo gaves vietą Kijevo komercijos mokykloje, bet ir čia nebuvo patvirtintas kaip lenkas“. (Rusų biurokratai tais laikais visus katalikus paprastai laikydavo lenkais). Pagaliau gavo rusų kalbos ir literatūros mokytojo vietą Baku realinėje gimnazijoje, kur ir išbuvo ligi 1920 metų“ (Liet. albumas, 342). Kita versija paskelbta Vytauto Mykolaičio iš pasikalbėjimų su Krėve jau čia, Amerikoje. Krėvė atsisiakęs darbo

(Nukelta į 2 psl.)

Vinco Krėvės šimtojo gimtadienio sukakčiai skirtas numeris (II)

Visų lietuvių Krėvė.

Vincas Krėvė-Mickevičius šiapus ir anapus spygliuotos tvoros.

Struktūriniai ir draminiai „Skirgailos“ būdingumai.

Ištrauka iš dramos „Skirgaila“ I-mo veiksmo.

Balio Sruogos 35 metų mirties sukaktis. Išleidžiama Telesforo Valiaus monografija.

Žiemos sezono 1982—1983 parodos „Galerijoje“, Čikagoje.

Kertinė Parasė

Visų lietuvių Krėvė

Okupuotoje Lietuvoje irgi buvo plačiai paminėtos Vinco Krėvės — Mickevičiaus šimtosios gimimo metinės. Šių metų spalio 18 d. Meno darbuotojų rūmuose Vilniuje įvyko iškilmingas minėjimas su Kosto Korsako įžanginiu žodžiu, filologo Jono Lankučio kalba apie Krėvės gyvenimą ir kūrybą, su rašytojo Jono Mikelinsko ir poeto Justino Marcinkevičiaus kalbomis apie Krėvės kūrybą palikimą. (Kalbų santraukos atspausdintos š.m. spalio 30 d. „Literatūroje ir mene.“) Spalio 22 d. šimtmetis paminėtas iškilėmis Krėvės gimtajame Subartoniu kaimė, Varenos rajone, o spalio 23 d. Kaune Literatūros muziejuje, kur apie Krėvės gyvenimą ir kūrybą kalbėjo Vilniaus universiteto dėstytoja, monografijos „Vincas Krėvė“ autorė P. Česulevičiūtė.

Justino Marcinkevičiaus žodžiais, „neįsivaizduojam Lietuvos be Nemuno, neįsivaizduojam jos ir be Krėvės“. Krėvės kūryba — tai gyvybinė tautos ir liaudies šaknis, „per kurias susisiekiame su nacionalinio charakterio mitologija, jo dramatišką koliziją istorijos apyaušriuose, su liaudies buitimi ir likimu dvidešimto amžiaus pirmaisiais dešimtmečiais“. Bet Krėvė ne vien Lietuvos vaizduotojas, pasak Marcinkevičiaus, o ir „europinio lygio mąstytojas su rytiškai ornamentuota egzistencine problematika“, o jo kūryba — „visuotinis žmogaus epas“. Krėvės ypatingą sugebėjimą susieti tautiškumo ir liaudiškumo tradicijas su visuotiniais žmogaus egzistencijos klausimais pabrėžia ir Lankutis. O Mikelinskas atkreipia mūsų dėmesį į patią Krėvės kūrybą, kviesdamas pajusti joje paties Krėvės amžiną proto ir širdies nerimą, veržimąsi pranokti save patį, visa apimantį patosą, gėrio ir blogio paradoksus.

Jeigu šis Krėvės kūrybos vertinimas yra ir įžvalgas ir teisingas, o tuo neturime jokio pagrindo abejoti, kaip tada keistai skamba tų pačių meno

darbuotojų pastangos aiškinti Krėvė kaip žmogų — kūrėją, kaip istorinę asmenybę — pasirinkusi ne sovietinę santvarką, o išeivio kelią. Ar Korsakas, pabrėždamas, kad Krėvė, kaip ir dauguma išeivijos kūrėjų „skausmingai ilgėjęsi Lietuvos“, tuo pačiu neprimena, visai netyčiomis, kad Lietuva iš jų buvo atimta? (Dėka, aišku, istorinių procesų, vykstančių visuomenės organizmo gelmėse, apie kurių „neįsivaizduojamumą“ likęs pasaulis dar vis slepia kai kurių Krėvė „iš amžių miego prikėlė Dainavos šali“ (Lankutis), „pripildė mus Lietuvos“ (Marcinkevičius)? Pirštu besti į jo geografines savo tėvynės ilgesį, lyg jis, kažkokia keista logika, įteisintų dabartinę Lietuvos padėtį, tai ne taip jau garbingas menininko asmeniškos tragedijos išnaudojimas ideologiniams tikslams. Koks didžiadvasis „sūnaus palaidūno“ po jo mirties susigrąžinimas! Bet ar jis uždengs faktą, kad, nežiūrint kiek Krėvė buvo nusivylęs „buržuazine santvarka Lietuvoje ir kurį laiką buvo aktyviai įsijungęs į antifasistinį judėjimą, bendradarbiau su pažangiais rašytojais“, jis pats pasirinko toliau kurti ir mirti „jam atgrasiai svetimose šalyje“ (Korsakas)? Tai irgi ką nors apie Krėvė pasako — ir jokios frazės, kad jis „praėjusio karo sumaištyje nenumatęs teisingo kelio“, to neužglostys. To nepadarys nė primygtinasis žodžio „atsidūrė“ („už gimtojo krašto ribų“) naudojimas — bent Vakarų pasaulėjautoj asmuo ne „atsiduria“, bet pats įžengia į naujus, lemtingus savo gyvenimo tarpsnius.

Aptardamas Krėvės kūrybą, Lankutis trumpiausiai paliečia Krėvės darbingiausią gyvenimo etapą — Nepriklausomybės dvidešimtmetį, o

(Nukelta į 2 psl.)

Vincas Krėvė — Mickevičius šiapus ir anapus spygliuotos tvoros

ANTANAS GUSTAITIS

Manau, kad kalbėti apie Vincą Krėvė — Mickevičių ir dar jo gimimo 100-siose metinėse turėtų būti pašventas koks nors profesionalas literatūros istorikas ar kritikas, kokių ir išeivijoje turime. Taigi toks, kuris iš įžymųjų mūsų kūrėjų ir jo literatūrinį lobį pažvelgtų su mokslininko mikroskopiniu pastabumu, o ne pro atbulą teleskopo galą. O gal ir pasirinkęs daug įdomesnę temą, pavyzdžiui: „Aš ir Vincas Krėvė — Mickevičius“, kur būtų proga ir prelegentui aukščiau pasistiebt.

Deja, nors šis garbingasis jubilias kelerius metus ir buvo mano profesorius, o vėliau istorinių vejų dienomis kartais ir labai lemiama atrama pavojaus grėsmėje, čia norėčiau apsiriboti tiksliai žurnalistine apybraiža, daugiau kitų autorių nuomone ir jų įžvalgių studijų išvadomis.

Be to, neturiu ir tikslo bei noro Vinco Krėvės nuoginti iki kuno gyvaplaukių ar karpos ant nugaros, nes visada yra mažiau galimybių suklysti, kalbant apie bet kurio rašytojo kūrybą, negu išrenkiant jį iš marškinių patį autoriaus asmenį, kurio sielos gelmės visada dengia net jo paties introspekcijos neperveriama atkylančių prieblanda. Taigi tuo tarpu tegul jis mūsų akyse lieka nors ir toks, kokį jį daugelis atsimena tiklatai matytą Laisvės alėjoje: siekiantį skrybėlę tik iki savo geriausio draugo prof. Balio Sruogos pažasties ir visada su ilgų cigarečių kandikliu, nukreiptu į dangų. Nors, kaip vėliau matysime, yra jį ir kitokių pažiūsių.

Svarbiau tai, kad jis, jau ir išsėdamasis po svetimo krašto velėna, mūsų tautai vis tiek nėra miręs, o mūsų literatūroje išliks tol, kol dar bus gyvas lietuvių kūrybinis žodis.

Žinoma, gal čia nereikėtų kartoti nei Vinco Krėvės biografijos. Juk sukaktuvinį iškilnių pakilij nuotaikoj net ir nejučiom gresia pavojus nusukti taip, kaip ir Vasario 16-sios minėjimų prakilnininkai, kurie salėje sėdintiems žiliems nepriklausomybės kovų savanoriams kasmet vis iš naujo primena, kada Lietuva atgavo nepriklausomybę, kas buvo jos priešai, koks vardas ir pavardė pirmojo, antrojo ir trečiojo prezidentų, kada tą nepriklau-

somybę praradome ir kada atsiradome Amerikoje, užbaigdami savo kalbą pranašavimu, kad vėl pergalingai grįšime į Vilnių. Bet vis tiek prisiminkime bent keletą svarbesnių Krėvės gyvenimo datų. Vincas Krėvė yra gimęs 1882 m. spalio 19 d. Subartoniu kaimė, netoli Merkinės, senovėje buvusių Liškiaivos, Punos, Nemunaičio ir Merkinės pilių srityje, gausių legendų ir nepaprasto gamtos grožio Lietuvos kampelyje.

Pats pasimokęs, Petrapilyje išlaikė 4 klasių egzaminus, 1898 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, po poros metų iš jos pasitraukė, 1904 m. Kazanėje eksternu įsigijo brandos atestatą ir įstojo į Kijevo universitetą. 1905 m. kilus tame universitete revoliuciniams neramumams, Krėvė persikėlė į Lvovo universitetą (tada Austro-Vengrijos ribose), kuriam 1909 m. gavo filosofijos daktaro laipsnį. Norėdamas turėti teisę darbuotis Rusijoje, tais pačiais metais Kijevo universitete aukso medaliu išlaikė ir jo baigiamuosius egzaminus ir buvo palkintas ruoštis profesūrai. Bet dėl nesutarimų su administracija iš universiteto pasitraukė ir persikėlė į Baku, kur realinėje gimnazijoje dėstė rusų kalbą ir literatūrą.

1920 m. Krėvė grįžo į Lietuvą, 1922 m. buvo paskirtas Kauno universiteto profesorium ir beveik be pertraukos Vytauto Didžiojo ir vėliau Vilniaus universitetuose profesorium iki 1943 m.

Čia reikia įterpti, kad 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, V. Krėvė iki Liaudies seimo įstatymo paskelbimo buvo Tarybinės Lietuvos ministeris pirmininkas ir užsienio reikalų ministeris ir dar tikėjosi išgelbėti Lietuvos nepriklausomybę. Deja, tuo reikalu navykęs į Maskvą, pokalbyje su Molotovu patyrė, kad Lietuva ir viso Pabaltijo likimas Stalino jau žymiai anksčiau yra nepakeičiamai nuspręstas. Dar pridėkime, kad jis buvo ir Liaudies seimo deputatas.

O kaip turbūt ir jauniausioji išeivijos karta žino, 1944 m. šis mūsų įžymusis rašytojas pasitraukė į Vakarų, 1947 m. atvyko į JAV-bes, profesorium Pennsylvanijos universitete ir, sulaukęs pensininko amžiaus, 1954 m. liepos 7 d. Philadelphiaje mirė.

Vincas Krėvė (1882–1954)

Portretas tapytas J. Vienožinskio

Na, o gal jau nereikėtų jį kinėti, kad tikrai Vincas Krėvė, bet ne Henrikas Zimanas parašė „Dainavos šalies senų žmonių padavimus“, dramą „Šarūną“, „Skirgailą“, „Ženitą“, „Šiaudinės pastogės“ realistinius apsakymėlius, biblišnėm temom „Dangaus ir žemės sūnus“ ir daug kitų literatūrinių vertiųjų. Taip pat turbūt visi žinome, kad redagavo leidinius „Tauta ir žodis“, „Darbai ir dienos“, „Mūsų tautosaka“, literatūros žurnalus „Skaitymai“, „Gaisai“, „Baras“, „Skynimai“, „Dienovidis“, „Literatūra“ ir kt. Visa tai yra tos intelektualinio ir literatūrinio darbo plytos, kurių sudaro šio mūsų rašytojo svorį, kuris pagal gausius kitus pavyzdžius turėtų būti labai skirtingas išeivijoje ir okupuotoje Lietuvoje.

Bet šiuo savo žodžiu kaip tik noriu atkreipti jūsų dėmesį į retą faktą, kad ne tik Vincas Krėvės kūryba, o ir jos autorius po mirties ir po ilgesnio girgždančių politinių svarstyklių svyravimo šiandien jau beveik lygiai sveria šiapus ir anapus mus atitversiusios spygliuotosios tvoros.

Gal būtų visai nenuostabu, jeigu tai konstatuotume, kalbėdami apie Maironį, Vaižgantą ar kurį kitą jau seniai į kapą smėlį grįžusį mūsų literatūros kūrėją, kuriem pristi-

„Vincas Krėvė lietuvių kūrybos pasaulį praturtino gausiau, negu kuris kitas mūsų autorius“.

Jis — „savo žvilgsnį meta nuo senųjų mūsų tautos gadynių, nuo priešistorinių laikų, ligi dabartinių dienų“.

„Jo raštuose praeina mūsų padavimų karžygiai, senovės dainų bernėliai, iškyla kunigaikščiai ir karaliai. Jo knygoje betgi randame ir paprastą bobulę, vaikūtį Antanuką, senį skerdžių“.

„Tačiau Vincas Krėvė išina ir už Lietuvos sienų ir pasineria į orientalinį pasaulį“.

„Savo dramose jisai yra pajudinęs ir sprendęs pačias didžiausias tiesas, kaip jos atsimušė jo veikėjų širdyje: ten jis palietė ir valstybės, ir tautos, ir religijos, ir žmogaus likimo kelius“.

„Vincas Krėvė, šių dienų vaidila, [...] yra nesudaužomai jauges į lietuvių tautą ir į dvasinį jos lobyną“.

Literatūros istorikas Vincas Maciūnas, lyg pritardamas Antanui Vaičiulaičiui, sako:

„Krėvė panorė duoti savotišką mūsų išnykusių karžygių epo pakaitalą“.

„Ir ne vienais iš mūsų rašytojų nėra taip iškele savo gimtinės grožio, kaip dūkšas Krėvė...“

„Tokios skambios, tikrai muzikališkos prozos ligi tol lietuvių literatūra dar nebuvo turėjusi“.

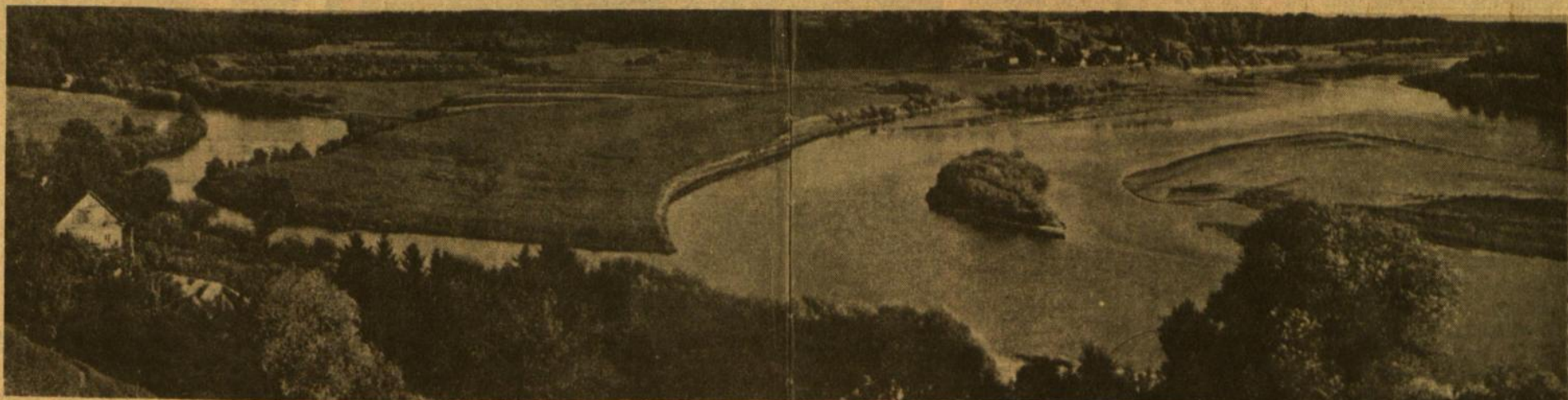
„Didelio svorio Krėvės kūrybai teikia jo keliamųjų psichologinių, istorisofininių, etinių problemų gilumas“.

O dramaturgas Kostas Ostauskas, buvęs Krėvės studentas ir jo paskutinių amžiaus dienų liudininkas, aptardamas šio rašytojo tematikos ir žanrų įvairumą, pastebi, kad Vincas Krėvė —

„... nuolatinio kūrybinio ieškojimo ir nepasitenkinimo eigoje neužsitaro vienos ar vienos tematikos bei jos variacijų kiauče, nekartoja kitais žodžiais ar situacijomis tos pačios temos, tačiau nuolat ieško naujos medžiagos, naujos minties, žodžiu — naujų temų. Ir ne tik ieško, bet ir pajėgia surasti“.

Prie daugelio kitų čionykščių Vinco Krėvės kūrybos gerbėjų galėtume atsiminti dar ir nepriklausomybės laikams pareikštą V. Mykolaičio-Putino kone visos literatūroje šviesuomenės nuomonę, kad šis mūsų klasiką visą galva išskleidė kitų kūrėjų tarp ir „jo lanksti liudies dainos ritmika, jos kalba ir stiliaus švelnumas, fantazijos

(Nukelta į 2 psl.)

Zvilgsnis į Nemuno ir Merkio santaką nuo padavimais apipinto ir Vinco Krėvės aprašyto Merkinės piliakalnio.

Nuotr. D. Semetuskio

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982

GRUODŽIO MĖN. 11 d. / DECEMBER 11, 1982

PART TWO - Nr. 252(46)

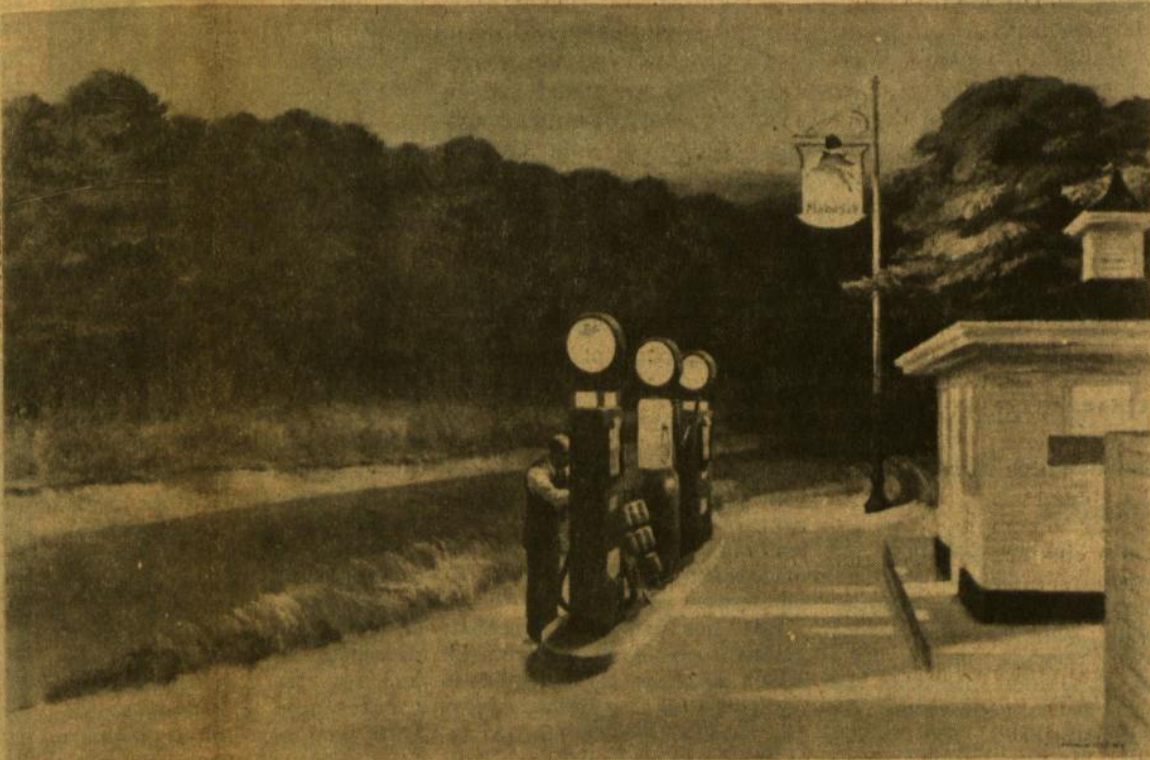

Vienatvė — vidiniai pasauliai Amerikos mene

DALIA KOLBAITĖ

Šių metų rugsėjo mėnesio pabaigoje Terra Museum of American Art, Evanston, Ill. atidaryta paroda pavadinta "Solitude — Inner Visions in American Art". Parodoje atstovaujama 51 menininkui iš 1840-1979 metų laikotarpio. Parinkta parodos tema — „Vienatvė“ yra itin drąsi, nes pati sąvoka yra išsami ir sunkiai vaizdiniai išreiškiama. Išstatyti 67 darbai kiekvienas kitaip vienatvę interpretuoja (ir ne vienodai vykusiai), tačiau ją pristato tarp dviejų polių: vienatvę suprantant teigiama prasme arba neigiama. Tarp tų dviejų polių yra visa gradacija tarpinių, todėl derėtų juos aptarti, prieš apžvelgiant būdingiausias darbus.

Dvasinė vienatvę įprastąja prasme yra žmogaus svetimybė, tolimybė kitam žmogui, jį supančiai gamtai, Dieviui. Negalimybė kitą pasiekti dėl įvairių priežasčių, neradimas dvasinio tilto sudaro benamio buvimo padėtį. Tai gali būti pati giliausia žmoguje žaizda. F. Mauriac'o žodžiais: „Yra aišku, kad esame beviltiškai vieniši ir kiekvienas mūsų turi kovoti su šiuo likimu iki mirties, tos paskutinės vienatvės, nes galutinėje sąskaitoje — turime mirti vieniši“. Ši vienatvė gali gyvenimą ardyti ir žmogų kankinti, nes jis nesutinka su likimu. Ji gali būti fizinė vienatvė, arba jaučiamą žmonių tarpe, kurie svetimi dėl vienos ar kitos priežasties. Iš kitos pusės, teigiama, įprastinė vienatvė, (ar ji būtų dvasinė ar fizinė, ar abi kartu), žmogų brandina ir dvasiniai turtina. Ji paprastai savanoriškai pasirinkta, susitaikusi

Edward Hopper (1882-1967)

Benzinas (aliejus) 1940

su likimu. Thoreau savo *Walden* rašo: „Išėjau į mišką todėl, kad norėjau atidžiai gyventi, veidu stoti prieš esminį gyvenimo veidą, idant pamatyčiau, ką mane galėtų pamokyti, nes prieš mirtį nenorėjau sužinoti, kad nesu gyvenęs“. Emersonas rašė: „Kad jeitų vienatvę, žmogus turi atitraukti tiek nuo savo kambarių, tiek nuo visuomenės. Aš nesu vienatvė, kai rašau ir skaitau, nors nieko nėra su manimi. Bet jei žmogus siekia vienatvės, težūri į žvaigždes“. Toliau jis rašo (*The American Scholar*): „Poetas, vispusišką vienatvę atsimindamas savo spontaniškas mintis ir jas užrašydamas, užrašo tai, ką sausakimšai prigrūstuose miestuose žmogus randa tiesios“. Mąstančiųjų tarpe, kūry-

bingam žmogui, fizinė bei dvasinė vienatvė būtina. Vienatvės tyloje, tylyje, pajunti tobulesnio gyvenimo ilgesį ir pamatai, kuo gali tapti; įsijamstymas į dvasios būklę, į viską įsijaučiant, padeda subręst asmenybei, sako A. Grauslys savo knygoje „Svieta tamsoje“. A. Maceina: „Asmenybės išsivysto ir subręsta tik vienatvėje“. Tikroji vienatvė, pagal Thomas Merton, „tai dalyvavimas Dievo, kuris yra visame, vienatvėje (*Sign of Jonas*)“.

Tarp šių dviejų priešingybų yra eilė dvasinių būklių — dvasinis skaidrumas arba rūpestis savim; džiaugsmas ar liūdesys; regėjimas — jautrus vidinio pasaulio išbujojimas arba skaudi introspekcija.

Teigiama suprastą vienatvę randame daugiau 19 šimt. bei 20 šimt. pradžios kuryboje, nes Amerika tuo metu nepatyrė didelių politinių, socialinių ekonominių krizių. Nedaug yra nerimo, vidinės kancios, sukrečiančių socialinių implikacijų. Tai vienatvė be per didelio vienišumo. Gi 20 šimt. antrojo pusės, dvasia tampa nerami nuo egzistencinių traumų, kurios tydomis užaugo, industrializacijos ir miesto nužmogintos egzistencijos iš-

dava. Ji įgyja tikro vidinio pasimetimo bei kancios dimensiją. Čia pirma žvilgtelėjus į šiuos vėlyvesnius darbus (kurių parodoje didžiuliu mastu), po to sugrįšime prie ankstyvesniųjų kūrinių tik todėl, kad jie labiau įprastinė žmogaus vienatvę ir tuo gal parodo, ko šių dienų dailininkas nepajėgia sukurti, būtent, pakreiptą vienatvę nuo griauančių jėgų ir aukštesnę dvasinę sintezę.

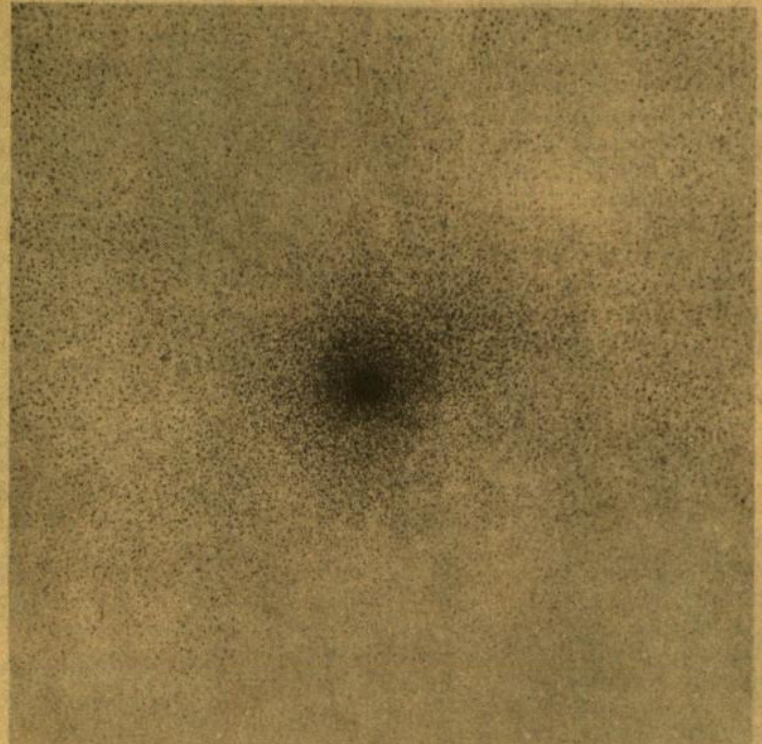
Iš būdingesnių neigiamas vienatvės vaizduotųjų randame Albright, Hopper, Tooker, Marsh. Jiems bendra, kad jie yra figūratyviniai dailininkai, ir jų darbai dvasia lengvai pagaunama. Albright tapo vyresnio amžiaus žmones, palietus egzistencinės traumos. Jiems gyvenimas trumpas ir baigiasi beviltiškai. Jo technika rodo kūno, drabužių, daiktų, aplinkos disintegraciją. Žmogaus kūnas tampa lygiai tokia pat medžiaga. Atsiranda baimė artumo, nusivylimas vienas kitu. Atsisveikinimai — tai žmogaus gyvenimo pagrindinis bruožas. Hopper rodo žmogų kasdieninėje aplinkoje — restorane, prie gazolino stoties, arba miesto stotyje, žmogaus. Aplinkos svetimumas, neprieteliškumas virsta nusivylimu. Žmogaus žvilgis at-

kreiptas į save. Aplinka atspindi jo vienumą savo tuštume, nepaliečiamume. Laiko tėkmė sustojusi — užšalusiam momente pagautas vienišumas. Tooker vaizduoja požeminio traukinio koridorius bei senelių prieglaudą. Matome paeilui sudėstytas lovas ar išdėstytus koridorius su juose įterptais žmonėmis, kurie nužmoginti savo išore. Vėdai panašūs į šmėklas — beviltiški, pagauti baimėje, neramume. Minioj žmonės vieni, kaip pirštai. Kūnai sustingę judesy, nes nėra kur eit, kur sukstis. Jo stilius, formų pakartojimas, kartoja vienatvę *ad nauseam*. Marsh vaizduoja miestą — prie kino teatro reklamų ir traukinėlio vagonė. Kuo daugiau žmogus užimtas, kuo daugiau tarp žmonių, tuo vienišesnis, nes jis atsisako kintamą matyti. Vagone žmogus išsitiesia ant kelių sėdynių, ignoruodamas į save įstraukusį moterį. Kiti stovi šalia reklamų, laukdami kažko, vispusiškai izoliacijos. Čia iškyla savi-meilė, tik savo interesų žiūrėjimas. Problematiškesnis vienatvės vaizdavimas matomas neregistruose darbuose: Pousette-Dart, Martin, Rothko. Pousette Dart išblėsusiomis spalvomis, impresionistiniu teptuku brūkšnių atvaizduoja „imploziją“ — sukritimą į centrą. Tai psichiniai reiškinys traukos ir save, kuri yra būdinga vienatvės jausmui. Martin redukuoja vaizdą į lygiagrečių išdėstymą drobėje — pilką ant pilko — tuo pačiu sukurdamas labai savito, griežtai apibrėžto, suprastinto pasaulėvaizdo schemą, tik jai pačiai tesu-prantama. Tai izoliacija nuo kitų. Rothko drobė — tamsiai žalias keturkampis ant juodo fono — pulsuoja liūdesiu. Visa paveikslas dvasia kalba apie užsidarymą savyje. Tik per patį kūrybos momentą, tą kūrybinę kibirkštis išskeliamą savyje, apvaldome vidinę kancią. (Rothko koplyčia Texas valstijoje susidaro iš sienos pakabintų didelių dvispalvių, tamsių drobių. Netrukus po to, Rothko nusizūdė. Tai pavyzdys jautraus žmogaus, kurs nors ir žmonių apsuptas, nepakelė vienatvės ir savo gyvenimo atbaiga savo kūrybai uždejo tragiškumo ženklą).

Ivan Le Lorraine Albright (gimęs 1897)

Nebuvo gėlių šį vakarą (aliejus) 1929

Richard Pousette-Dart (gimęs 1916)

Sukrintanti šviesa nr. 2 (aliejus) 1968-69

Parodoje yra trys drobės, kuriose žvilgis ir vienatvė kreipiamas iš religinio (tradiciniai suprasimo) taško. Tai Inman vienuolijos vidus, Tanner — Išganytojas ir Rauchenberg — kryžius. Inman gotiško vitražo rūmose ir šaltų mūro sienų aplinkoje rodo suklupusį vienuolį ties kryžiumi. Bendra nuotaika atšiauri tikram susikaupimui, kur jaučiamas Dievo artumas. Čia vienatvė tolimo Dievo šaltos tuštumoje. Tanner vaizduoja ne tiek kenčiantį, kiek vienišą, melancholišką Kristų kurio žmogiškumas, ribotumas, nustelbia antgamtinį momentą. Rauchenberg kryžius — vienos spalvos su fonu. Ta pati „medžiaga“ panaudota ir kryžiui ir fonui padaro jį nebe ikona, o sudaiktina. Teigiamesnį žvilgį ir vienatvę pateikia ankstyvesnieji darbai, mažiau ar daugiau įkvėpti

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numery:

- Dar vieną premiją? Vienatvė — vidiniai pasauliai Amerikos mene.
- PEN klubo kalinamųjų rašytojų komiteto pranešimas.
- Nauja Algimanto Kežio nuotraukų knyga.
- Rašytojus liečiantis pokalbis.
- Lietuviai De Paul konservatorijos scenoje: Rūta Pakštaitė ir Carmen Valenciušas-De Michael.
- Marijos Stankus-Saulaitės eilėraščiai.
- Lietuvių religinė poezija.
- Kęstučio Zapkaus paroda New Yorke.
- Vinco Krėvės minėjimą prisiminus.
- Šv. Pranciškaus Asyžiečio minėjimas Chicagoje.
- Užtemimai ir kitokia padangių veikla.

Kertinė Parastė

Dar vieną premiją?

O kodėl gi ne? Nors kai kurie santūresni kultūrininkai jau pradeda baugintis premijų infliacija, dar vienas šiaudas vežimo nesulaužys.

Tad kodėl gi ne? Premijuojam ir rašytojus, ir dailininkus, ir mokslininkus, ir žurnalistus, ir kultūrinio darbo organizatorius, ir jaunus, ir senus. Konkursus ir premijas skelbia ne tik didžiosios organizacijos, bet ir laikraščiai, žurnalai, radio programos, gydytojai, medžiotojai, moterys, žemaičiai, na, ir šiaip geros valios turtingesni lietuviai. Atrodo, kad premijuoja visi ir visus. Bet taip tik atrodo, nes be pažymėjimo ir pagarbos lieka dar viena kultūros darbuotojų kategorija.

Šiulome premijuoti knygnešius.

Knygnešius? Tiesa, formaliai žiūrint, šioji profesija išnyko jau 1904 metais. Bet gyvenimiškai paėmus, kas gi jei ne knygnešiai yra tie žmonės, kurie kas savaitgalį ar tai prie parapijos, ar prie klubo susistato stalus ir apkloja juos lietuviškom knygom? Tai jų dėka mūsų leidyklų tiražai dar kol kas nenukrito žemiau šimtinių. Jie nusipelnė dėmesio, pagarbos, o gal net ir daugiau.

Juokai juokais, premijos premijom. Tačiau kultūrinis darbas (tegu ir pagelbinis), kurį atlieka mūsų lietuviškos provincijos knygų platintojai, yra ne mažiau svarbus už daugelį kitų, kuriuos viešu žodžiu giriname. Pagyrimo ir paskatinimo verti ir šie, knygnešiai pavadinimi, asmenys, kurių dėka lietuviška knyga dar kartais suranda skaitytoją-pirkėją.

Išsibarsčius mums po visus Amerikos priemiestius, knygų platinimas darosi kaskart sunknis. Gal tai mažiau jaučiama tokiame Marquette Parke, kur apsiūpinimas lietuviškais gaminiiais (ir kultūriniais ir kulinariniais) vis tik dar šiek tiek panašus į normalų. Tiesa, ir ten nėra lietuviškų knygų krautuvės, bet kas nori, eidamas apsipirkti, knygų gali

užsukti ar pas Vaznelį, ar į Marginius, ar, pagaliau, ir į šio dienraščio redakciją. Gi provincijoje, kur nėra net lietuviškos duonos bei dešrų parduotuvės, apie knygynus negalima nei sapnuoti. Kur tada žmogus gali įsigyti ar tai naują romaną, ar poezijos rinkinį, ar memuarų knygą?

Žinoma, gali užsisakyti tiesiai iš leidyklos ar redakcijų. Bet tai padarys tik tada, kai jam knygos nežmoniškai reikės. Šiaip jau per didelė bėda. Amerikietiška komercija mus jau galutinai atpratino eiti pačiam prekės ieškoti, o įpratino laukti, kol ateis, pasiūlys, įpirš. Jei prekės nekęša po nosim, reiškia, be jos galima apeiti. O be lietuviškos knygos apeiti nesunku, kai nuolat gražiai čirškia spalvota televizija, kai vaistinių lentynos pilnos kišeninių knygų, papuoštų kviečiančiais viršeliais ir pavadinimais.

Kiek kitaip kai lietuviška knyga, tegu jau ir ne tokiais dirginančiais aplankais papuošta, atsiduria žmogui prieš akis. Taip atsitinka sekmadieniais, kai knygom apkrauti stalai pasitinka parapijos „šventoriuje“ žmogų, traukiantį po mišijų kavos puodukui ir savaitiniam pataušėjimui su tautiečiais. Sustoja, pavarto, pažiūri kas naujo, kartais net nusiperka. O jei ir nenusiperka, tai bent pamato, kad lietuviška knyga dar yra, kad ji rikiuojasi dideliu, murgu būriu ir prašosi skaitoma.

Tie stalai patys knygomis neapsikrauna. Reikia pasišventusio žmogaus, kuris kas savaitę jas išrikiuotų. Bet čia tik darbo dalis. Juk reikia knygą užsakyti, nenupirtas išsiųst, susirašinėti ir atsiųskaityti su dešimtėmis leidyklų-leidyklėlių. O sunkiausiai, kad tie visi darbeliai yra nuolatiniai — jie niekad nesibaigia, jie žmogų priūša ir reikalauja ilgalaikio pasišventimo.

Žodžiu, mūsų provincijos knygnešių darbas ir svarbus ir (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numery:

„Mėlynieji žirgai“ ir Lenino ikona Kauno scenoje.

Jaunimas ir tautinis paveldėjimas.

Knygos Kalėdoms.

Čiurlionio galerijos sukurtinė šventė.

Žvilgsnis Čiurlionio galerijos istorijon.

A. K. T. Tielo eilėraščiai.

Filmas apie dailininką Viktorą Petravičių.

Jaunimas ir tautinis paveldėjimas

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje šių metų rugsėjo mėn. 30 d. gavo JAV valdžios fondo National Endowment for the Humanities 36,000 dol. subsidiją dviejų metų projektui, pavadintam „The Lithuanian Heritage: the Many Views of Youth.“ NEH jau buvo ir 1981 metais skyres lėšų šio projekto suplanavimo darbams. Projekto tikslas yra duoti jaunimui tarp 15 ir 22 metų amžiaus progą pasvarstyti savo lietuvišką kultūrinį paveldėjimą ir antraisiais metais paruošti jaunimui skirtą lietuvių ir anglų kalba lietuvių kultūros vadovą.

Organizaciniame komitete dalyvauja Illinois universiteto Chicagoje lietuviai studentai. Projekto koordinatore yra čikagietė Eileen Mackevich, globėjas – Stasys Balzekas, vedėjas – kun. Antanas Saulaitis, S.J., kuriam talkina dr. Marija Stankus-Saulaitė. Viso projekto būstinė yra Balzeko Lietuvių kultūros muziejus.

Norėdami skaitytojus supažindinti su užmoju, iš pažirus daug žadančių visos mūsų tautinės bendruomenės gyvybei Amerikoje, kreipėmės žodžiu į koordinatorę Eileen Mackevich, kuri maloniai sutiko „Draugui“ priediti skaitytojams projektą nuvesti. Po šimtamečių Lietuvos krašto žemėlapių ant sienų, šalia po stiklu gulintų storų senų Lietuvos knygų, Balzeko muziejuje kalbėjome apie lietuvių jaunimą ir ką iš savo tautos praeities jie nešis į ateitį.

Ko siekiama dumečiu „Lietuvišką paveldėjimą“ projektu ir kaip jis bus vykdomas? Ir tolimesnis lietuviškios kultūros klestėjimas čia ir jos inasas į bendrą Amerikos gyvenimą reikalauja sutelkiamo rūpesčio ir aktyvų išlaikyti ir pratęsti. Šito siekiant yra būtina, kad lietuvių jaunimas pajustų, kaip jis pats toliau formuoja lietuvišką kultūrą ir jos vertybes, o tuo pačiu jau nuo mažens jos dvasią saugyti nešasi ir gal net nesąmoningai savo gyvenimo būdu ją išreiškia. Užsibręta yra lietuvių jaunimui sudaryti progą giliau persiimti savąją kultūrą, įvairiais būdais bendraujant su lietuviškais mokslininkais, menininkais ir rašytojais ir mokantis iš jų. Tai gi dėmesys kryps pagrindinai į lietuvių istoriją ir literatūrą. Šie susitikimai su lietuvių kultūros žinovais ir jos kūrėjais vyks įvairiose Amerikos vietovėse, kur tik yra didesnė lietuvių susibūrimai. Bus panaudojama vasaros stovyklos, diskusiniai būreliai, rudenio seminarai, pratybos, jaunųjų lietuvių literatūros nagrinėjimas, vertimo darbai, kūrybinius bandymus, išvykos susipažinimui su lietuviškos architektūros Amerikoje

„Mėlynieji žirgai“ Kauno scenoje apeliuoja į lietuvių jaunimą. Žiūrėkit – aiškina pjesė – šiandien, kaip ir 1920-aisiais metais, siutėja biurokratai, pilna negerovių ir trūkumų, bet bolševikinė idėja tebėra tyra, Lenino pasaulėžiūra – nesuterstas išminties ir įkvėpimo šaltinis. Todėl likit ištikimi leninizmui, nepasiduokit „nacionalizmo“, religijos, pavyzdžiams, skaidrių ir video programos, keliaujančios nuotraukų parodos su garsiniais paaiškinimais, žodinės istorijos iš Amerikos lietuvių rinkimas bei pirmųjų dokumentinių šaltinių analizavimas, apklausiniai, siekiant patirti lietuvių pažirus. Šitai pats būtų įtraukta studentų darbais, kūrybiniai bandymai ir jaunimo diskutuotini klausimai apie lietuvišką kultūrą ir jos atskirus veikalus. Redakcijai sudarys pats jaunimas, ja globos mokslininkai, mokytojai ir organizacijų atstovai. Taip pat knyga pateiks žodinės istorijos rinkimo metodiką, instrukcijas kaip sudaryti ir pristatyti etninių studijų programas, ir nurodys kaip priesti ir naudotis lietuvių kultūros archyvais JAV.

„Kokie asmenys yra išjunge ir projekto vykdymą? D daugiau 20 įvairių sričių mokslininkų ir menininkų. Jų tarpe: rašytojas Algis Budrys; istorikas prof. Victor Greene, UW-Milwaukee, knygu ir straipsnių apie Amerikos etnines grupes autorius; slavų kalbų ir literatūrų prof. Rimvydas Šilbajoris, University of Ohio; tautosakininkė Elena Bradūnaitė, Library of Congress; David Roth, American Jewish Committee Institute on Pluralism and Group Identity direktorius; politinis mokslininkas dr. Algis Tamošiūnas, Northwestern University; politinis mokslininkas dr. Romualdas Misiūnas, Yale; lingvistė dr. Janina Reklaitienė; istorikas dr. Dovydas Fainhausas; Arūnas Ališauskas, Queens University, Kingston, Ontario; Algimantas Kezys, S.J., dr. Violeta Kelertienė; dr. Benediktas Mačiūka; Jonas ir Rimas Mulkai; kun. William Wolkovich-

Valkavičius; dr. Algis Tamašauskas; dr. sesuo Julie Shainauskas; kun. dr. Kęstutis Trimakas; prof. dr. Birutė Cipliauskaitė; dr. Jokūbas Stukas.

Projektą remti yra pažadėję Pasaulio Lietuvių archyvas, Pasaulio Lietuvių bendruomenė, JAV Lietuvių jaunimo sąjunga, Lietuvių skautų sąjunga, Maria High School, Amerikos lietuvių katalikų taryba, Lietuvos vyčiai, Amerikos lietuvių taryba, Pedagoginis liuanistinis institutas, Kultūros fondas, Moksleivių Ateitininkų sąjunga ir Studentų Ateitininkų sąjunga.

Ar jau turite visas tos plačiašakės veiklos tvarkarašči?

Kaip tik dabar prie jo dirbam. Tuo tarpu, jau š.m. gruodžio 4 d. Balzeko muziejuje buvo pakviestas žymus mokslinis fantazijos rašytojas Algis Budrys pokalbiui ir pratyboms su jaunimu apie tautiškaumą kaip kūrybinio įkvėpimo šaltinį. Iki ateinančių metų vasario mėnesio bus parengta programa, liečianti tris lietuvių kultūros aspektus:

- 1) nepriklausomos Lietuvos istorija iš politinio, socialinio, ekonominio ir kultūrinio taško,
- 2) gyvenimas šiandieninėje okupuotoje Lietuvoje, į kurį bus žvelgiama, norint patirti, kiek jame yra – daug ar mažai – lietuviškos kultūros tęstinumo su praetim,
- 3) Amerikos lietuvių vaidmuo ryšiu su tėvyne – čia bus akcentuojama tautinė jungtis, bet taip pat ryškina mas ir skirtingas vaidmuo.

Jau pakviesti mokslininkai, kurie šiuos klausimus kartu su jaunimu gvildens. Po to patys studentai, kurie yra gyvenę Lietuvoje ar ilgiau lankęsi, praves pašnekesius ir suorganizuos parodą – nuotraukų iš Lietuvos ir įvairių reikšmingų prisiminimų objektų.

Norėčiau ypač atkreipti dėmesį į žodinės istorijos projektą, kuriam vadovauja Elena Bradūnaitė. Bus serija pratybų, kuriose jaunimas pats su-

Eileen Mackevich, projekto „The Lithuanian Heritage: the Many Views of Youth“ koordinatorė.

darys anketas. Jie patys praves apklausinėjimą, stengdamiesi pasiekti kuo plačiausius Amerikos lietuvių sluoksnius – nuo pirmos iki penktos kartos, miestų ir ūkių gyventojų šeimas. Kada bus leidžiamas vadovas, planuojama įjungti bent 150 lietuvių šeimų istorijų, atspindinčių jų geografinį pasiskirstymą Amerikoje, su duomenimis kaip seniai, kokioms sąlygom įsikūrė šioje šalyje, iš kokių Lietuvos vietovių kilę. Šitos žinios bus bendros amerikiečių kultūros praturtinimas.

Projektas nesiriboja vien lietuviškios kultūros perdavimu jaunajai kartai. Sumanytas taip, kad suteiktų jaunimui retą progą labai aktyviai tautiškaumą kaip kultūrą pasisavinti – o tai reiškia, galėti statyti jai klausimus, atmesti, kas jiems jau svetima ar nebeįmanoma prasmingai panaudoti, ir tuo pačiu išvengti, kad jie patys apsprendžia tolimesnį lietuviškojo palikimo formų raidą čia Amerikoje. Tuo netenka stebėtis, tik šitai, iš viso, tradicijos išlieka gyvos. Tačiau, ar nėra pavojaus išvyrant dirbtiniam negatyvumui jaunimo tarpe iš vyresniųjų ateinančios lietuviškos kultūros formų atžvilgiu? Ar tikrai jaunimo kultūriniai poreikiai jau taip labai skiriasi nuo jų tėvų, kaip projekto konspekte pabrėžiama? Dabartinės jaunimo kar-

tos tėvai patys užaugę ir išimokslinę Amerikoje ir dirbatiesioginį Amerikos visuomenės darbą – universitetuose, imonėse, bendrovėse, valdžios įstaigose. Jie gal panašesni į savo vaikus, negu į savo pačių tėvus. Net ir iš praktiškos pusės, ar projekto pasisekimą iš tikro nenulems vyresnioji karta? Kitaip sakant, tėvai ir seneliai, Amerikos žinioj pinigai, automobiliai, kompiuteriai, bendra namų nuotaika kultūros atžvilgiu, lietuviškoji spauda ir vieša nuomonė. Daug reikš, ar jie bus pasiruošę igalinti jaunimą projektuojamas programas vykdyti. Jei tėvai susidarys šipadi, kad per daug nutolstama nuo to, kas jiems tebėra brangu, vargu ar jie ateis su savo visokiariopa parama?

Taip, bet mes tikimės, kad jie atsižvelgs ir kartų plyši ir supras reikalą jaunimui kritiškai vertinti tai, kas gauta iš tėvų. Antra vertus, vykstanti vertybių kaita kaip tik liudija, kad tautinė bendruomenė gyvena. Jaunimo tikslas būtų ne paneigti jų tautinės kultūros vertybes, bet ieškoti platesnių šaltinių ir tikslesnių žinių apie savo tautos praeitį ir dabartinį gyvenimą, nes jaunimui kylanys klausimai ryšiu su Lietuvos istorija ir kultūra yra nauji ir gyvi. O žodinės istorijos rinkimo projektas kaip tik skatins jaunimą savo šeimageriau pažinti ir rūpintis jos atminties išsaugojimu. Be to, joje galės reikštis įvairūs lietuvių nusistatymai savos kultūros atžvilgiu ir atsispindės įvairių amžiaus grupių pažirus.

Kas nulėmė, Jūs manote, NEH subsidijos paskyrimą šiam projektui, dar tokiu metu, kada visam krašte pasunkėjusi ekonominė būklė?

Valdžios paramą turbūt labiausiai apsprendė faktas, kad buvo pasitelkta projekto vykdymui mokslininkų iš labai įvairių sričių ir kad projekto tikslas nėra vien etniškumo pasididžiavimas, o kritiškas, istoriškas jo įvertinimas. Daug itakos turėjo ir tai, kad tikrai didelis skaičius jaunimo iš įvairiausių Amerikos vietovių buvo įjungtas į jo planavimą. Žinoma, prisidėjo ir aplamai JAV padidėjusi pakanta pluralistinės visuomenės minčiai ir tikrovei.

Taip, bet tada būtų įdomu paklausti, kaip plačiai, projektoremuose, suprantamas lietuviškasis palikimas? Juk tai (Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parasė

„Mėlynieji žirgai“ ir Lenino ikona Kauno scenoje

Kauno dramos teatro scenoje girdėti ideologinių kanopų bildesys – suoliuoja rusų dramaturgo Šatrovo „Mėlynieji žirgai“ raudonoje pievoje. Talentingas režisierius Vaitkus sukūrė dar vieną Lenino paveikalo interpretaciją Lietuvos teatre. Vilniškė spauda šį spektaklį traktavo su ypatingu dėmesiu ir pagarba, pabrėždama jo aktualumą dabarčiai; pjesės autorias žodžiais, 1920-ųjų metų faktus kvociant, jo akys buvo nukreiptos į šiandieną. Kokį Leniną šį sykį sutinkame Kauno scenoje? Ir kodėl spauda „ideologinę“ auklėjamąją reikšmę?”

Iš spektaklio aprašymų matyti, kad pjesės Leninas, tai žmogus „ikūnišes giliausias epochos istorinį pažinimą“, pasiaukojęs „žmonių laimei“. Nors konfliktai ir kova yra jo gyvenimo esmė, „nė vienoje scenoje ar replikoje nėra pykčio, įtūžimo, noro pažeminti pašnekovą ar jį sunieškinti“. Apsuptas biurokratų ir „kumščio logika“ argumentuojančių „Marksizmo vulgarizuotojų“, Leninas „klausinėja, aiškina, įtikinėja“; užuot spręsdęs problemas kumščiu, jis kankinasi „ir dėl vieno žmogaus likimo“, ir dėl savo atsakomybės ateitiai. Jį supantys buki biurokratai yra visiškai priešingybė Lenino „dvasingumui, kilnumui, inteligentiškumui“.

Toksa Leninas žvelgia į žiūrovus iš Kauno dramos teatro scenos. Ne tik humanistų humanistas, daugiau negu prometiškasis viršžmogis, trimis galvomis pranašesnis už Albertą Šveicerį. Vienoje scenoje, kaip rašo recenzentas Lozraitis, prožektorių šviesa nutvieskia Lenino veidą – „kaip apaštalo“. Taip, tai šventojo ar paties Kristaus antrininkas, kokį sutinkame tradicinėse pravoslavų ikonose bei religinėse legendose.

Kitas klausimas, kiek ta Lenino ikona Kauno scenoje turi bendro su istoriniu Leni-

nu? Kai anglų filosofas Bertrand Russell, kalbėdamasis su Leninu, paminėjo jam bolševikų aukas, Leninas „garždžiai nusijuokė“. „Tas juokas, kalbant apie nukankintuosius, sustingdė mano kraują“, rašo Russell. Leninas jam paliko „gilios neapykantos ir mongoliško žiaurumo įspūdį“. Maksimas Gorkis tuo metu apibūdino bolševikų valdžią, kaip „laukinę autokratiją, kuri valdo grasindama badu numarinti ir išnaikinti žmones“; už tuos žodžius Gorkio laikraštis bemaatant buvo uždarytas. Apie „totorišką - mongolišką laukiniškumą“ kalbėjo ir viena vokiečių kompartijos vadovų, Roza Liuksemburg, kuri perspėjo Leniną, kad laisvos spaudos užgniauzimas ir laisvų rinkimų uždraudimas neišvengiamai prives prie „biurokratijos, despotizmo ir teroro“.

Humanistikasis „Mėlynujų žirgų“ Leninas kalba apie „tikrąjį marksizmą“. Bet jo ikūništas teroras toli pralenkė Markso samprotavimus. Dar 1908 metais Leninas reikalavo „tikro, visą šalį apimančio teroro, kuris suteikia tautai energijos“. 1918 metais jis ragino „tuojau pradėti masinį terorą“. Leninas ypač skatino ikūništy emimą ir sušaudymą, kuris jo valdymo metais virto rutina. Lenino politikos vaisiai buvo teroras, pilietinis karas, badas ir epidemijos. Visa tai, tarybinės statistikos duomenimis, pareikalavo daugiau kaip keturiolikos milijonų gyvybių. Visa tai – užtikrint bolševikams valdžią. Šį lenininį modelį perėmė Stalinas ir jame nieko iš esmės nepakeitė.

„Mėlynieji žirgai“ Kauno scenoje apeliuoja į lietuvių jaunimą. Žiūrėkit – aiškina pjesė – šiandien, kaip ir 1920-aisiais metais, siutėja biurokratai, pilna negerovių ir trūkumų, bet bolševikinė idėja tebėra tyra, Lenino pasaulėžiūra – nesuterstas išminties ir įkvėpimo šaltinis. Todėl likit ištikimi leninizmui, nepasiduokit „nacionalizmo“, religijos,

„buržuazinės“ filosofijos pagundoms.

Ar lietuvių jaunimas priims išią Lenino ikoną? Kažin. Ji akivaizdžiai suklustota. Ir Lenino asmenybės kultas greičiausiai susilauks Stalino kulto likimo.

K. Ž.

Stasys Balzekas, jaunimo projekto „Lietuviškasis paveldėjimas“ globėjas, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje.

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982
GRUODŽIO MĖN. 24 d. / DECEMBER 24, 1982
PART TWO - Nr. 261(48)

Vatikano II suvažiavimas po 20 metų Lietuviškomis akimis žvelgiant

Šiame numery:

... ir gyveno tarp mūsų.

Vatikano II suvažiavimas po 20 metų lietuviškomis akimis žvelgiant — skaitytojai pasisako.

Eilėraščiai Kalėdoms.

Išpūdžiai iš Lietuvių Katalikų mokslo akademijos suvažiavimo St. Petersburg Beach, šių metų lapkričio mėnesio 24–28 dienomis.

Dailininkė Giedrė Žumbakienė Amerikos galerijose.

Jau pastebėta Halley kometa.

Nauji leidiniai

Kertinė Parasė

... ir gyveno tarp mūsų

Kalėdos — Viešpaties Jėzaus Gimimas yra didžioji Dievo įsijungimo į istoriją šventė. Dievas prisima žmogiškąjį likimą ir, tai darydamas, jį iš esmės pakeičia. Koks vingiuotas ir be galo trapus tas mūsų likimas, kiekvienas gerai žinome, nors galią tai įžvelgti galbūt turime semtis iš savo poetų kūrybos, kad ir tosios, kurią rasime šiame numeryje.

Čia susiduriame su Iškūnijimo paslaptimi. Dogmatinė teologija, bent nuo šv. Augustino, buvo linkusi Iškūnijimo tiesą palenkti gimosios nuodėmės doktrinai. Taip didysis viduramžių teologas šv. Anzelmas savo traktate „Cur Deus homo?“ aiškino Iškūnijimą — Dievo tapimą žmogumi, kaip būtina žmonijos išganymo sąlyga. Pasak jį, Dievo didybė ir teisybė, ir todėl savo ruožtu jos pažeidusi žmonijos nuodėmė, esančios tokios didelės, kad atsiteisti tegalėjo tik toks Asmuo, kuris Dievui prilygsta — kitaip sakant, pats Dievas. Šitaip liko nuspalvuotas krikščionių nusiteikimas Viešpaties Gimimo atžvilgiu net iki mūsų dienų. Jis savotiškai suprastino Iškūnijimo įvykį, padarydamas jį logine ir teisiška prielaida, ir todėl negalinti kaip nors ypatingai stebinti. Kalėdas emė stelbti Didžioji Savaitė ir Velykos. Reformacija irgi neskatino Iškūnijimo paslaptį labiau išgyventi, nes jai rūpėjo pirmiausiai pabrėžti Dievo atsajumą nuo istorijos, išryškinti, kad Jis nesutelpa jokiose žmogiškose santvarkose, kad žmogui Jis visada yra „Kitas“.

Bet yra kita, ankstesnė ir autentiška katalikiška tradicija, ateinanti iš graikų Bažnyčios tėvų, kuriai Iškūnijimas yra ne tiek dogma, kurią reikalinga išpažinti, kiek nuostabi Dievo santykio su jo sukurtu pasauliu paslaptis. Jos šviesoje, kaip įžvelgė šie graikai, tėvai, geriau suvokiame ne tik patį Dievą, bet ir žmogų. Dievas taip brangina ką yra sutvėręs, kad su žmogum ir visa kūrinija susi-

riša pačiu artimiausiu ryšiu, koks tik yra įmanomas. Jis pats įžengia į kūriniją ir joje dalyvauja, ilgame istoriniame procese susigrąžindamas sau viską, ką nuodėmė yra iškreipusi, nuo Jo atitolinusi, užtemdžiusi. Iš žmogaus Dievas laukia ir jį kviečia šita visatos tikslą vykdyti savo gyvenimu ir veikla pasaulyje. Graikai tėvai Iškūnijimą rišo netiek su Atpirkimu, kiek su Kūrimu, patį Atpirkimą suprasdami, kaip Kūrimo nuskaidrinimą. Būti sukurtam jau yra dalyvauti Dievo šventume ir malonėje, ir Iškūnijimu Dievas šį pirmąjį pasaulio šventumą tik patvirtina.

Nesunkiai pastebėsime, kad šita giliai katalikiška pažiūra į Dievo ir atskiros žmogaus bei viso pasaulio santykį yra versmė, iš kurios kilo Vatikano II suvažiavimui būdingas Gerosios Žinios skelbimas. Dievo rūpestį žmogiška padėtimi ir Jo užmojų mus atvesti į laimę, kūrinijos šventumą ir svarbą Dievo plane ir žmogaus atsakomybę statant pasaulį pabrėžė Vatikane susirinkę vyskupai ir teologai ir kvietė tikintuosius Dievui atsiliepti. Lietuviškame kontekste tą nuolat yra mums aiškines savo knygoje ir straipsniuose Antanas Maceina.

Kad mes, lietuviai, neliekam abejingi šitam katalikiškos kvietimui, ryšku iš skaitytojų atsakymų į klausimus apie Vatikano II poveikį. Beveik visuose pabrėžiama, kad jo dėka pagaliau suartėjome su Dievu — ar per liturgiją, ar geresnę teologinę nuovoką, ar pasaulietiškus uždavinių įsivadinimą. Tačiau tas suartėjimas anaipol nėra lengvai pasiekiamas. Pas mus, kaip ir pas daug kitų žmonių, per daug tvirtai yra išsiskilusi Dievo nuo mūsų ir tikėjimo nuo gyvenimo atitrauktumo sąmonė. Mes net dažnai dėl jos kovojam ir ją bandom apginti — neva išgyvenamas Dievo artumas sumažins Jo baime, atims iš Jo garbę. Dievo artumui (Nukelta į 2 psl.)

Šių metų rudenį suėjo lygiai 20 metų nuo Vatikano II suvažiavimo atidarymo — vieno iš pačių svarbiausių mūsų gyvenimo laikotarpio įvykių, kurio poveikį dar ir dabar jaučia visas pasaulis, o taip pat ir mes lietuviai. Norint „Draugo“ kultūrinio priedo puslapiuose šią sukaktį tinkamai pažymėti, o tuo pačiu ir bendrom įžgom ją giliau apmąstyti, kreipėmės į nemažą skaičių skaitytojų, prašydami atsakyti į trejetą klausimų:

- 1. Ar gerai, kad Vatikano II suvažiavimas įvyko?
- 2. Kaip pasikeitė mūsų gyvenimas, asmeninis ir visuomeninis, ypač lietuviškuose rėmuose, dėka Vatikano II?
- 3. Į kur dabar, po Vatikano II, turėtume savo gyvenimą — asmeninę, visuomeninę, kultūrinę plotmę — krypti?

Čia spausdinama gavimo eilės tvarka dalis atsakymų pasakymų. Dar neatsiliepūsieji tebeprašomi tai padaryti, o ir visi šia tema besidomintys skaitytojai, kurių negalėjome pasiekti, kviečiami į diskusijas įsijungti savo laisvais.

Rašytoja Nijolė Jankutė-Užubalienė (Chicago):

1. Labai gerai, kad Vatikanas II įvyko. Jis ir taip pavėlavo porą šimtų metų. Bet geriau vėliau, negu niekad. Bažnyčia buvo jau per daug atsiskyrusi nuo savo tikinčiųjų gyvenimo. Pasauliečiai tikintieji nebeturėjo jokio vaidmens Bažnyčioje, o centrinis tikėjimo taskas, šv. Mišių aukla, pasidarė nesuprantamą ir todėl nuobodžių apeigų pyntė. Visa tai Vatikanas II pakeitė ir pastūmėjo pozityvia linkme ne tik reikalingam dialogui su kitų religijų tikintisiais ir netikinčiais, bet ypač svarbiausiam dialogui tarp Bažnyčios ir jos tikinčiųjų (Jie gi, pagal Kristaus mokslą, tai Bažnyčią ir sudaro. Tačiau, paradoksiškai žiūrėję plyšys tarp Bažnyčios - dvasiškosios ir Bažnyčios - pasauliečių).

2. Dėka Vatikano II žymiai geriau suprantu mišių auklą ir jaučiu, kad esu tos aukos aktyvi dalyvė, bet nebe atitolusi apeigų stebėtoja. Geriau suprantu Jėzaus žmogiškumą. Tuo pačiu jaučiu, kad jis žmogui priemas, kaip tobulas Draugas ir Artimas, ne vien tik majestetiškas suplikacinis Dievas.

Tačiau nemaloniai veikia po Vatikano II pas kai kuriuos dvasiškius ir pasauliečius pasirodęs per didelis dievybės suprasdinimas ir iš to kylanti nepagarba, bukas nemandagumas ir netinkamas elgesys bei apdaras ir maldos namuose, ir kasdienybėje. Per „lietuviškus rėmus“ Vatikanas II, man rodos, mažai teperžengė. Mes esam taip konservatyvūs, kad 20 metų per trumpas laikas priimt tai, kas kitiems nebu naujiena.

Labai didelis lietuvių procentas (ypač vyresnio amžiaus) į Vatikano II žiūri kaip į kokį išpuolį, ne tik nereikalingą, bet ir žalingą. Liturginiai pakeitimai sutinkami su karčia kritika, lyg tai būtų pagrindinių tikėjimo dogmų sugriovimas. Amerikiečiai tikintieji šiuose dalykuose žymiai geriau orientuojasi ir vadovaujasi atviresne mintimi bei širdimi.

3. Į šį klausimą mano atsakymas: visose plotmėse savo gyvenimą turėtumėm kreipti į religinį apšvietimą, t.y. kiek galima išsamesnį krikščionybės pažinimą evangelijų šviesoje.

Nezinomas Lietuvos XVI a. tapytojas Marija su kūdikiu iš Senųjų Trakų

Neretai tenka pastebėti daugumos mūsų didelį religinį primityvumą. Daugelio lietuvių Kristaus - Dievažmogio ir jo mokslo samprata tebėra pradžios mokyklos vaiko lygyje. Su pirmą Komunijai paruošimu Lietuvoje (dažniausiai tai atlikdavo labai primityvi špilolės davatkėlė) ar šio krašto parapijinė mokyklą, mūsų religinis išsilavinimas sustojė ir įšalo, kaip muselė gintare.

Nei vienam iš mūsų nekyla klausimas, kad reikia eit su gyvenimu įvairiose profesijose bei amatuose, nuolat tobulinantis, lankant specialius kursus, seminarus, skaitant atitinkamą spaudą, ir t.t. Tačiau panašiai tobulintis krikščionybėje, kuriai per krikšto sakramentą priklausom ir kuri sudaro vieną iš Vakarų kultūros pagrindų, daugumai lietuvių yra visiškai nesuprantama. Krikščionybėje, kaip gyvenimo būdą, daugelis mūsų visai išjūgėmė ir gyvenimo.

Religija mūsųose dažnai sutapatinama su Kalėdų, Velykų, pirmos Komunijos, vestuvių, laidotuvių tradicijom bei tradiciniais valgiais.

Lietuviška spauda skaitančiųjų tarpe yra savaimė suprantama perskaityti įdomesnes išėivije ar Lietuvoje išleistas knygas, jas padiskutuoti, pakritikuoti. Tačiau paskaityti Naujį Testamentą, jį jį pasigilinti, jį padiskutuoti — tabu! Tarytum krikščioniu būtu gėda domėtis krikščionybės šaltiniais...

Kad krikščionybė Lietuvoje pradėdama tinkamai suprasti ir išgyventi, galima pajust, skaitant lankant specialius kursus, seminarus, skaitant atitinkamą spaudą, ir t.t. Tačiau panašiai tobulintis krikščionybėje, kuriai per krikšto sakramentą priklausom ir kuri sudaro vieną iš Vakarų kultūros pagrindų, daugumai lietuvių yra visiškai nesuprantama. Krikščionybėje, kaip gyvenimo būdą, daugelis mūsų visai išjūgėmė ir gyvenimo.

Po Vatikano II Bažnyčioje įvykusiomis permainomis, man rodos, domimasi per mažai, o jeigu domimasi, tai negatyviai: piktinamasi liturginiais pakeitimais, bet visai nesigilinama, kodėl jie buvo padaryti.

Bernard Buffet Iš Vatikano Siuolaikinio krikščioniškojo meno muziejaus rinkinio. Viešpaties Jėzaus Gimimas (Nukelta į 2 psl.)

kams yra svarbu suprasti krikščioniškąsias vertybes ir jas puoselėti, saugojant žmoniją nuo pasimetimo vertybių skalėje. Bažnyčios ir tikinčiųjų uždavinys yra nukreipti žmoniją kūrybinę pozityviam darbui, gyvai reaguoti į nesantaiką, pragaištingą ekonominių išteklių eksploatavimą, legalizuotą moralinį nuosmūį ir t.t. Šiuo metu Šiaurės Amerikos vyskupų atidžiai išstudijuoti ir drąsiai pareikšti pasakymai Salvadora pilietinio karo, atominė ginklų gamybos ir moterų teisių bažnyčioje klausimais yra užuominos platesnio vaidmens žmonijos gerovei. Popiežiaus Jono Pauliaus II kelionės po įvairius ekonomiskai ir politiskai nualintus kraštus yra ne tik išskirtinai gražus, bet ir drąsus žygis, laiduojantis taiką ir šviesesnę ateitį.

Prof. dr. Janina Rėklaitienė (Indiana):

1. Be abejo, gerai, kad Vatikanas II įvyko. Tradicinė katalikiškosios krikščionybės pamatyti visą pasaulį. Atsirado proga permašyti žmogaus egzistenciją ir reikšmę pasaulyje, žmogaus santykį su Dievu, su Bažnyčia, su kitomis krikščioniškoms ir nekrikščioniškoms bendruomenėmis.

2. Tiek lietuvių, tiek kitataučių katalikų ir aplamai krikščionių gyvenime Vatikano II suvažiavimas suformavo naujas pažiūras religijos, šeimos, visuomenės ir valstybės atžvilgiu. Dauguma šių pažiūrų kol kas neranda visuotinio pritarimo ir todėl nepasieškia tikrovėje. Ši pereinamoji stadija tačiau veda į gilesnį įsisąmoninimą tikinčiųjų ir Bažnyčios reikšmės dabartiniame pasaulyje. Vatikano II suvažiavimo padaryti pakeitimai kiekviena kataliką įtaigoja skirtingai. Taip pat ir lietuvių tarpe bet kurio klausimu vienodos pažiūros nėra ir kažin ar galėtų būti.

3. Laisvuose kraštuose žmonių pasaulėžiūra vis labiau ir labiau yra formuojama pelno ir jėgos siekiančių organizacijų. Katalikų tikintiesiems suprantami. Dažnai tai įvykdoma, įtraukiant pasauliečius. Mano patyrimu, tai akivaizdžiausiai vyksta su universitetais ir jaunimu surištose katalikų centruose (kaip pvz. Newman centre, Urbanoje, Tomo Akviniečio centre Purdue ir Jėzuitų koplyčioje Chicagoje). Tikintiesiems pavesta atsakomybė sakramento teikimo metu. Pvz., kūdiki krikštijant, jauniems tėvams stengiamasi ne tik plačiau išaiškinti sakramento simbolius, bet pavesta juos imti į rankas, su jais šventinti ir veikti. Jaunavedžiai ragunami padėti paruošti savo sakramento apeigas. Tai gali būti tik kuklus prisidėjimas (kaip pvz. vienas mūsų draugas, įsidėmėjęs kad pirmas skaitymas bus iš Senojo Testamento, pakvietė savo artimą žydą draugą tai atlikti). Jau ir lietuvių tarpe yra nemažai atvejų, kur visa ceremonija tiesiog persunkta ir atspindi jaunos poros dvasią.

Pirmos Komunijos metu jau nesėdinti visa eilė „angeliukų“ — padabintų ir atskirtų. Dabar tėvai sėdi kartu, palydi juos, tuo būdu suprasdami savo atsakomybę būdėti kartu, tai vesti, o kartais padėdėti savo vaikus į Kristų. Ligo-

Šiame numery:

Sofijos konferencija Sluckio veidrodyje. Visas gyvenimas pašvęstas tautosakai: su dr. Jonu Baliu kalbasi Elena Bradūnaitė.

Tešiame diskusiją: Vatikanas II — tragedija ar palaima? Atsako: Vytautas, Volertas, Daiva de Sa Pereira ir Danutė Augienė.

Dvidešimt metų „Fluxus“ sąjūdžiui. Iš moterų poezių kūrybos: japonių, kinių, rumunių, irakiečių ir norvegių eilėraščiai.

Su knyga iš Lietuvos: Normanai ir baltų kraštai.

„Draugo“ 1982 metų kultūrinio priedo turinys.

Kertinė Parasė

Sofijos konferencija Sluckio veidrodyje

„Literatūroje ir Mene“ vėl spragsi egzotiška retorika — Mykolas Sluckis dalinasi įspūdziais iš ketvirtosios tarptautinės rašytojų konferencijos Bulgarijoje. Savo romanuose jis tiesė „laiptus ir dangų“ ir „kelia ir kalnus“. Gyvenime jam pavyko įkopti ir partinio rašytojo svajonių kalną: tapti nuolatiniu delegatu tarptautiniuose suvažiavimuose. Sluckis šiandien Vilniaus Jevtušenka: kelialapiai, apvalieji stalai, banketai, užsienio parduotuvės... Ar ne prasminga rašytojo dalia „brandaus socializmo“ sąlygomis?

Prieš penkerius metus pradėtos rašytojų konferencijos Sofijoje turi dvejopą paskirtį. Jomis tęsiasi dar Stalino pradžios „taikos sąjūdis“, kurio tikslas įtraukti nekomunistinių šalių rašytojus į bendrą „liaudies frontą“, kuris šūkiškai dangstė militaristinę Kremliaus politiką. Tokių konferencijų pagalba taip pat stengiamasi perimti pasaulio rašytojų organizavimo iniciatyvą iš nuo Maskvos nepriklausomų sambūrių, kaip Tarptautinis PEN klubas. Šios pastangos ypač pagyvėjo, nepavykus susitarti dėl tarybinių rašytojų sąjungos įstojimo į PEN klubą, kuris atsiskaldė pakeisti savo chartą, reikalaujančią išraiškos laisvės, ir prieš porą metų ypač užrūstiną Maskvą, pasmerkdamas kultūrinę nelaisvę Pabaltijo šalyse.

Sluckio straipsnis apie Sofijos konferenciją skamba kaip grandiozinio filmo reklama: iš 70 šalių suvažiuoja 140 ne tik savo parapijose, bet ir visame pasaulyje svarbių rašytojų ir vieninai pasirašo po atsisaukimu, kviečiančiu meno žmones „netalkinti karo tikslams“ ir „tarntauti žmonėms“. Žvilgsnis į dalyvių sąrašą nepatvirtina Sluckio entuziazmo. Amerikos delegacijoje šiek tiek žinomas tik poetas William Meredith, o apie tokius „literatūros korifėjus“ kaip „skotą Mamadejų ir Eitoną Feksa“ turbūt tegirdėjo jų šeimos ir giminės. Sluckis susitiko ir su kitu „už taiką kovojančiu rašytoju“ iš

Amerikos — lietuvių kilmės Filipu Bonoskiu, kurio pagrindinis inasas į literatūrą yra „Pravdos“ straipsnių kopijavimas anglų ir lietuvių kalbomis. Ir kitose delegacijose gausu senų kompartijos pakeleivių, Stalino taikos sambūrių veteranų. Pasitaikė ir gerų intencijų rašytojų, kurie paprasčiausiai neturi nuovokos apie Maskvoje surežisutuos propagandinius cirksus. Tačiau ankstesniosios Sofijos konferencijos dalyvavę rimtesni amerikiečių rašytojai šį sykį pasilikio namuose.

Sluckis Sofijoje primena Baryšnikovą ar Nurejevą — jo kalboje kas minutę akrobatiškas šuolis. Pažvelkim tik į vieną pavyzdį iš daugelio. Sluckis — teisingai — tvirtina, kad vokiškasis nacionalsocializmas ruošė išties tautų naikinimo galimybes, niekindamas Rytų Europos tautų kultūrą, paskelbdamas tuos žmones nepilnaverčiais. Tą faktą jis apverčia aukštyne kojom ir paskelbia, kad tie, kurie kritikuoja maskvinį totalitarizmą ir tautų priešpauką, tuo pačiu „nepilnavertėmis“ laiko Rytų Europos tautas. Toks piruetas būtų susilaukęs ir Jozefo Gebelso plojimų. Iš tikrųjų, išties tautų, rasių ar visuomeninių klasių paskelbimas „nepilnavertėmis“ yra esminis ir hitlerinio, ir sovietinio totalitarizmo bruožas. Užteko žmones pavadinti buožėmis, „liaudies priešais“ ar „buržuaziais nacionalistais“ ir juos buvo galima masiškai naikinti, kaip Stalino laikais, ar palapsniai marinti, kaip dabar. Pataisi Sluckis apie Sibire numerintuosius yra atsiliepos su rinka ir pašaipa. Ir šiuo metu konclageriuose kenčiantys lietuvių kovotojai už žmogaus ir tautos teises tarybinėje tautoje lyginami su... atmatomis.

Besikaitant Sluckio įspūdzius apie Sofijos konferenciją, prisiminė ir 1941 metų birželis. Masinių išvežimų iš Lietuvos metu Sluckis vasario pioniery stovykloje, mirgančioje Stalino paveiksiais ir (Nukelta į 2 psl.)

Visas gyvenimas pašvęstas tautosakai

Su dr. Jonu Baliu kalbasi
Elena Bradūnaitė

Dr. Joną Balį sutikau, kai buvau dar visai jauna mergaitė, kokių 6-7 metų, ir mūsų šeima dar gyveno Baltimorėje. Tą susitikimą gerai atsimenu, nes tuo metu kaip tik buvom įsigiję dr. Balio surinktų lietuvių liaudies dainų plokštelių (Lithuanian Folk Songs in the United States, Recorded by Jonas Balys, Monograph Series of the Ethnic Folkway Library, Album P1009; plokštelė dar galima užsisakyti iš Folkways Record 43 West 61st St. New York, New York 10023). Jau tuomet labai mėgau dainas ir plokštelių kone pradildžiau grodama, kol išmokau visas dainas. Vieną dainą, „Volungėlė sakė čičta, lakštingėlė sakė rūta...“ mudu su broliu traukdavom duetu, kai tik kas paprašydavo ką nors padainuoti. Prie progos užtraukiam ją ir dabar.

Susitikimas su dr. Baliu man padarė didelį įspūdį, nes suvokiau, jog kalbuosi su tos plokštelių dainų rinkėju, ir man atrodė, kad labai didelis dalykas Amerikoje išleisti lietuviškų dainų plokštelių. Tuomet irgi jau supratau, nors gal tik pasamoneje, kad tas dainas dr. Balys užtikio, belankydamas senus lietuvius įvairiose Amerikos vietovėse, įskaitant ir Pensilvanijos angliakasių rajonus. Gal tai ir mane pačią vėliau paskatino leisti panašion kelionėn, kada jau pati pasirinkau tautosakos mokslo sritį. Taigi, ir už savo karjeros svajonių sėkleles dalinai buvau ir esu dėkinga dr. Baliui.

Kai atsiakrausčiau į Washingtoną 1977 metais, teko kartu su dr. Baliu dirbti po Kongreso bibliotekos stogu. Nors buvom ir kituose padalinuose, jis Slavistikos ir Rytų Europos skyriuje, o aš Amerikos Tautotyros centre (American Folklife Center), tačiau vis dėlto susitikdavom ir pasikalbėdavom abudu dominančiomis temom. Prieš metus dr. Balys išėjo į pensiją. Bet ir dabar susitinkam, kai jis aplanko biblioteką vienu ar kitu reikalu.

Išėidamas į pensiją, dr. Balys nešėsi ir du pabaigtuvų

vainikus: vienas nupintas iš 25 tarnybos metų Kongreso bibliotekoje, o antras iš gausių Tautosakos lobyno leidinių, kurių IX tomas kaip tik pasirodė 1981 metais — Mirtis ir laidotuvės. Lietuvių liaudies tradicijos. Pirmąjį tomas išleido Bloomingtone, Indianoje, 1952 metais — Dvasios ir žmonės; Liaudies sakmės. Po to buvo leidžiami ir kiti tomai. Štai visų jų sąrašas:

Dvasios ir žmonės. Liaudies sakmės. / Ghost and Men. Lithuanian Folk Legends about the Dead. Bloomington, Ind., 1951. 126 p.

Liaudies magija ir medicina. / Folk Magic and Folk Medicine. Lithuanian Incantations and Charms. Bloomington, Ind., 1951. 94 p. (Kaina už 1-2: \$3.00).

Suvalkiečių vestuvės. / Wedding Customs of Suvalkiečiai. Cleveland, Ohio. 1953. 90 p. \$3.50.

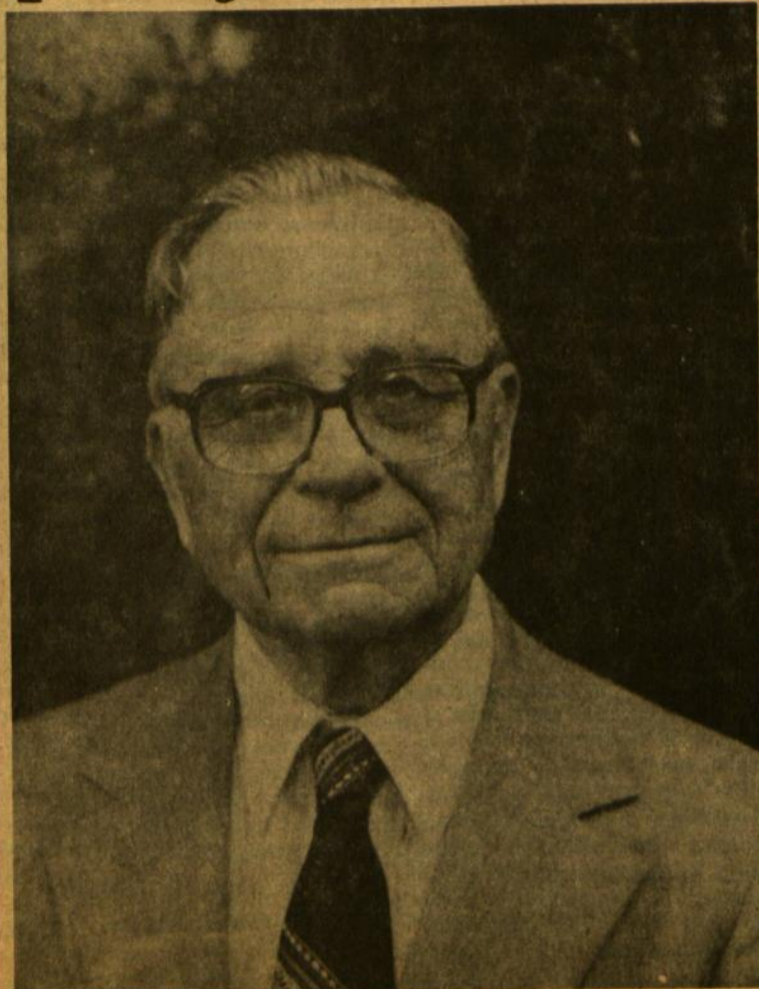
Lithuanian Narrative Folksongs. A Description of Types and a Bibliography. Washington, D.C., 1954. 144 p. \$3.50.

Lietuvių dainos Amerikoje. Pasakojamosios dainos ir baladės. / Lithuanian Folksongs in America. Narrative Songs and Ballads. Boston, Lithuanian Encyclopedia Publishers, 1958. XLII, 326 p. music notes. \$5.00.

Lietuvių dainos Amerikoje. Antrasis rinkinys. Lyrinės dainos: meilės, papročių, darbo, šventinių ir pramogų. / Lithuanian Folksongs in America. Second Collections. Lyric Songs of Love, Customs, Work, Feasts and Entertainments. XLI, 342, XII p. illus. "English Summary of Song Contents": p. 326-342. Bibliography: p. XXXI-XXXVI. Silver Spring, Md. 1977. \$8.00.

Lietuvių kalendorinės šventės. Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai. / Lithuanian Calendar Festivals. Folklore Material and Comments. Silver Spring, Md. 1978. XIV, 160, X p. \$6.00.

Vaikystė ir vedybos. Lietuvių liaudies tradicijos. / Childhood and Marriage.

Tautosakininkas dr. Jonas Balys

Lithuanian Folk Traditions. Silver Spring, Md., 1979. X, 172 p. \$6.00.

Mirtis ir laidotuvės. Lietuvių liaudies tradicijos. / Death and Burial. Lithuanian Folk Traditions. Silver Spring, Md., 1981. 150 p. \$6.00.

Knygos įsigyamos, rašant ir pinigus siunčiant šiuo adresu: Lithuanian Folklore Pub., 1105 Chiswell Lane, Silver Spring Md. 20901.

Taigi, minint pensijos pradžią ir 30 metų Tautosakos Lobyne leidimo sukaktį, susidarė gera proga praversti pokalbį, kurį čia ir pateikiu. Bet prieš leidžiantis į klausimus ir atsakymus, trumpai pristatau dr. Balio biografijos bruožus.

Dr. Jonas Balys gimė 1909 metais Panevėžio aps., Kupiškio vls., Krasnavos vs. 1928 — baigė Panevėžio mokytojų seminariją. Studijavo Kauno, Graco ir Vienos universitetuose. 1933 — Vienoje įsigijo daktaro laipsnį. 1933-34 toliau gilino tautosakos studijas Helsinkyje, Suomijoje. 1933-35 Vy-

tautos Didžiojo universiteto Etnikos katedros vyresnysis asistentas. 1935-44 Lietuvių Tautosakos Archyvo vedėjas.

1942-44 Vilniaus universiteto docentas ir tautotyros katedros vedėjas. 1944-45 Tyrinėjimo asistentas Deutsches Volksliedearchiv, Freiburge. 1946-47 Tautosakos ir etnologijos profesorius Pabaltijo universitete, Hamburge. 1948-52 Tyrinėjimų asistentas ir inžinierius Tautosakos Institute, Indianos universitete, Bloomingtone. 1952-54 Arctic Institute of North America mokslinis bendradarbis. 1956-81 Baltic Area Specialist, Library of Congress.

— Kodėl pradėjote leisti tautosakinę seriją čia, Amerikoje?

— Iš meilės ir užsispyrimo. Lietuvoje įsteigiau ir suredaguavau, o Lietuvių tautosakos archyvas išleido 7 tomus "Tautosakos darbų" serijos. Daug ką mes čia išviejioje bandėme tęsti, ką darėme Lietuvoje. Iš Lietuvos atsivežiau nemažai tautosakinės medžiagos, nusirašytos iš minėto Archyvo rinkinių, kuriam teko vadovauti apie 9 metus. Pririnkau naujos medžiagos čia iš Amerikos lietuvių. Norėjau, kad ta medžiaga būtų prieinama kuo didesniai asmenių skaičiui, kurie domisi tautosaka, ją studijuoja.

Ar esate patenkintas tuo savo darbu?

— Pusėtina. Čia, Amerikoje, negalėjau viso laiko skirti tautosakai. Galėjuo mano darbai būti geresni, bet padariau, kas buvo tokiose sąlygose imanoma. V. Kavolis parašė "Metmenu" 43n-r-y, kad savo tautosakos studijose aš užsiėmęs "lavinu preparavimu" *) Lėčiau tai komplimentu, nes yra ir tokių, kurie užsiėm "tautosakos studijose aš užsiėmęs "lavinu preparavimu" *) Lėčiau tai komplimentu, nes yra ir tokių, kurie užsiėm "tautosakos studijose aš užsiėmęs "lavinu preparavimu" *) Lėčiau tai komplimentu, nes yra ir tokių, kurie užsiėm "tautosakos studijose aš užsiėmęs "lavinu preparavimu" *) Lėčiau tai komplimentu, nes yra ir tokių, kurie užsiėm "tautosakos studijose aš užsiėmęs "lavinu preparavimu" *)

*) Išviejioje tautosakos studijose daugiausia pasidarbavo Jonas Balys. Tačiau šias studijas iš lavyu preparavimo į mokslinio skrodimo lygi tepakėlė Algirdas Greimas... (Vyta Kavolis, Metmenys, 1982, Nr. 43, psl. 167).

tosakos lavyu gaminimu", išgalvodami nebūtos ir negalimos dalykus (iš didelio rašto...), ką aš visados atmetu. Svarbiausias mano užsibrėžtas tikslas buvo surinkti ir paskelbti pačią "tautosakinę žaliavą", be to, pasistengti, kad tie leidiniai pakliūtų į kuo didesnį bibliotekų bei tyrimo įstaigų skaičių ir ten išliktų ilgą laiką. Manau, kad tai žymia dalimi man pasisekė. Visos teorijos, mano ir kitų, gali būti klaidingos ir keistos.

— Ar susilaukėte paramos ir talkos šiam savo užsimojimui?

— Nedaug. Svetimi dažnai parodė daugiau susidomėjimo ir realios paramos, negu saviškiai. Tik patį liudies nuoširdžiai bendradarbiavo. Inteliģentija daugiausia liko abejinga. Nesistebiu. Juk mūsų čia taip nedaug tėra, o plėšomės į visas puses, vis norime ką nuveikti ir pasirodyti: čia ir literatūra, teatras ir muzika, dailės menas, visokie tyrimo institutai. Visi leidžia knygas, nori susilaukti susidomėjimo ir paramos. Iš pradžių tos serijos buvo spausdinama 1000 egz., paskum nukrito iki 700 ir 500 egz., o paskutinių dviejų tomių išleista tik po 300 numeruotų egz. Ir tie dar nėra visi išplatinti. Aiškiai "prastas biznis", ir kiekvienam paskutinių trijų tomių išleidimui teko pridėti po apie tūkstantį dolerių.

— Ar ne todėl ir nutarėte tos serijos leidimą nutraukti?

— Ne visai taip. Subankrutavęs nesu, tačiau pavargau. Man patinka vienas posmelis iš suomių "Kavalas": "Ir žirgams reik pailsėti, ilgą kelią greitai bėgus..."

— Ar jau visą turimą tautosakinę medžiagą esate paskelbę?

— O ne! Iš Lietuvos turiu atsivežęs keturis storus sąsiuvinius apdorotas medžiagos "Zemdirbystės papročiai ir tikėjimai". Bet kasgi čia Amerikoje mūsų tarpe domėsis žemdirbyste? Iš Amerikoje prirekoroduotų fonografo kaspinų nurašiau į popierių storką pluoštą, kurį pavadinu "Lietuviškos pasakos suaugusiems". Šie ir kiti mano ir kitų rinkėjų (pvz. suvalkiečių U. Zemaitienės) rankraščiai bus saugomi "Tautosakos kambaryje" Putname, Conn., nes ten, susitaręs su ALKA Direktoriautu, įsteigiau savotišką tautosakos archyvą. Ten jau nugalbentos mano surinktos tautosakinės knygos apie viso pasaulio folklorą, kartotekos, mikrofilmų, kaspiniai ir kasetės, visokie dokumentai, visa, kas tik turi ryšio su tautosaka, jos rinkimu ir leidimu. Kas norės, galės ten pasėdėti ir pastudijuoti tą medžiagą nors ir po šimto metų.

— Esate pasidaravęs ir bibliografijos srityje. Kaip čia visa tai atsitiko?

— Taip jau susiklostė, kad teko dirbti įvairius darbus: Indianos universitete 4 metus, Arktikos institute 3 metus ir paskutinius 25 metus Kongreso bibliotekoje, Washingtone. Svarbiausias pareigos ten buvo rūpintis Baltijos kraštų reikalais: atrinkti ir užsakyti knygas ir periodiką, teikti visokią informaciją žodžiu ir (Nukelta į 2 psl.)

Du pokalbininkai — dvi tautosakininkų kartos: dr. Jonas Balys ir Elena Bradūnaitė.